

Verdibaserte og realpolitiske interesser?

- *En analyse av de norske avveiningene
i forkant av Irak-krigen 2003.*

Masteroppgave
Institutt for Statsvitenskap
Universitetet i Oslo

Høst 2005

Helene Forsland Berger

Forord

Politikk er kontinuerlig avveining av ulike interesser. Uavhengig av aktører, sikkerhetsbilde og internasjonale endringer kan norsk sikkerhetspolitikk karakteriseres ved balansen mellom verdi- og realpolitikk. Studien spør hvordan denne dualismen kan forklare myndighetenes beslutningsprosess i forkant av Irak-krigen. Situasjonen satte USA og FN opp mot hverandre, begge essensielle for småstaten Norge. Som Narum (2004) skrev: "USA valgte å gå til krig uten FNs sikkerhetsråd i ryggen, og påførte dermed Norge...et dilemma mellom allianselojalitet og hensynet til folkeretten. Norge kom i en uvanlig tydelig skvis mellom interesser og moral". Eller som en av respondentene formulerte det: "all politikk er avveininger, men noen avveininger er vanskeligere enn andre". Politikken har ingen enkle svar, og nettopp det forsøker studien å belyse.

Skriveprosessen har vært lang og slitsom, men samtidig energiskapende, spennende og fin. Når den nå er fullført er jeg takknemlig for hjelp fra mange hold. Først og fremst takk til mine dyktige veilederne Janne Haaland Matlary og Tormod Heier. Deres faglige innspill og velstrukturerte grep har vært av stor verdi. Takk for god oppfølging! Særlig takk til Tormod for tålmodig finlesning. Takk til respondentene for samtaler som ga viktig innblikk i sikkerhetspolitikkenes vesen. Paal Sigurd Hilde i FD og Vitenskapsbutikken ved UiO skal ha takk for hjelp i jakten på gode respondenter. Takk til mamma, pappa og Bror for et hjem med samfunnsengasjement, diskusjon og støtte. Takk for støtte går også til gode venner, kollegaer på Karrieresenteret og i DI. Takk til Siri for godt samarbeid og mange timer på DI – du gjorde innspurten levelig og morsom! Sist, men ikke minst: takk til Ketil for dine 100 % ærlige innspill og for at du alltid motiverer i motbakke! Du er så bra! Som vi sier i vår familie: man kan ikke lage omelett uten å knuse noen høner!

Jeg står ene og alene ansvarlig for studiens innhold og feil.

Helene Forsland Berger,

Oslo, 25. Oktober 2005

Innhold

KAPITTEL 1. INNLEDNING	5
PROBLEMSTILLING	5
DUALISMEN I NORSK SIKKERHETSPOLITIKK.....	6
<i>Sikkerhets-, utenriks-, og forsvarspolitik</i>	10
EFFEKTER AV DEN KALDE KRIGENS SLUTT.....	11
METODISKE BETRAKTNINGER.....	14
<i>Valg av case og analyseenhet</i>	14
<i>Datainnsamling og kildevurdering</i>	16
<i>Validitet og reliabilitet</i>	17
STUDIENS STRUKTUR	19
 KAPITTEL 2. ANALYSEMODELL	 20
SMÅSTATENS HANDLINGSROM	20
DEN KONSTRUKTIVISTISKE FORKLARINGSMODELLEN	22
Sosialiseringsspross	22
Identitetsbasert atferd	23
Styrking av internasjonale normer.....	24
Språk	24
DEN NYREALISTISKE FORKLARINGSMODELLEN	25
Anarki i forholdet mellom stater.....	25
Alliansetilhørighet	26
Politisk og militær avhengighet.....	27
Forventninger om resiprositet.....	27
HYPOTESER OG OPERASJONALISERING	28
TRIANGULERING	29
 KAPITTEL 3. EMPIRISK BAKGRUNN FOR AVVEININGENE	 31
BAKGRUNN FOR IRAK-KRIGEN.....	31
UTENRIKSPOLITISKE REDEGJØRELSER	32
<i>26. februar 2002 ved Petersen</i>	32
<i>16. oktober 2002 ved Petersen</i>	34
<i>13. februar 2003 ved Petersen</i>	37
<i>21. mars 2003 ved Bondevik</i>	39

KAPITTEL 4. ANALYSE: VERDIBASERTE INTERESSER	42
<i>Sosialisering og interesser.....</i>	<i>42</i>
<i>Spilte Norges fredsidentitet inn?.....</i>	<i>44</i>
Fredsnasjonens selvbilde	44
FN som hjørnestein	45
Fremdeles en humanitær stormakt?	46
Strategisk verdipolitikk	47
<i>Betydningen av internasjonale normer.....</i>	<i>48</i>
Forelå rettferdig grunn?	48
FN som legitim autoritet.....	49
Hva er siste utvei?	50
Opinion og media	53
<i>Kan språk bidra med forklaringskraft? .....</i>	<i>54</i>
Felles innenriks forståelse?.....	54
...eller todelt kommunikasjon?	57
OPPSUMMERING	58
 KAPITTEL 5. ANALYSE: REALPOLITISKE INTERESSER.....	60
<i>Påvirket den anarkiske strukturen? .....</i>	<i>60</i>
<i>Alliansetilhørighetens vekt i avveiningene.....</i>	<i>61</i>
<i>Politisk og militær avhengighet.....</i>	<i>66</i>
<i>Forventninger om resiprositet? .....</i>	<i>68</i>
OPPSUMMERING	71
 KAPITTEL 6. KONKLUSJON	72
EMPIRISKE FUNN: VERDIBASERTE OG REALPOLITISKE INTERESSER	72
UTFORDRINGER SOM SYNLIGGJØRES I AVVEININGENE.....	73
EMPIRISK GENERALISERING.....	75
ANALYSEMODELLENS SAMLEDE RELEVANS	77
TEORETISK GENERALISERING FOR SMÅSTATER.....	77
TIL VIDERE FORSKNING	78
 KILDELISTE.....	80
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE OG RESPONDENTER	88

Kapittel 1. Innledning

Problemstilling

Denne studien analyserer avveiningene som ble gjort før Norge sa nei til å støtte den amerikansk-ledede invasjonen av Irak mars 2003. Analysen tar utgangspunkt i dualismen som har kjennetegnet norsk sikkerhetspolitikk¹. Denne dualismen, der realpolitiske interesser² og den atlantiske linjen balanseres med verdibaserte interesser og FN-linjen, ble utfordret av opptrappingen til Irak-krigen. Norske myndigheter ble stilt overfor en utfordrende avveiningsprosess før en beslutning ble fattet. I perioden 2002-03 fant en interessant politisk avveining sted, særskilt mellom tidligere utenriksminister Petersen og tidligere statsminister Bondevik³. Deres utfordring var å sikre at forholdet til vår nærmeste allierte ble videreført, samtidig som Norge opprettholdt krigens folkerett⁴. Myndighetene stod overfor en direkte interessekonflikt, hvor valg var påtvunget og én av linjene måtte prioriteres. Irak-situasjonen var unik og avdekket dualismens latente utfordringer. Studiens problemstilling er:

Hvordan kan de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003 forklares?

Norge valgte å si nei til sin nærmeste allierte og gi folkeretten høyest prioritet, da det ikke forelå "et tilstrekkelig klart folkerettslig grunnlag for maktanvendelse" (UD 2003a). Hvordan kan denne atferden forklares? For å svare på problemstillingens spørsmål, analyserer studien to forklaringsalternativer. Den første forklaringen kan være at myndighetene i størst grad vektla verdibaserte interesser, da begrunnelsen henspeilte på folkeretten. Den andre er at myndighetene vektla både verdier og realpolitiske interesser og således handlet i tråd med tradisjonell dualisme.

---

¹ Sikkerhetspolitikk defineres som syntesen mellom utenriks- og forsvarspolitik (Knutsen 1997:19). Nærmere definisjon, se side 10.

² Realpolitiske interesser henviser til politikk motivert ut fra særegne nasjonale interesser, mens verdibaserte interesser henviser til politikk motivert ut fra globale fellesinteresser. For Norge anses den atlantiske linjen som primært realpolitisk, mens FN-linjen anses primært som verdibasert. Begrepene defineres under operasjonaliseringen, se side 29.

³ Bondevik II-regjeringen fra 2001 til 2005.

⁴ Krigens folkerett henviser til de deler av folkeretten som særlig omhandler når det er rett å gå til krig, jf. *jus ad bellum*. Folkeretten er de regler som regulerer rettsforholdet mellom stater. Norsk rett antas å være i samsvar med alminnelige folkerettslige regler. Folkeretten består bl.a. av en samling traktater, sedvane og aksepterte rettsprinsipper. Sentrale dokumenter er FN-pakten og Genève-konvensjonene. Folkeretten har få tvangsapparat, men har en normativ effekt. I studien henviser begrepet folkeretten til krigens folkerett, om ikke annet er spesifisert. FN-paktens artikkel 1 og 42 åpner for at FN kan autorisere inngrep i andre staters indre anliggender med militær makt der internasjonal fred og sikkerhet er truet og ikke annet enn militærmakt anses å kunne gjenopprette freden (Kristoffersen 2002:189, 704, 710).

Begrunnelsen vektlegger FN-linjen og kan således antyde at beslutningen brøt med dualismens kontinuitet⁵. Avveiningsprosessen antas derfor å ha vært svært utfordrende for beslutningstakerne. I beslutningsprosessen⁶ ble ulike løsninger, fordeler og kostnader vurdert. Individuelle faktorer som aktørenes egen agenda, karaktertrekk og oppfatning av problemet kan ha påvirket avveiningene. Ettersom USA invaderte Irak uten mandat fra FNs sikkerhetsråd (heretter Sikkerhetsrådet), ble folkeretten satt til side, og sentrale deler av Norges sikkerhetspolitiske verdigrunnlag utfordret. For å forstå situasjonens kompleksitet bør avveiningene settes inn i en bredere kontekst. Studien stiller derfor, i tillegg til problemstillingen, tre spørsmål:

1. *Hvilke utfordringer og konfliktlinjer kommer til syne når norske myndigheter tvinges til å gi enten realpolitikk eller verdibasert politikk høyest prioritet?*
2. *Hva sier avveiningene om norsk sikkerhetspolitikk i dag?*
3. *Kan dette ha generell betydning for et større teoretisk univers av småstater?*⁷

Studiens hensikt er: a) å se på Norges handlingsrom⁸ i en verden med nye trusler og allierte som utfordrer den rettsorden småstater er avhengige av, b) å trekke generell lærdom fra en småstats avveininger mellom verdibaserte og realpolitiske interesser, c) å se på betydningen av norske erfaringer for småstater generelt.

Dette kapittelet skisserer studiens bakteppe, hvor en realpolitisk og verdibasert FN-linje har sameksistert. Begrepene sikkerhets-, utenriks-, og forsvarspolitikklargjøres så. Deretter redegjøres det kort for effekter av den kalde krigens slutt. Derneft gjøres metodiske betraktninger rundt casedesign, data, samt reliabilitet og validitet. Til sist presenteres kort studiens analysemodell og videre struktur.

Dualismen i norsk sikkerhetspolitikk

Det er relativt vanlig å se norsk sikkerhetspolitikk som en kontinuerlig svingning mellom realisme og idealisme, og i tiden etter andre verdenskrig som en balanse

---

⁵ Styrken (2004:116-7) hevder dette var første gang FN-tradisjonen har overtruffet den atlantiske tradisjonen i et spørsmål som var avgjørende for USA, og således utgjorde "en historisk svekkelse av norsk atlantisme".

⁶ En sikkerhetspolitisk beslutningsprosess defineres som "det myndighetene foretar seg for å forberede beslutningen i en sak som gjelder landets forhold til utlandet" (Knutsen 1997:71).

⁷ Begrepet småstat har ingen felles akseptert definisjon (Løvold 2004:14)

⁸ En stats handlingsrom defineres som forholdet mellom kostnader og fordeler ved ulike handlingsalternativer. Handlingsrommet blir til i skjæringspunktet mellom indre og ytre påtrykk (Knutsen m.fl 2000:2).

mellom NATO og USA på den ene siden, og FN og engasjementspolitikken på den andre. Thune og Ulriksen (2002:3) skriver:

Norway's foreign relations...are like a pendulum swinging from side to side, between national interest and national values, between the will to secure the state and its territory and the will to represent a global cosmopolitan spirituality.

Denne dualismen, som svinger avhengig av internasjonal kontekst og situasjon, legges til grunn for studien. Dette i tråd med Tamnes (1997:467) som skriver: "brytningen mellom et utadvendt internasjonalt perspektiv, og en mer innadvendt tendens preget av nasjonal selvhevdelse...utgjør et gjennomgående perspektiv". Én av respondentene⁹ (respondent 102) omtaler også dualismen som "det fremste kjennetegn ved norsk sikkerhetspolitikk". Skillet mellom interesser og verdier er nå uklart, og det anses ikke som hensiktsmessig å analysere sikkerhetspolitikken som *enten* realisme *eller* idealisme (Leira 2005), "fordi det ganske enkelt ikke behøver å være enhetlige motiver bak en stats utenrikspolitikk" (Thune og Larsen 2000:71).

Den verdibaserte FN-linjen kan knyttes til oppfatningen av Norge som fredsnasjon. Leira (2005:139) hevder at fredstradisjonen vokste frem allerede på slutten av 1800-tallet, og lå til grunn for nøytraliteten fra 1905, sammen med troen på at perifer geografi var beskyttende i seg selv (Riste 2005:78). Løvland (sitert i Leira 2005:142) uttrykte i 1905 myndighetenes ønske om å unngå stormaktskonflikter og stå utenfor allianser, og dermed "ingen udenrikspolitikk have", samtidig som man ønsket en åpen handelsøkonomi. Fredstanken ble siden del av den utenrikspolitiske diskursen, og styrket ved arbeidet i Folkeforbundet, samt enkeltpersoner som Fridtjof Nansens humanitære innsats (ibid.:143-5). Den territorielle sikkerheten var knyttet til en britisk implisitt garanti som gjorde Norge til en "en nøytral alliert" (Tamnes 1999:2). Med den tyske invasjonen i 1940 ble nøytraliteten forkastet, og London-regjeringen fastslo at landet var avhengig av militærhjelp, og at denne måtte forberedes i fredstid. USA har siden spilt en nøkkelrolle i norsk sikkerhetspolitikk. Forholdet til USA kan sees i lys av utvandringen på 1800-tallet, kulturell fascinasjon og idépolitisk enighet.

I 1945 ble FN stiftet, og Norge har siden vært en trofast støttespiller for FNs arbeid. Dette kan sees i lys av at landet manglet en imperialistisk historie (Barth:2005),

---

⁹ Kildehenvisningen "respondent" vil i studien benyttes for bruk av data fra samtlige intervju, på grunn av respondentenes ønske om anonymisering. For å skille mellom dem er de nummerert fra 101 til 107. For oversikt over intervju spørsmål og respondenter, se vedlegg 1.

at Norge signerte FN-pakten på stiftelsesmøtet i 1945, og at Trygve Lie var FNs første generalsekretær. I tillegg kan det skyldes Norges størrelse, da det er rasjonelt for småstater å binde sterke stater ved internasjonale normer¹⁰ og en internasjonal rettsorden. Dette på grunn av deres begrensede innflytelse, fravær av harde maktmidler og stormaktsinteresser (Egeland i Sørbø 1997:251; Frydenlund 1982:211; Østerud 1996:314). FN møter dermed Norges idealer og interesser samtidig. For det tredje kan FN og fredsidentiteten forklares med en kulturell arv basert på kristen tro, en humanitær tradisjon, og arbeiderbevegelsens internasjonale solidaritet (Riste 2005:275; Steen 2000).

I 1949 formaliserte Norge den atlantiske tradisjonen ved medlemskap i The North Atlantic Treaty Organisation (NATO)¹¹. NATO har vært den sentrale arenaen for transatlantisk samarbeid, og et realpolitisk element i sikkerhetspolitikken¹². Differansen mellom egen forsvarsevne og den potensielle trusselen fra Sovjetunionen gjorde et godt forhold til alliansen og USA sentralt, ettersom alliansen ga troverdig avskrekking. Gjennom alliansen fikk Norge i tillegg kvalitetsmessig heving med hensyn til forskning og utvikling, forsvarsmateriell, samt betydelig finansiell bistand (Knutsen 1997:325; Tamnes 1994:61-65). USA fikk fordel av blant annet Norges strategiske beliggenhet og kystlinje med hensyn til etterretning. Samarbeidet har tidvis vært så godt at det har vært omtalt som en "allianse i alliansen" (ibid.:61).

Under den kalde krigen ble politikken nøye avveid, da Norge grenset til én supermakt og var alliert med den andre. Politikken har vært karakterisert som "integrasjon og avskjerming" (Tamnes 1986 sitert i Njølstad 1997:327). Mot vest var politikken inviterende og integrerende, mens mot øst var den avskrekkende og beroligende. Dette i tråd med karakteristikken av norsk sikkerhetspolitikk som "Pro-UK-US to the greatest extent she dares, pro-Soviet to the extent she must and pro-UN to the greatest extent she can" (Cole sitert i Tamnes 1999:2). Ideelle spørsmål kom i andre rekke, men Norge bygget allikevel opp en bistandsportefølje, akkompagnert med

---

¹⁰ Normer definert som kollektive forventninger om passende atferd for aktører med bestemt identitet (Katzenstein 1996:52). Normer kan være både juridisk bindende, og politisk og moralske rettesnorer.

¹¹ NATO-medlemskapet har av enkelte vært ansett som et brudd med norsk nøytralitet. Denne studien støtter de som har ansett det som en formell konfirmasjon av den tradisjonsrike atlantiske linjen. For debatt om brudd eller kontinuitet, se Riste 2005:207 eller Tamnes 1997.

¹² Norges NATO-medlemskap var primært basert på sikkerhetsvurderinger, men også verdier som demokratispreding og internasjonale normer. NATO-porteføljen skilles i studien fra verdipolitikken, da den institusjonelt ligger under Forsvarsdepartementet, heller enn Utenriksdepartementet.

humanitær krisehjelp, og søkte en høy profil i FN. FN ble ansett som den viktigste institusjonen for verdipolitikken (Leira 2005:151), samtidig som supermaktenes veto begrenset dens effektivitet. Én respondent (respondent 107) påpeker derfor at FN ikke ble et effektivt redskap før på 1990-tallet.

Både den atlantiske og den verdibaserte linjen har tidvis vært kritisert og nedtont. Enkelte spørsmål har ført til uenighet mellom Norge og USA¹³. Norske myndigheter har da ytret sine holdninger relativt forsiktig, som ”lojal opposisjon” eller ”velmente formaninger mellom gode venner” (Njølstad 1997:331). Meningsforskjellene kan beskrives som enighet om uenighet, eller ”gentlemens’ agreements”, og betegner en situasjon hvor partene ikke skal la uenigheten påvirke forholdet i særlig grad (Risse 2000:13; Tamnes 1997:345). Enkelte norske avvik har allikevel vært ansett som egenrådige og har fått konsekvenser. Sanksjonstrusler og status som ”fotnoteland” viser at Norge må være forberedt på å betale prisen dersom man legger seg ut med USA, utilsiktet eller bevisst (Njølstad 1997:342). Uenigheter til tross, Lodgaard (2003a:1) hevder at ”Norge følger der USA går først”, om ikke med det samme, så etter en stund.

Den verdibaserte linjen har også vært gjenstand for debatt. Siden 1990 har troen på småstaters fortrinn i internasjonalt diplomati økt. Gjerdåker (1997:237) hevder at småstater kan operere med moderate og langsiktige mål, og gis fordeler i verdipolitikken på grunn av den internasjonale strukturen. Sammen med fredsidentiteten og et utvidede sikkerhetsbilde har dette bidratt til utbredt engasjement i både Forsvarsdepartementet (heretter FD) og Utenriksdepartementet (heretter UD) (Tamnes 1997:444-5). Verdipolitikken omfatter i dag både fredspolitikk, humanitær hjelp og bistand (UD 2004b), og i maktutredningen 2003 identifiseres Norge som en humanitær stormakt (NOU 2003 nr.19:51-52). Matlary (2002) hevder imidlertid at verdidiplomatiet er resultat av tilfeldigheter og enkeltpersoners initiativ, ikke noen strategi. Enkelte har påpekt at småstatens potensial er som tilrettelegger, heller enn som mekler, da andre stater ikke trenger frykte Norges egenmotivasjon, mens andre

---

¹³ Det har blant annet vært uenighet om anerkjennelse av Nord-Vietnam i 1971, hvalkonflikten på 1980- 90-tallet, Den Internasjonale Straffedomstolen, Kyoto-avtalen, kjernefysisk prøvestans og Portugals kolonipolitikk i NATO i 1986 (For nærmere gjennomgang se Tamnes (1997), særskilt side 63 og 320).

sier småstaten ikke kan forventes å være nøytral i forhandlinger med sterke stater (Egeland i Riste 2005:272; Waage 2004).

Flere hevder at Norges ulike modi bidrar til en avgrunn mellom selvbilde og omdømme¹⁴ (Barth 2005; NRK1 2005, Thune og Ulriksen 2002:16). Våpenproduksjon, petroleumseksport og landbrukspolitikk sees som paradoks i forhold til verdipolitikk- og retorikk. Verdipolitikken tones også ned til fordel for økonomiske interesser, selv i viktige symbolsaker¹⁵. Neumann (2004:6) setter spørsmålstegn ved fredsidentiteten, og peker på en lang krigstradisjon, og deltakelse i Kosovo, Afghanistan og Irak. Han hevder det er like typisk norsk å krige, som å bygge fred.

I UD's USA-strategi (UD 2001a) karakteriseres forholdet som en "grunnpilar" i sikkerhetspolitikken, og FN har vært omtalt som en hjørnestein i utenrikspolitikken (UD 2004a). Dette tyder på at dualismen fremdeles ligger til grunn for sikkerhetspolitikken. Vektingen av linjene har variert noe, men hovedtendensen synes å være at den ligger relativt fast. Dette kan sees i lys av Thune og Larsen (2000:71) som mener at: "En liten stats utenrikspolitikk vil tendere mot å foregå i skjæringspunktet mellom det selvbevisste og varheten overfor omverdenen".

Sikkerhets-, utenriks-, og forsvarspolitikk

Sikkerhetspolitikk og utenrikspolitikk er i praksis delvis overlappende og sammenfallende, og en klargjøring av begrepene er på sin plass. Studien har sikkerhetspolitikk¹⁶ som tema, og der kilder benytter begrepet utenrikspolitikk sees dette å falle inn under sikkerhetspolitikken. Sikkerhetspolitikk kan tradisjonelt forstås som den politikk stater fører for å sikre seg mot ulike trusler og militær maktbruk fra andre stater (Kristoffersen 2002:514). Sikkerhetsbegrepet er nå utvidet til å gi økonomiske, sosiale og miljømessige trusler samme prioritet som territorielle trusler (Gleditsch 2003:108). Buzan, Wæver og Wilde (1998) hevder at også andre spørsmål enn militære kan oppfattes som avgjørende for statens eksistens og velferd. Dersom spørsmålene anses for eksistensielle kan de legitimere bruk av ekstraordinære midler,

---

¹⁴ Studien anser selvbilde som den oppfatning en har av seg selv, og omdømme som andres oppfatning og vurdering.

¹⁵ Eksempelvis handel med Sør-Afrika under apartheidregimet og med Kina, til tross for forholdet til Tibet og massakren på den himmelske freds plass (Tamnes 1997:364-374), samt importvern på landbruksprodukter.

¹⁶ Definisjon av sikkerhetspolitikk, se side 5.

og således "sikkerhetiseres". Denne "sikkerhetiseringsprosessen" kan sees i lys av konstruktivistisk teori og er i tråd med det utvidede sikkerhetsbegrepet (ibid.:21). Studien anser sikkerhetspolitikk for å omfatte eksistensielle spørsmål av utenriks- eller forsvarspolitisk art. Begrepsforståelsen er basert på begrepet, slik det i norsk politikk er utvidet til å omfatte statssikkerhet, samfunnssikkerhet og menneskelig sikkerhet (FD 2004a:16). Overgangene er glidende, heller enn klart atskilt (ibid.).

Utenrikspolitik kan defineres som en stats målrettede handlinger overfor sine omgivelser (Østerud 1996:276)¹⁷. Utenrikspolitikkenes primæroppgave er å fremme statens samlede interesser, og den er sammensatt av flere ulike motiver og politikkområder som diplomati, handel, menneskerettigheter, forskning og kultur (Generell utenrikspolitik 2005). *Forsvarspolitik* har tradisjonelt vært definert som forsvaret av statens territorium, men med det utvidete sikkerhetsbegrepet er Forsvaret nå et av flere sikkerhetspolitiske virkemidler (FD 2004a). Forsvarspolitikkenes fokus er utvidet til også å sikre internasjonal fred og stabilitet. Internasjonale operasjoner, som tidligere ble ansett som en tilleggsoppgave, er i dag sentralt, og Forsvaret kan derfor omtales som et "utenlandsforsvar" (Pedersen kommer).

Effekter av den kalde krigens slutt

Den kalde krigens slutt var et paradigmeskifte i internasjonal politikk, og endret i stor grad rammevilkårene for norsk sikkerhetspolitikk. Paradigmeskiftet legges til grunn som bakenforliggende strukturell årsak i studien. Under den kalde krigen var territorielle trusler dominerende og bipolariteten la føringer for mellomstatlige kriger. USA og Sovjetunionen balanserte hverandre og blokkerte Sikkerhetsrådets effektivitet. Paradigmeskiftet har særlig fire effekter som er relevante for problemstillingen: endret trusselbilde, utfordret statssuverenitet¹⁸, svekket innflytelse og uklar terminologi.

For det første er trusselbildet endret, da Norge mest eksistensielle trussel har opphørt. Tidligere forsvarsminister Devold (2003:3) sier: "...fordi dagens Russland ikke er den samme militære trussel som Sovjetunionen var, har vi i dag handlefrihet til

---

¹⁷UD formulerer det slik: "Hovedoppgaven for norsk utenrikspolitik er å ivareta og fremme Norges interesser overfor utlandet. Dette gjelder først og fremst i forhold til våre viktigste allierte og handelspartnere. Men samtidig har vi – som et lite og åpent land – også klare egeninteresser i å arbeide for en verden basert på internasjonalt samarbeid, Folkeretten og frihet fra nød og ufred" (Generell utenrikspolitik 2005).

¹⁸ Statssuvereniteten har siden Westfalerfreden i 1648 gitt stater rett til å forvalte eget territorium uten innblanding fra andre (Kristoffersen 2002:552)

å møte andre utfordringer mot vår sikkerhet”. Dagens fremste trusler er terror og masseødeleggesvåpen, og disse kan ikke avskrekkes eller oppdemmes, som de territorielle truslene. USA har ledet an i kampen mot terror etter angrepet 11. september 2001¹⁹ (heretter 9/11), som fungerte som en katalysator og endret amerikansk sikkerhetspolitikk. En global koalisjon²⁰ ble bygget, og i *The National Security Strategy of the United States of America* (NSS), presenterte Bush-administrasjonen sin strategi for å møte de nye truslene. I NSS påberoper USA seg eksplisitt rett til preventive angrep, uttaler ambisjoner om å opprettholde og styrke det militære forspranget, samtidig som internasjonal samhandling og NATO vektlegges. Samarbeidet mellom stormakter fremheves, og det stilles indirekte krav til regimeendring. NSS viderefører kjente elementer, samtidig som tonen er skarpere²¹.

For det andre utfordres suverenitetsprinsippet, da intrastatlige konflikter på 1990-tallet førte til intervensjoner for å ivareta menneskelige hensyn. Ved slike humanitære intervensjoner²² utfordres suverenitetsprinsippet av individets rettigheter, og to grunnleggende prinsipper i folkeretten står dermed mot hverandre (Børresen m.fl 2004:185). Som følge av dette skilles det for bruk av norsk militærmakt mellom *legal* bruk som har basis i folkeretten, og *legitim* bruk, som begrunnes politisk eller moralsk (FD 2004a:52; St.prp.nr.42 (2003-04):36). I konflikter med sterke moralske og politiske motiv for invasjon, men hvor et legalt grunnlag mangler står Norge overfor et dilemma. Dette ble situasjonen med hensyn til Irak.

For det tredje forringet slutten på den kalde krigen Norges betydning i NATO. Nordområdenes beliggenhet gjorde tidligere Norge til en strategisk flanke, men innflytelsen i alliansen generelt og hos USA spesielt er nå svekket. De bilaterale bindingene er løsere (Knutsen 1997:33), og USA prioriterer andre områder og utfordringer, slik nedlegging av Nordkommandoen på Kolsås og nedtrappingen av antall COB²³-flyplasser, illustrerer. USAs fokus har forflyttet seg innen Europa, fra Nordflanken til Baltikum, videre til Kaukasus og Sentral-Europa (Heier 2005a

---

¹⁹ 11. september 2001 ble USA angrepet av det internasjonale terrornettverket al Qaida. For nærmere analyse av 9/11 se Svein Melby (2002) *Bush-revolusjonen*.

²⁰ Koalisjonen bestod av tradisjonelle allierte, men også stater som Russland, Kina og India, samt en rekke arabiske og muslimske stater.

²¹ Bacewicz (2002) hevder at NSS er en forsettelse av tradisjonelle amerikanske interesser. Elementene finnes også i sikkerhetsstrategiene til andre sterke stater som Frankrike, Russland og Kina.

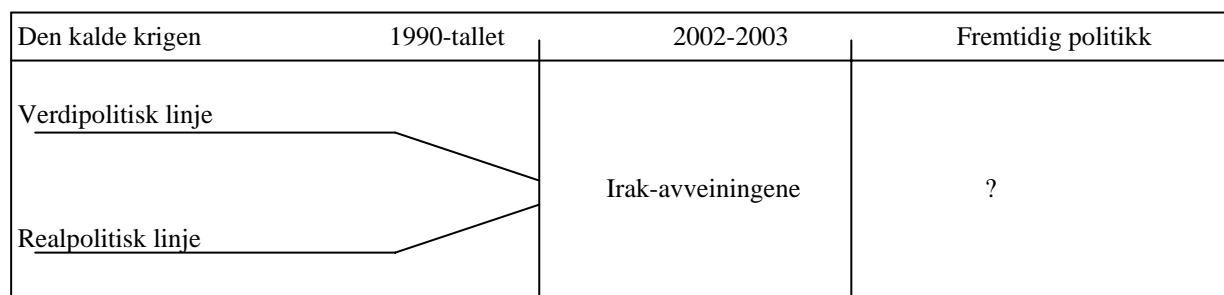
²² Eksempler på humanitære intervensjoner er Somalia, Bosnia, Rwanda

²³ COB er forkortelse for Collocated Operating Bases. Dette er flyplasser for amerikansk bruk i Norge under krig.

[personlig korrespondanse]). Amerikanske tropper er blitt forflyttet og redusert. Norge kan nå i større grad velge sine politikkområder selvstendig, og med bruk av myke maktmidler kan landet sies å ha økt sitt handlingsrom. På grunn av den svekkede innflytelsen begrenses imidlertid handlingsrommet av Norges posisjon utenfor EU som øker sin direkte dialog med USA, blant annet gjennom ”Berlin-pluss”²⁴. Denne tendensen kan bidra til en dobbel marginalisering²⁵ av Norge.

For det fjerde er terminologien i studiet av internasjonal politikk mer uklar, da det tidligere skillet mellom ulike interesser er forringet. Begrepene *interesser* og *verdier* var under den kalde krigen relativt klart og logisk atskilt. Dikotomien kan sees i lys av Carrs (i Thune og Larsen 2000:72) skille mellom det som *er* og det som *bør* være. Både i retorikk og faktisk politikk gjorde skillet seg gjeldende. Tidligere var nasjonale interesser knyttet til det tradisjonelle sikkerhetsbegrepet, og politikken har vært betegnet som realpolitikk. Nasjonale interesser omfattet territoriell sikkerhet og økonomiske spørsmål, og ble rangert som ”high politics” (Østerud 1996:270,315). Verdipolitikk var i stor grad synonymt med idealer og moralsk politikk. Politikken var altruistisk, bidro ikke til egenmakt, og normer og internasjonale rettsregler stod høyt (Knutsen 1997:39; Matlary 2002:17). Politikkområder som menneskerettigheter, bistand og miljø²⁶ var rangert som ”low politics” (ibid.:271).

Den kalde krigens slutt har ført til økt globalisering og gjensidig avhengighet. Sikkerhetspolitiske utfordringer er mer komplekse, og de to linjene har nærmet seg hverandre.

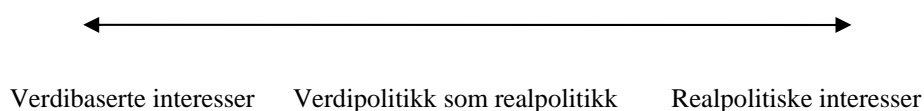
Figur 1.1 Empiriske bakteppe

²⁴ ”Berlin-pluss”-avtalen ble inngått i 2003 og sikrer EU tilgang til NATOs ressurser og planleggingskapasiteter, der hvor NATO selv ikke ønsker å delta (se St.meld. 34 (2003-2004): *Om samarbeidet i NATO i 2003*. Vedlegg 7, 8).

²⁵ Marginalisering defineres her som ”en utvikling hvor en stats synspunkter og interesser har en mindre mottakelighet hos andre aktører enn det som tidligere var tilfelle” (Knutsen m.fl 2000:1).

²⁶ Da miljø-politikk ikke er relevant for problemstillingen faller det utenfor studiens forståelse av sikkerhetspolitikk.

Motivene for staters sikkerhetspolitikk anses nå som mer sammensatte. Interessebegrepet rommer i større grad både territorielle, økonomiske og verdibaserte fellesinteresser (Nye i Matlary 2002:15-16). Leira (2005) hevder derfor at skillet mellom interesser og verdier er kunstig, da all politikk kan sees som interessepolitikk. Matlary (2002) underbygger dette ved å vise til økt innpass og aksess, samt innflytelse og godt omdømme som effekter av verdipolitikk. Allikevel er skillet fremdeles et hensiktsmessig utgangspunkt for studier av internasjonal politikk, og har vært en viktig ”bestanddel av den tenkningen som inngår i det som lar seg avgrense som den norske utenrikspolitiske diskursen” (Thune og Larsen 2000:73).

Figur 1.2 : Kontinuum for norske sikkerhetspolitiske interesser

Metodiske betraktninger

Valg av case og analyseenhet

Det foreligger flere analyser av norsk dualisme og Norges handlingsrom²⁷, men få studier av avveiningene i forkant av Irak-krigen. Studien går i dybden på dette enkelttilfelle, i tråd med at ”undersøkelsesenheten sees som et kompleks hele, der mange underenheter og deres forhold til hverandre pensles ut” (Andersen 2003:8-9). Ettersom målet er å forklare avveiningsprosessen anses et case-basert forskningsdesign som hensiktsmessig. ”The distinctive need for case studies arise out of the desire to understand complex social phenomena”, hevder Yin (1994:2). Studien søker å belyse en utilstrekkelig utforsket side ved norsk sikkerhetspolitikk ved å se på et unikt tilfelle rettet mot analytisk forenkling og generalisering (Andersen 2003:16).

Caset belyses ved indre og ytre faktorer. Knudsen (1997:84-88) hevder politiske partier og parlamentarisme, interesseorganisasjoner, samt opinion og media er relevante indre faktorer for politiske beslutningsprosesser. Politiske institusjoner har

²⁷ Se eksempelvis Knutsen m.fl (2000) *Europeisk sikkerhet i en foranderlig tid: En analyse av Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom* og Lange (2005) *Holdninger og handlinger. Norges Midtøstenpolitikk i FNs Sikkerhetsråd 2001-2002*.

ikke lenger monopol på sikkerhetspolitikken, men er fremdeles beslutningstakerne. Studien fokuserer særskilt på statsministerens kontor (heretter SMK) og UD, da disse er sentrale i utenriks- og sikkerhetspolitikken, og i størst grad var ansvarlige for beslutningen. I studien vil disse for enkelhets skyld omtales som "Norge". Stortinget har som bevilgende og lovgivende myndighet tradisjonelt spilt en relativt tilbaketrukket rolle i sikkerhetspolitikken, som i hovedsak har vært resultat av tverrpolitisk konsensus. For å nyansere konsensus-bildet kan man svært forenklet skille i en høyre- og en venstreside, hvor førstnevnte tradisjonelt har prioritert realpolitikken og den atlantiske linjen, og kan knyttes til det tradisjonelle sikkerhetsbildet. Venstresiden har på sin side satt verdipolitikk høyt, og kan sees i sammenheng med FN-linjen og det utvidede sikkerhetsbildet.

Frivillige organisasjoner, kirke og media har fått økt innflytelse og opinionen spiller en større rolle. Studien ser mediene og opinionen i lys av "public diplomacy"²⁸, hvor sikkerhetspolitikken i større grad er gjenstand for debatt og utøves i offentligheten, med innsyn og debatt blant andre interessenter enn politikere (Matlary 2002:22). "Public diplomacy" betegner aktiviteter som bidrar til å opprettholde og promotere en stats myke makt. Småstater kan således påvirke den internasjonale agendaen uforholdsmessig, størrelse og makt tatt i betraktning, og styrke sitt omdømme som en relevant samarbeidspartner (Batora 2005:1-2; Thune og Larsen 2000:71).

De ytre faktorene er i hovedsak USA, NATO og FN. Grovt sett illustrerer de to mulige verdensordener i internasjonal politikk: et kollektivt sikkerhetssystem basert på FN og en hegemonisk orden med USA. Analysen beveger seg dermed mellom et nasjonalt nivå, hvor den ser på forholdene innen småstaten, og et internasjonalt nivå, hvor den ser på forholdet mellom småstaten og dens omgivelser²⁹.

Studiens bakteppe og case er tidsmessig avgrenset. Det kontekstuelle bakteppet omfatter perioden fra den kalde krigens slutt³⁰ og utover 1990-tallet. Selve caset er

---

²⁸ "Public diplomacy" defineres av UD som bruk av "utenrikspolitiske kanaler og virkemidler til et bredere spekter av offisielle og ikke-offisielle aktører, institusjoner og interessegrupper nasjonalt og internasjonalt" (Norges omdømme 2005).

²⁹ Studien kan således sees bygge på Lange (2004), som analyserte Norges forhold til USA og FN, holdninger og handlinger, realisme og idealisme. Lange undersøkte hvordan disse faktorene/aktørene gjorde seg gjeldende i norsk Midtøsten-politikk, men inkluderte ikke årsaksfaktorer på det nasjonale nivået, slik denne studien gjør.

³⁰ Den kalde krigens slutt anses som perioden fra Berlinmurens fall høsten 1989 til 1991/92.

avgrenset fra januar 2002, da debatten i Norge steg i tråd med den amerikanske eskaleringen, til juli 2004, da NATO vedtok å sende inspektører til Irak.

Analysen bygger på eksisterende begreper og teorier, og kan klassifiseres som en teoretisk fortolkende studie (Andersen 2003:68). Den kan således forklare generelle relasjoner, men ikke bekrefte eller avkrefte teori (ibid.). Til tross for at teoretiske perspektiver og modeller kun fanger inn deler av virkeligheten, har de vært viktige verktøy for å møte kravene til vitenskapelighet. Teorien har bidratt til kontroll med uønsket variasjon, og erstattet manglende standardiserte forskningsprosedyrer. Teoritrianglering antas å øke studiens kvalitet.

Studien har, som nevnt, til hensikt å se på betydningen av norske erfaringer for småstater generelt. Generalisering dreier seg om klargjøring av sammenhenger som er gyldige for bestemte klasser av fenomener og under bestemte betingelser (ibid.:16). Allikevel er det utfordrende å generalisere på bakgrunn av caset, da Norges posisjon og handlingsrom med grense til Russland, kystlinje med rike petroleumsforekomster, og nærhet til Europa, men utenfor EU, er særegent. I tråd med "grounded theory"-tradisjonen kan casestudier trekke essensen ut av komplekse sammenhenger, uten å søke gyldighet for andre beslektede case, og danne utgangspunkt for begrepsutvikling med ulik grad av generalitet (ibid.:22). Det avsluttende kapittelet diskuterer funnenes gyldighet.

Datainnsamling og kildevurdering

Studien er basert på kvalitative arbeidsmetoder, og foretar skjønnsmessig fortolkning av "myke" data som utsagn og dokumenter (Hellevik 2002:13). Kvalitativ metode er egnet for problemstillinger som søker å avdekke en dypere forståelse av en spesifikk sammenheng, som ikke kan besvares kvantitativt. Studien er intensiv, da den undersøker én enhet basert på et stort datamateriale (ibid.:111).

Kildegrunnlaget består av primær- og sekundærdata³¹. Primærdata er samlet ved intervjuer, mens sekundærdata omfatter skriftlige kilder som redegjørelser, taler, presseklipp og stortingsmeldinger. Kildene er valgt med tanke på meddelende funksjon og troverdighet. Utenrikspolitiske redegjørelser er sentrale kilder, og må i

---

³¹ Primærdata innhentes av forskeren selv, mens sekundærdata er samlet av andre.

høy grad kunne sies å gjengi myndighetenes vurdering av, og prioritering i sikkerhetspolitikken. De presenteres relativt grundig i kapittel 3, og har til hensikt å gi omfattende kvalitativ informasjon om caset, såkalt *thick descriptions* (Yin 1994). Redegjørelsene ble holdt for Stortinget, tre av Petersen og én av Bondevik. De fant sted i perioden februar 2002 - mars 2003, og er spredt i avveiningsperioden.

Redegjørelsene og andre sekundærdata er primært hentet fra regjeringens internettsider, Aftenposten og NRK. Andre kilder har vært benyttet når de inneholder relevant informasjon. Elektroniske kildesøk har vært hensiktsmessig da slike kilder er åpne og brukervennlige. Internettsider kan kritiseres for å være ustabile, da flytting, redigering og fjerning kan skje raskt, men de benyttede nettsidene anses som relativt stabile, og vedlikeholdes av institusjoner som setter tilgjengelighet og gjennomsiktighet høyt.

Det er gjennomført en diskursanalyse av kildene. Diskursanalyse kan defineres som ”analyse av språkbruk i en samfunnsmessig kontekst, med fokus på hvordan de ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med på å forme noe av den samfunnsmessige virkeligheten” (Mathiesen 1997:2). Uttalelser og dokumenter forventes å være nøye gjennomtenkt fra avsenderen, slik at holdninger og påstander uttrykkes som troverdige og oppriktige meddelelser. I så fall fungerer kildene som beretninger (Dahl 2002:37).

Validitet og reliabilitet

Reliabilitet og validitet er metodiske mål som sier noe om hvor tilfredsstillende operasjonaliseringen er. *Validitet* betyr gyldighet, og sier noe om datas relevans for problemstillingen (Hellevik 2002:473). Validitet er avhengig av forekomsten av systematiske og tilfeldige målefeil, og bestemmer funnenes grad av generaliserbarhet. Definisjonsmessig validitet angir samsvaret mellom teoretisk og operasjonell definisjon, og står sentralt i kvalitative tilnærminger (ibid.:51-52). For å svare på problemstillingens spørsmål er det valgt data som belyser caset fra ulike innfallsvinkler. Data er primært hentet fra FD, SMK og UD, samt pressearkiv, for å belyse hvordan myndighetene handlet. Samtlige intervjuobjekter arbeider med norsk sikkerhetspolitikk til daglig, og har således god kunnskap til case og analyseenhet.

For å oppnå høy grad av validitet er det blant annet nødvendig at data har høy *reliabilitet* (ibid.:53). Reliabilitet betyr pålitelighet, og sier noe om hvor nøyaktig datainnsamlingsprosessen har vært (ibid.:102). Innholdsanalysen er basert på transkripsjoner. Det kan ikke utelukkes at disse har vært gjenstand for sensur. Kildene er hovedsakelig hentet fra offentlige arkiver på internett, som forventes å være fullstendige, samt jevnlig oppdatert og kontrollert. At sekundærkildene er offisielle, åpne dokumenter øker etterprøvbareheten og reliabiliteten.

Som komplement til sekundærdataene ble det gjennomført dybdeintervjuer med personer med god kjennskap til norsk sikkerhetspolitikk. Respondentene ble kontaktet pr. e-post og telefon, og introdusert for studiens formål og problemstilling, Veiledende spørsmål var vedlagt i e-posten. Det ble gjennomført syv intervjuer, hvorav to i UD, tre i FD, ett i Stortingets utenrikskomité og ett med en ekstern forsker. Respondentene er ujevnt fordelt i forhold til kjønn og institusjoner, hvilket svekker studiens reliabilitet. Intervjuene anses allikevel som verdifulle, da de utfyller eksisterende data. Enkelte av de ønskede respondentene var ikke tilgjengelige, og oppga tidsmangel som grunn. Da intervjuene sammenfalt med valgkampen til Stortingsvalget, er dette sannsynlig, men like fullt uheldig for studien. Alle respondentene er anonymisert, og henvises til som ”respondent”, etter deres ønske. Hensynet til informantene legges til grunn, til tross for kostnadene dette har for etterprøvbareheten. I forkant av intervjuene ble spørsmålene pre-testet på medstudenter, og intervjuguiden³² godkjent av veileder. Båndopptaker ble benyttet når respondenten bifalt dette.

Et bredere kildemateriale og alternative design kan gi andre funn enn de som foreligger. Eksempelvis kunne kilder fra arkiver og intervjuer med andre aktører styrket studiens kvalitet. Dette lot seg imidlertid ikke gjennomføre innenfor studiens rammer. Alle modeller og teorier forenkler virkeligheten, og det valgte forskningsdesignet har sine begrensninger, men anses ut fra en helhetsvurdering, som hensiktsmessig.

---

³² Intervjuguiden gir oversikt over emnene man tar sikte på å dekke i et uformelt intervju (Hellevik 2002:467).

Studiens struktur

I kapittel 2 redegjøres det for studiens analysemodell. Modellen består av teoriene konstruktivisme og nyrealisme. I den konstruktivistiske teorien benyttes forklaringsmekanismene³³ sosialiseringsprosess, identitetsbasert atferd, styrking av internasjonale normer og språk. Den nyrealistiske teorien inkluderer mekanismene anarki³⁴ i forholdet mellom stater, alliansetilhørighet, politisk og militær avhengighet, samt forventninger om resiprositet. Analysemodellens hensikt er å strukturere empirien, gi rammer for fortolkning, og derigjennom forklare avveiningene. Teoriene knyttes til småstaters handlingsrom i det tradisjonelle og nye sikkerhetsbildet. Kapittel 3 klargjør casets empiriske bakgrunn. Her presenteres utenrikspolitiske redegjørelser og sentrale hendelser, samt kort bakgrunn for Irak-krigen. De to påfølgende kapitlene, kapittel 4 og 5, analyserer problemstillingen som spør: Hvordan kan de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003 forklares? I kapittel 4 foretas verdibasert fortolkning, og i kapittel 5 foretas realpolitisk fortolkning. Kapittel 6 presenterer studiens funn. Her drøftes utfordringer som synliggjøres av slike avveininger, og disses empiriske betydning for norsk sikkerhetspolitikk. Avslutningsvis diskuteres analysemodellen og teoretiske generaliseringer.

---

³³ Forklaringsmekanisme henviser samlet til teoretiske premisser, sentrale variable og indre mekanismer med effekt på beslutningsprosesser.

³⁴ Anarki kommer av det greske "ingen makt" og betyr fravær av makt, mangel på styring. Internasjonalt anarki henspiller på at systemet mangler en overordnet myndighet (Østerud m.fl 1997:13).

Kapittel 2. Analysemodell

Dette kapitlet presenterer småstatens handlingsrom i det tradisjonelle og det nye sikkerhetsbildet. Deretter skisseres kort Sikkerhetsrådets og medias rolle. Studien redegjør dernest for analysemodellen. Den består av teoriene konstruktivisme og nyrealisme, og de to sees som komplementære. Hver teori inkluderer fire forklaringsmekanismer. På bakgrunn av teoriene utledes to hypoteser som legger grunnlag for analyse, og avslutningsvis kommenteres triangulering av teorier.

Småstatens handlingsrom

Staters handlingsrom blir som nevnt til i skjæringspunktet mellom indre og ytre påtrykk (Knutsen m.fl 2000:2). Små stater har begrenset internasjonal innflytelse på forholdene som påvirker dens integritet og velferd (Dahl i Riste 2005:275). I denne klassiske småstatsforståelsen antas det at jo mindre staten er, desto større og viktigere blir ytre faktorer (Knudsen 1997:71; Løvold 2004:9). Knudsen (ibid.) hevder imidlertid at indre faktorer har spilt en uvanlig viktig rolle i norsk sikkerhetspolitikk. Studien undersøker derfor indre og ytre faktorer, som plasseres i et sikkerhetsbilde som har endret karakter fra en tradisjonell, til en utvidet forståelse.

Grovt sett kan det tradisjonelle sikkerhetsbildet karakteriseres som staters kamp om hard makt. Et territorielt fokus og militærmakts sentrale rolle førte til at store stater ofte ble synonymt med makt og reell innflytelse. Småstater fikk gjerne status som ressursvake og med et begrenset handlingsrom. De kunne øke sin sikkerhet ved å alliere seg med sterkere stater. Bipolariteten under den kalde krigens skapte et klart fiendebilde, og små stater var ofte geografisk spredte støttespillere for stormaktene. Enkelte, som Norge, var satellittstater av strategisk betydning. Norge var avhengig av USAs sikkerhetsgaranti, og det var i Norges nasjonale interesse å arbeide for å et nært forhold til USA. Dette begrenset landets militære handlingsrom³⁵. Det tradisjonelle sikkerhetsbildet kan sees i sammenheng med en nyrealistisk forklaringsmodell.

Det nye sikkerhetsbildet har som nevnt et utvidet sikkerhetsfokus. Utvidelsen har ført til at samfunnssikkerhet og menneskelig sikkerhet nå er ett tillegg til den

---

³⁵ Diplomatsk og økonomisk var imidlertid spillerommet betydelig større (Løvold 2004:19).

tradisjonelle statssikkerheten (FD 2004a). Norges sikkerhet knyttes i større grad til internasjonale spørsmål, og det er derfor i landets interesse å bidra til global sikkerhet. Sammenlignet med den kalde krigens bipolaritet og det tradisjonelle sikkerhetsbildet er det nye sikkerhetsbildet uklart. Den tosidige strukturen er oppløst, allianser mer usikre og spillerommet for aggressiv politikk øker. Nye trusler som terror og masseødelegglesesvåpen har bidratt til økt samhandling og pro-aktivitet blant stater. Pro-aktive stater kan handle aktivt og tidvis mer uformelt i forkant av situasjoner. Dette åpner for løse koalisjoner av villige, som varierer med hensyn til sak og medlemmer. Slike ad hoc-koalisjoner supplerer i økende grad faste allianser, og det skiftende alliansebildet fører igjen til at formelle strukturer undergraves (Devold 2002). Flere beslutninger fattes uformelt, og kommunikasjon forekommer i større grad gjennom utradisjonelle kanaler, også innenfor NATO (ibid.). For Norge kan det skiftende alliansebildet føre til marginalisering og et innflytelsesproblem (Heier 2005b; Romsloe og Løvold:2004). Dette vil kunne begrense handlingsrommet. I denne studien knyttes det nye sikkerhetsbildet til en konstruktivistisk forklaringsmodell.

Sikkerhetsrådet er også påvirket av de strukturelle endringene. I stedet for å være lammet av vetomaktene, fremstår det nå som styrket og den viktigste legitimerende internasjonale autoritet. Sikkerhetsrådet har økt sin politiske relevans, og kan sies å spille en fornyet rolle. Samtidig må det tilpasse seg de nye omgivelsene og justere sin tilnærming til krig og konflikter. Ikke-intervensjonsnormen i FN-paktens kapittel 2, som tidligere definerte suverenitetsprinsippet³⁶, benyttes nå i tillegg til å legitimere promotering av demokratisk styresett og menneskerettigheter. Enkelte har i lys av dette hevdet at militærmakt er blitt viktigere enn før (Matlary 2005b).

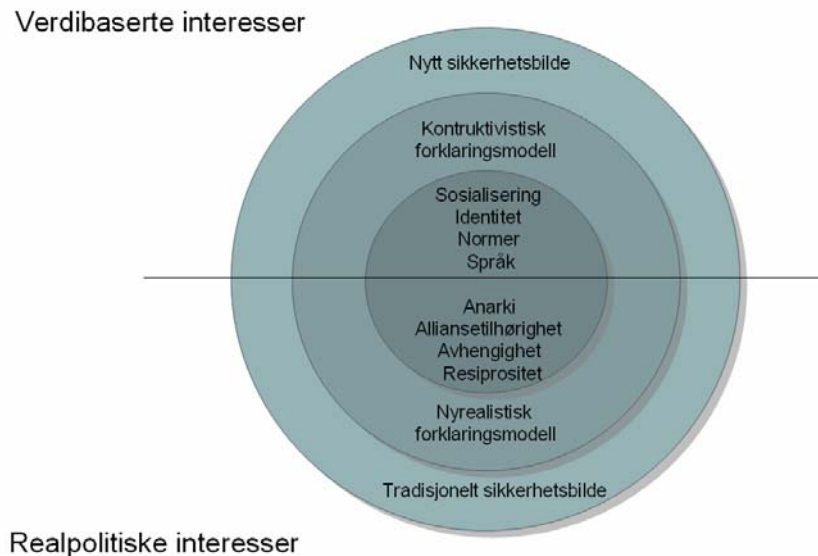
Medierevolusjonen har med kortere informasjonstid og økt informasjonstilgang gitt opinionen økt påvirkningsmulighet og større innsikt i sikkerhetspolitikken. Den sikkerhetspolitiske debatten er nå offentlig, og politikernes agenda har de siste tiårene i stor grad blitt påvirket av mediedekningen (Frydenlund 1982:28). Forholdet mellom myndigheter og medier har vært fremstilt ved hjelp av ulike teorier (Thune 2002). Indeksteorien postulerer at medienes dekning av internasjonale hendelser vil avspeile myndighetenes interesse og perspektiver (ibid.:289), mens teorien om demokratisk

---

³⁶ Se side 11-12.

mediemakt hevder at massemediene har stor innflytelse på myndighetene og sikkerhetspolitiske beslutninger (ibid.:281-2). Denne studien inntar en mellomposisjon og anser mediene som en selvstendig aktør, samtidig som myndighetene er den mest sentrale aktøren i utformingen av sikkerhetspolitikken³⁷.

Sikkerhetsbildene knyttes til studiens teorier og forklaringsmekanismer i begrepsmodell 2.1. Modellen er en forenkling av studiens teoretiske rammeverk.

Figur 2.1: Teoretisk begrepsmodell

Den konstruktivistiske forklaringsmodellen

Konstruktivismen har røtter i sosiologi og organisasjonsteori, og har bidratt med nye verktøy i studiet av internasjonal politikk (Adler 2002:101-104). I dette perspektivet anses den internasjonale strukturen for å være sosialt konstruert, og å bidra i utformingen av aktørenes identitet, atferd og interesser (Jepperson m.fl. 1996:52). Den konstruktivistiske forklaringsmodellen inkluderer mekanismene sosialisering, identitetsbasert atferd, styrking av internasjonale normer og språk. I hvilken grad kan disse mekanismene forklare avveiningsprosessen?

Sosialiseringssprosess

Wendt (1995:71) hevder at sosialiseringssprosesser konstruerer den sosiale virkeligheten og det internasjonale systemet. Den sosiale verden og staters interesser er

³⁷ Dette kan sees i lys av "public diplomacy", se side 15.

ikke gitt, men redefineres og endres kontinuerlig. Sosialiseringsprosessen omfatter et gjensidig påvirkningsforhold mellom stater og individer på den ene siden, og prosessen selv på den andre (Wendt 1995:71).

Finnemore (1996a:11) anser en stats interesser som resultat av læring og sosialisering, heller enn eksterne trusler og krav fra innenrikspolitiske grupperinger: "States are socialized to want certain things by the international society of which they and the people in them live" (ibid.:2). Dette fører til at småstater kan fatte beslutninger som viser endring i dens interesser. En stats materielle kapasitet har ingen verdi i seg selv, men får først mening når den settes inn i en sosial sammenheng. Ettersom statenes samhandling ikke er avhengig av materiell kapasitet, kan systemet bli "det stater gjør det til" (Wendt 1992). Her utvikles en sosial mening og logikk for hvilke normer, roller, verdier og interesser statene skal tilpasse seg: "Social structures- norms of behavior and social institutions- can provide states with direction and goals for action. The values they embody and the rules they define channel behavior. Actors conform to them in part for "rational reasons", but also because they become socialized to accept these values, rules and roles" (Finnemore 1996a:28).

Identitetsbasert atferd

En stats oppfatning av egen identitet kan påvirke dens atferd og beslutningsprosesser. Wendt (1992:397) definerer identitet som relativt stabile, rollespesifikke oppfattelser og forventninger til en selv. En stats identitet er ikke gitt eller materielt basert, men konstrueres i sosiale strukturer gjennom intersubjektiv praksis. En stats identitetsutforming kan påvirkes av nasjonale faktorer, som innenrikspolitiske grupper eller normer (Finnemore 1996a:145). Skandinavisk internasjonalisme og humanitarisme har vært omtalt som eksempler på dette (ibid.). En stats identitet kan også påvirkes av internasjonale omgivelser. Eksempelvis kan internasjonale normer virke som konstituerende regler og retningslinjer, og bidra til å definere en stats identitet (Jepperson m.fl 1996:54), og derigjennom påvirke dens avveininger.

En stats sikkerhetspolitiske beslutninger, politikk og atferd kan reflektere dens identitet (Katzenstein 1996). Hva aktører *gjør* står i forhold til hvem aktørene anser seg selv for å være, det vil si dens selvbylde. Statens omdømmepreferanser kan bidra til at den arbeider strategisk og vektlegger å møte forventninger, og derigjennom fremstår

som forutsigbar. Ønske om å opprettholde en bestemt identitet kan skyldes tradisjon, nasjonale og/eller internasjonale aktørers motiverte handling. Andre aktører som ser seg tjent med én særskilt identitet, kan kommunisere og handle på bestemte vis og bidra til at den aktuelle staten kretser rundt den ønskede identiteten. Stater som ønsker å endre sin identitet og sitt omdømme fremme dette ved strategiske valg og stabil praksis (Wendt 1992:419). Identitetsendring kan påvirke og endre interesser, som igjen definerer statens sikkerhetspolitikk og dens forhold til andre stater (Katzenstein 1996).

Styrking av internasjonale normer

Finnemore (1996a:22) hevder at normer kan ligge til grunn for staters atferd og endre deres interesser. Normer kan, som bakenforliggende årsak, etablere forventninger til hvem statene er og hvordan de vil handle i bestemte situasjoner. Normer kan også virke ”regulerende” i en avveiningssituasjon og sette standard for passende atferd for bestemte identiteter (Jepperson m.fl. 1996:54). En stat som anerkjenner rettferdig krigstradisjonen kan eksempelvis forventes å nøye vurdere kriterier for hvorvidt det er moralsk riktig å bruke militærmakt. Denne studien ser på kriteriene legitim autoritet, rettferdig grunn og siste utvei (Syse³⁸ 2003:68). En stat som anser styrking av internasjonale normer for å være i sin interesse kan derfor forventes å møte forventninger i tråd med normene, og handle på bestemt vis. Normer kan vise seg i atferdsmønstre og diskurs (Finnemore 1996a:23). Opinion og media kan bidra til engasjement rundt normer (Finnemore 1996b:185), som igjen kan påvirke staters beslutninger.

Språk

I konstruktivismen ligger en fortolkende epistemologi til grunn. Det betyr at man tilegner seg kunnskap om den sosiale verden gjennom fortolkning av eksempelvis språk (Checkel 2005). Språk er sentralt for å forstå den sosiale virkeligheten (Adler 2002:103), og kan påvirke relasjoner i en stat og mellom stater.

Risse (2000:2) hevder at argumentasjon er nødvendig for at aktører kan etablere en felles forståelse av en beslutningssituasjon og dens spilleregler, samtidig som argumentasjon har nær sammenheng med normers og identitets konstituerende rolle.

---

³⁸ Syse benytter også kriteriene proporsjonalitet, rett intensjon, rimelig håp for å lykkes, åpen krigserklæring og relativ rettferdighet. Disse er utelatt i denne studien, da de anses som mindre relevante for problemstillingen.

Gjennom å delta i diskursen kan aktører søke å bidra til konsensus, og/eller rettferdiggjøre den norm eller det prinsipp som ligger til grunn for en bestemt handling (ibid.:7). Innenrikspolitisk kan dette gjøre seg gjeldende i offentlig debatt. Risse hevder at offentlig debatt, i motsetning til diplomatiske forhandlinger, øker sannsynligheten for at identitetsrelaterte spørsmål reises, samt at debatt har en ”siviliserende” effekt, med da egeninteresse må rettferdiggjøres med delte verdier og felles goder (ibid.:22). I en avveiningssituasjon er det viktig at aktørene er åpne for å la seg overtale av det beste argumentet. Ved gjentakelser og fokus kan språk også ha en forpliktende effekt (Schimmelfennig 2003:265), og svekke statens omdømme dersom retorikken ikke omsettes til politikk.

Den nyrealistiske forklaringsmodellen

Nyrealismen er en sentral gren innen den realistiske skolen, og anses som en hovedretning i studiet av internasjonal politikk. Realismen har røtter tilbake til teoretikere som Machiavelli og Hobbes, og utviklet seg som en kritikk av idealismen i mellomkrigstiden (Østerud 1996:279). Dens grunntese er at interessekamp utgjør statssystemets dynamikk (ibid.:280). Realismen kan deles i to undergrupper: klassisk realisme, som fokuserer på statenes kamp om makt, og nyrealisme som fokuserer på hvordan den internasjonale strukturen påvirker statenes atferd (ibid.:277). Den nyrealistiske modellen inkluderer mekanismene anarki mellom stater, alliansetilhørighet, politisk og militær avhengighet, samt forventninger om resiprositet.

Anarki i forholdet mellom stater

Kenneth N. Waltz (1979) hevder at den internasjonale strukturen er bestemmende for staters atferd. Strukturen beskrives ved tre trekk: det internasjonale systemet er et desentralisert anarki, statene har ulikt maktgrunnlag og status på grunn av relativ fordeling av kapasiteter, og systemet består fordi statene vil beholde sin autonomi (ibid.:188). Denne studien legger de to første trekkene til grunn. I anarkiet er alle stater formelt likeverdige, men mangelen på en overordnet myndighet fører til kaos (ibid.:102). Den enkelte stat må sikre sin egen sikkerhet og velferd. For småstater kan sikkerhetsimperativet derfor spille inn i avveininger. Selvhjelpsprinsippet fører til at statenes forhold preges av mistillit og frykt for vold (ibid.:91).

Statenes samlede makt gir dem status som småstat, stormakt eller hegemon. Territorium, militære og økonomiske ressurser, befolkning, samt politisk stabilitet og kompetanse er definerende faktorer for maktgrunnlaget (ibid.:131). Stormakter anses å ha større handlingsrom og innflytelse på internasjonal politikk enn småstater. På grunn av maktfordelingen er det rasjonelt for små stater å alliere seg med stormakter, da disse har størst internasjonal betydning og derfor i stor grad utformer småstatens handlingsrom (Walt 1987:116-17). "To focus on great powers is not to lose sight of lesser ones. Concern with the latter's fate requires paying most attention to the former" (Waltz 1979:73).

Alliansetilhørighet

Stephen M. Walt (1987) hevder stater allierer seg på grunn av eksterne trusler, og at alliansetilhørighet kan påvirke statlig atferd. En allianse defineres som et formelt eller uformelt sikkerhetssamarbeid mellom to eller flere suverene stater (ibid.:1). Alliansemedlemskap medfører forpliktelser, og sikkerhetssamarbeidet forventes å gi fordeler til samtlige parter (ibid.). Vurderingen av forpliktelser og fordeler kan derfor påvirke staters avveininger.

Walt hevder at en stats allianseønsker er basert på vurderingen av andre staters samlede makt, befolkningsmessige og militære kapasitet, geografiske nærhet, offensiv makt, det vil si muligheten til å true andres territorium uten betydelige kostnader, og aggressive intensjoner (ibid.:29-30). Alliansedannelse kan også skyldes likhet, ideologi og bistand. Stater med likhetstrekk i innenrikspolitisk system og/eller ideologi vil i mindre grad frykte hverandre, og heller anse hverandre som verdt å beskytte (ibid.:33). Årsak til og effekter av bistand redegjøres for under neste forklaringsmekanisme: politisk og militær avhengighet.

Ettersom sikkerhetssamarbeidet er forpliktende kan en medlemsstat forventes å delta i allianseoperasjoner. Prioritering av særegne nasjonale interesser, på bekostning av forpliktelsene, kan svekke statens omdømme hos allianselederen og i alliansen generelt. Dette medfører kostnader, hevder Walt (1987:1): "Failing to honor the agreement would presumably cost something, even if it were compensated in other ways". Uenighet blant allierte kan skyldes positive interesser som vinst, omdømme eller materielle goder (ibid.:166). Med mindre militært samarbeid er relativt uvesentlig

anser Walt det ikke som hensiktsmessig å overse synspunktene til en alliert (ibid.:169). Forventninger fra alliansen og kostnader ved svekket alliansesolidaritet kan spille inn i politiske avveininger.

Politisk og militær avhengighet

Statenes ulike maktgrunnlag fører til varierende grad av politisk og militær avhengighet. Som nevnt kan småstater øke sin sikkerhet ved å alliere seg med sterkere stater, med fare for å gjøre seg avhengig av tjenester og velvilje fra sterkere stater. Asymmetriske forhold, hvor småstaten har de høyeste kostnadene ved å bryte forholdet, kan innledes ved at småstaten mottar finansiell, militær og/eller politisk bistand (Walt 1987:41-43; Waltz 1979:157). Bistand kan være lokkemiddel og signalisere gode intensjoner, den kan være altruistisk motivert, eller den kan være belønning for utført arbeid. I et langtidsperspektiv etablerer bistand et avhengighetsforhold mellom giver og mottaker. Hos avhengige småstater antas ønsker om tjenester, velvilje og bistand å kunne spille inn i beslutningsprosesser (Waltz 1979:153). I bestemte situasjoner kan dette føre til at atferd og standpunkter i varierende grad, tilpasses staten man står i et avhengighetsforhold til (Walt 1987:157). Å tilpasse standpunkter, eller i større eller mindre grad å avstå fra disse, kan være en følge av at det ikke anses som hensiktsmessig å utfordre den man er avhengig av. Det kan også skyldes et ønske om å fremstå som en attraktiv samarbeidspartner. Samtidig antas den avhengige staten å beholde sitt handlingsrom på politikkområder som ikke påvirker stormaktens interesser eller ressurser negativt (Waltz 1979:113).

Forventninger om resiprositet

I internasjonal politikk generelt og i samarbeidsforhold spesielt, antas forholdet mellom stater å påvirkes av forventninger om resiprositet. Resiprositet betegner et gjensidig vekselsforhold, og beskriver en tilstand der hva en stat kan forvente å motta fra andre står i forhold til hva den selv yter. Allianseledere vil forsøke å maksimere bidrag fra sine allierte, mens mindre stater vil ønske å styrke alliansen og sikre seg allianseselederens gunst. I beslutningsprosesser kan småstater derfor forventes å imøtekomme krav fra allianseseledere og sikre seg fremtidig støtte. Dette gir allianseselederen mulighet til å gjennomføre egennyttemaksimerende strategier (Walt:170). Alliansemedlemskap kan påvirke statens handlingsrom og mulighet til

selvstendig manøvrering. For allierte generelt, og små stater spesielt, kan forventninger om resiprositet føre til en imøtekommende, lydhør og lojal politikk. Ved uenighet kan småstater derfor tone ned og justere sine synspunkter. Formålet med slik tilpasning kan være å fremstå som en imøtekommende og relevant partner. I frykt for å bli marginalisert kan småstater komme til å utvise stor grad av lojalitet overfor allianselederen, i troen på at dette vil sikre gjenytelser og støtte ved behov.

Hypoteser og operasjonalisering

På bakgrunn av den konstruktivistiske analysemodellen forventes småstater å kunne redefinere sine interesser. En stat som anser et bestemt omdømme og internasjonale normer for å være i sin interesse kan forventes å legge selvbilde og folkeretten til grunn for sine beslutninger. Derigjennom kan verdibaserte interesser i stor grad påvirke avveiningsprosesser. Studiens første hypotese er derfor:

H1: I avveiningsprosessen ble verdibaserte interesser vektlagt i størst grad. Forholdet til folkeretten vant frem.

På bakgrunn av den nyrealistiske analysemodellen kan småstater med begrenset maktgrunnlag forventes å sikre sin sikkerhet gjennom å alliere seg med sterkere stater. I et asymmetrisk allianseforhold kan småstaten antas å imøtekomme ønsker fra staten man er avhengig av. Dette da småstatens bidrag forventes å styrke sannsynligheten for å motta støtte ved eget behov. Dette tyder på at også realpolitiske interesser påvirker avveiningsprosesser. Den andre hypotesen kan sees i sammenheng med både den konstruktivistiske og den nyrealistiske forklaringsmodellen, og er derfor:

H2: I avveiningsprosessen ble de to linjene tillagt forskjellig vekt på ulike tidspunkt. Dualismen ble opprettholdt.

Hypotesene er gjensidig utelukkende. For å teste hypotesenes holdbarhet undersøker studien hvorvidt verdibaserte og realpolitiske interesser påvirket de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen i 2003.

Operasjonalisering

For at studien i størst mulig grad skal kunne gripe tak i virkeligheten er operasjonalisering av nøkkelbegrepene ønskelig og nødvendig. De fleste begreper er

subjektive realiteter og har ingen klar definisjon. Operasjonaliseringens hensikt er å klargjøre den begrepsforståelse studien legger til grunn, sikre samsvar mellom teori og empiri, og således muliggjøre analyse. I studien differensieres Norges interesser og sikkerhetspolitiske portefølje i to dimensjoner, en verdibasert og en realpolitisk dimensjon. De to utgjør en helhet med glidende overganger, heller enn klare skiller. Dette for å unngå at interesser rommer ”alt”, og blir analytisk ubrukelig. Operasjonaliseringen gjør begrepene til hensiktsmessige verktøy i analysen av hvordan en stats sikkerhetspolitikk er sammensatt.

Operasjonaliseringen skjer ved en inndeling av myndighetenes argumenter for verdibaserte og realpolitiske interesser. Med *verdibaserte interesser* henvises det til politikk som er idealistisk motivert for det internasjonale samfunnet. Eksempler på verdibasert interessepolitikk er arbeid for fred, demokrati, menneskerettigheter og fattigdomsbekjempelse (Matlary 2002). I studien vil henvisninger til fredsidentitet, FN, forankring i folkeretten og avståelse fra bruk av militærmakt være indikatorer på verdibaserte interesser. Med *realpolitiske interesser* henvises det til politikk som er motivert ut fra den enkelte stat, og således er grunnleggende nasjonale. Eksempler på realpolitisk interessepolitikk er territoriell sikkerhet, nasjonal økonomi og velferd. Denne studien anser henvisninger til trusler, sikkerhetsgaranti og forholdet til USA og NATO som indikatorer på realpolitiske interesser.

Triangulering

I studiet av internasjonal politikk har realismeskolen dominert de siste tiårene (Østerud 1996:277). I senere tid har nyere teorier, som konstruktivisme, fått økt betydning, da de fanger opp andre faktorer ved internasjonal politikk, og fremmer alternative synsvinkler (Checkel 2004). Fearon og Wendt (2002) argumenter for at teorier er ulike analyseverktøy, heller enn ulike virkelighetsforståelser, og at det er lite fruktbart å se dem som gjensidig utelukkende. Sørensen (Jackson og Sørensen 2003:263) mener studier av internasjonal politikk kan bygge på en teoretisk mellomposisjon. Studien legger en slik forståelse til grunn, og kombinerer begreper og antagelser når nyrealisme og konstruktivisme trianguleres. Kombinasjonen av flere teorier kan også betegnes som teoretisk brobygging (Checkel 2004). Trianguleringen er et metodisk

grep, hvis hensikt er å belyse caset fra ulike innfallsvinkler, og derigjennom fremme de beste forklaringer og øke studiens validitet.

Spørsmål tilknyttet studiens teoreier inngår i en større debatt mellom positivismen og post-positivismen³⁹ om hva som frembringer vitenskapelighet og gyldighet i samfunnsvitenskapen. Uten å gå inn på debatten, er det nødvendig å påpeke at begge teoriene kan kritiseres. Konstruktivismen kritiseres for å være uklar og lite definert. Hvorvidt det er en teori for internasjonal politikk eller en meta-teori, så vel som det mangfoldige arbeidet kategorien favner kritiseres også (Zehfuss 2002:7-9). Den bedømmes for å fokusere for mye på aktører og for lite på det nasjonale nivået (Adler 2002:110). Nyrealismen kritiseres gjerne for å være enkel og statisk (Østerud m.fl 1997:232). Den bedømmes også for å ha mindre gyldighet i dag, da militærmakt og materielle interesser er mindre sentralt, relativt sett. Endringen gjør den mindre egnet til å forklare sikkerhetspolitiske avveininger når disse utvides til andre arenaer enn den militære. Nyrealismen kan derfor i liten grad forklare betydningen av normer, omdømme, endrede interesser (Muller 1993), eller innenrikspolitikk (Adler 2002:105). At begge teoriene kritiseres for manglende fokus på det nasjonale nivået påpeker et generelt trekk ved internasjonal politikk, hvor fokuset nettopp er internasjonalt.

Andre teorier og innfallsvinkler kunne også bidratt til å forklare caset. Eksempelvis kunne ny-institusjonalismen, som i likhet med konstruktivismen anser staters interesser, heller enn ressurser som den primære forklaringsfaktoren for atferd, vært benyttet. Ny-institusjonalismen inkluderer det utvidete sikkerhetsbegrepet og anser institusjoner og tro på samarbeid som sentralt (Østerud m.fl 1997:98). Teorien kunne således forklart deler av avveiningene, men ettersom caset primært er en nasjonal beslutningsprosess, der institusjonene FN og NATO ikke lyktes i å opptre samlet, anses ny-institusjonalismen som mindre relevant. Hvorfor disse internasjonale organisasjonene handlet som de gjorde, faller utenfor studiens problemstilling. Forskningsdesignet har medført at kompromiss må inngås (Finnemore 1996:31). Til tross for at andre teorier kunne bidratt med forklaringskraft er konstruktivisme og nyrealisme valgt, da de sammen antas å kunne forklare caset og svare på problemstillingens spørsmål.

---

³⁹ Positivismen og Post-positivismen er to hovedfilosofier for forskning.

Kapittel 3. Empirisk bakgrunn for avveiningene

Dette kapittelet presenterer bakgrunnen for avveiningene. For å forstå Irak-spørsmålets kompleksitet og ulike hendelsers betydning er det viktig å ha kjennskap til bakgrunnen for krigen. Første del av kapittelet plasserer caset i forhold til ytre hendelse, og er ment å gi slik innsikt. Deretter presenteres de fire utenrikspolitiske redegjørelsene studien bygger på, og herunder relevante hendelser og uttalelser, nasjonale og internasjonale, fra det aktuelle tidsrommet. Hensikten er å belyse ulike faktorer som kan ha påvirket avveiningsprosessen i perioden januar 2002 til juli 2004.

Bakgrunn for Irak-krigen⁴⁰

Etter Saddam Husseins invasjon av Kuwait i 1990 innførte Sikkerhetsrådet omfattende sanksjoner mot Iraks regime (S/Res 661)⁴¹. Medisiner og mat til humanitære formål ble unntatt fra sanksjonene, og la grunnlag for ”Olje for mat”- programmet. Etter at Sikkerhetsrådet autoriserte våpeninspeksjoner og bruk av militærmakt for å gjenopprette internasjonal fred og sikkerhet (S/Res 678), ledet USA i 1991 en koalisjon av villige⁴² og tvang Irak ut av Kuwait. I ”våpenhvileresolusjonen” (S/Res 687) ble det krevd at Irak blant annet skulle fjerne masseødeleggelsesvåpen og utstyr til å utvikle disse, samt avstå fra deltakelse/støtte til internasjonal terror.

I 1996 angrep Saddam Hussein den kurdiske sivilbefolkningen i Nord-Irak med masseødeleggelsesvåpen. Sikkerhetsrådet vurderte situasjonen som en trussel mot fred og sikkerhet i området (S/Res 688)⁴³, og USA angrep militære og sivile mål. I desember 1998 gjennomførte USA og Storbritannia *Operation Desert Fox*, som hadde til formål å svekke regimet og fjerne muligheten for å produsere masseødeleggelsesvåpen. Bondevik uttrykte forståelse for operasjonen og plasserte ansvaret hos Saddam Hussein (SMK 1998). I 1998 trakk FN ut sine våpeninspektører i protest mot manglende samarbeid, og opprettet i desember 1999 United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission (UNMOVIC). Kommisjonen

---

⁴⁰ Bakgrunn for Irak-krigen presenteres i blant annet Rasch, Matlary og Mydske (2003) *Spillet om Irak*.

⁴¹ Samtlige FN-resolusjoner i fulltekst finnes i FNs dokumentarkiv: <http://www.un.org/documents/scres.htm>

⁴² I koalisjonen som gjennomførte *Operation Desert Storm* inngikk også Norge. Norges bidrag omfattet ABC-verneutstyr, KNM Kvina, samt økonomisk og humanitær støtte.

⁴³ Resolusjon 688 la grunnlag for såkalte ”humanitære intervensjoner”.

skulle kontrollere Iraks oppbevaring og bruk av masseødeleggelsesvåpen. Det irakiske regimet nektet imidlertid å godta inspeksjonene.

Iraks rolle i norsk sikkerhetspolitikk økte betraktelig med Norges medlemskap i Sikkerhetsrådet i perioden 2001-2002⁴⁴. Norge ble leder for Sanksjonskomiteen for Irak, og førte tilsyn med sanksjonene innenfor Sikkerhetsrådets rammer. Arbeidet ble høyt prioritert og det var klart uttrykt at ”man ønsker i størst mulig grad å basere den norske politikken på egne vurderinger og kilder” (UD 2001b:26-27).

Berthelsen (2005:40) hevder at regimeendring i Irak har vært et tema i amerikanske administrasjoner siden 1991. Både Bush Sr. og Clinton håpet at sanksjoner, oppdemning og flyforbudssoner⁴⁵ ville føre til kupp eller revolusjon. *The Iraq Liberation Act* fra 1998 formaliserte USAs regimeendringsspolitikk og uttrykte eksplisitt ønsket om å fjerne regimet. Dette ble gjentatt i NSS av 2002. Bush skal ha hatt regimeendring i Irak på agendaen da han tiltrådte som president i 2001 (ibid.:64). Etter 9/11 ga han USAs allierte et ultimatum: ”Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists” (Bush 2001a). Bondevik (2002) svarte: ”Her i landet har vi heller ikke vært i tvil, vi vil være med i denne alliansen mot terror”. Norges bidrag skulle ivareta landets internasjonale og allierte forpliktelser.

Utenrikspolitiske redegjørelser

26. februar 2002 ved Petersen

Redegjørelsen 26. februar 2002 (heretter UR1) fant sted etter at USA i januar angrep rakettstillinger i Irak, Bush hadde innlemmet landet i ”ondskapens akse” (Bush 2001b), og et planlagt angrep var lekket i amerikanske medier (Aftenposten 2002). Petersen (2002a) anså internasjonalt samarbeid den beste strategien mot despotiske regimer og kampen mot terror. Han bedyret Irak om å oppfylle kravene fra FN, og understreket behovet for å holde den internasjonale koalisjonen samlet. Dragkampen mellom isolasjonisme og multilateralisme i amerikansk utenrikspolitikk ble kommentert, og han anmodet USA om å sikre sine interesser ved samarbeid. Petersen advarte mot en politikk som tok mindre hensyn til europeiske land og mot å innlede

⁴⁴ For analyse av Norges rolle i Sikkerhetsrådet, hvor både verdibaserte og realpolitiske interesser spilte inn, se Lange (2005).

⁴⁵ De britiske og amerikanske flyforbudssonene var ikke en del av sanksjonsregimet, og var ikke basert på noe FN-mandat.

militære operasjoner mot Irak. USA og Europa delte et verdifellesskap, og i stor grad politiske målsettinger. Han håpet USA og Europa ville trekke mot felles mål: ”Skal det skje, må begge sider lytte og om nødvendig justere kursen” (ibid.:3). Påstander om økt avstand over Atlanteren ble avvist, da ”nære allierte også må kunne ha forskjellige oppfatninger” (ibid.).

Norges bidrag i kampen mot terror føres på grunnlag av samfunnsverdier, som demokrati og menneskerettigheter, hevdet Petersen. Militærmakt alene kunne ikke slå terroren tilbake, men diplomatiske, økonomiske og rettslige virkemidler var ”minst like viktig” (ibid.:2). Han understreket at det er i et lite lands egeninteresse å styrke den internasjonale rettsorden, og henviste til Sem-erklæringen:

Etter som stadig flere problemer krever globale løsninger, må FN...rustes til å håndtere et økende ansvar. Samarbeidsregjeringen vil arbeide for at Norge skal spille en viktig rolle for å styrke det internasjonale samarbeid og videreutvikle folkeretten. Samarbeidsregjeringen ser FN og det atlantiske fellesskap som viktige forankringspunkter for sin utenrikspolitikk.

Samtidig ble det påpekt hvordan ”humanitær innsats [har] vært en del av vår nasjonale identitet”, og at innsatsen i konfliktsoner gjør Norge til en ”interessant samtalepartner” (ibid.:7).

Sentrale hendelser

Våren 2002 preget kampen mot terror, og norske bidrag i Afghanistan⁴⁶ den sikkerhetspolitiske debatten. Samtidig forhandlet FN og Irak om våpeninspeksjonene. Etter aggresjonstegn fra Bush-administrasjonen i juli og august (NRK 2002a; NRK 2002b) eskalerte den internasjonale debatten om et angrep. I september var 74 % av den norske opinionen⁴⁷ mot at USA iverksatte militære aksjoner mot Irak, og et mindretall i de store partiene støttet slike aksjoner (NRK 2002c).

12. september talte Bush til FNs generalforsamling. Han oppfordret Sikkerhetsrådet til et siste forsøk på å avvæpne Irak gjennom FN. Hvis FN ikke lyktes ville organisasjonen gjøre seg selv irrelevant, og dersom en ny resolusjon ikke ble vedtatt ville USA gå inn alene (2002a). Presidentens tale endret i følge Kolby (2003:230) den internasjonale situasjonen. Bondevik fant Bushs’ argumentasjon ”sterk og overbevisende” (NRK 2002d). Han var ”glad for at Bush vil forankre videre

---

⁴⁶ Norske bidrag i Afghanistan falt inn under den internasjonale fredsstyrken (ISAF) i Kabul, og den amerikansk-ledede *Operation Enduring Freedom*.

⁴⁷ Meningsmålingene i studien er gjennomført i Norge og gjengir den norske opinionens holdninger.

aksjoner i FN”, men dersom kravene fra USA ikke ble møtt ”må Sikkerhetsrådet handle” (ibid.). Petersen støttet Bushs’ syn på at FN måtte gjennomføre sine egne resolusjoner, mens Kofi Annan advarte mot alenegang (ibid.). USAs tidligere utenriksminister Powell gjentok allikevel kravene en uke senere (NRK 2002e). Han mente Sikkerhetsrådet måtte vedta en ny resolusjon hvor konsekvenser av manglende samarbeid kom frem. Få dager senere godtok Irak å slippe våpeninspektørene inn i landet uten betingelser.

16. oktober 2002 ved Petersen.

I redegjørelsen 16. oktober 2002 (heretter UR2) stod Irak-spørsmålet i fokus. Petersen (2002b) uttrykte uro over uklarhetene om masseødeleggelsesvåpnene. Uvissheten ble betegnet som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, og han utviste skepsis til løfter fra Bagdad (ibid.:1). Opplysninger fra USA tilsa at Irak hadde tilgang til kjemiske og biologiske våpen, og våpeninspeksjoner ble ansett som eneste måte å få visshet på. En klar resolusjon med en entydig tidsplan, bør være grunnlag for nye inspeksjoner, sa Petersen. Regjeringen la to hovedhensyn til grunn for videre behandling av Irak-spørsmålet i Sikkerhetsrådet: Å arbeide for at målsettingen om avskaffelse av Iraks våpen og leveringssystemer ble oppnådd *uten bruk av militærmakt*, og enhver reaksjon måtte være *forankret i folkeretten* (ibid.:2). Petersen henviste til USAs ønske om maktbruk, men fremholdt at utfordringene ”krever mer enn noen gang et tett internasjonalt samarbeid” (ibid.:5). Han uttrykte håp og tiltro til samhold og felles innsats fra den globale koalisjonen som ble dannet etter 9/11. Kun under ledelse av Sikkerhetsrådet kan kampen mot terror vinnes (ibid.:3).

Sentrale hendelser

8. november vedtok Sikkerhetsrådet enstemmig resolusjon 1441. Resolusjonen påla Irak å samarbeide med FN om fjerning av masseødeleggelsesvåpen, men autoriserte ikke eksplisitt bruk av militærmakt. Den ga Irak 30 dager til å avklare våpenspørsmålet. Dersom kravene ikke ble innfridd, ville det få alvorlige konsekvenser. I følge Kolby (2003:230) var forhandlingene forut for vedtaket

langvarige og kompliserte. USA⁴⁸ og Storbritannia var blant de som mente Irak hadde misbrukt sin siste sjanse, og at dette rettferdiggjorde et eventuelt angrep, mens Norge var blant de som ønsket å gi våpeninspektørene mer tid. Irak aksepterte resolusjonen, og etter fire års opphold ble våpeninspeksjoner gjenopptatt, men samarbeidet med det irakiske regimet var problematisk (Blix 2004:247). Petersen (UD 2002a) uttrykte tilfredshet med vedtaket, og et samlet NATO (2002) oppfordret Irak til å innrette seg etter resolusjonen.

I midten av november mottok norske myndigheter en første henvendelse fra USA om bidrag i en eventuell operasjon (NRK 2002f). Bondevik (NRK 2002g) svarte at Norge hadde valgt sin linje, og at dette bygget på en ny behandling i Sikkerhetsrådet. Petersen (ibid.) uttalte at et vedtak om bruk av makt måtte være forankret i folkeretten og støttes av et stort antall land i NATO og regionen. I desember sa Bondevik (Adresseavisa 2002) at klar forankring i folkeretten var en forutsetning for norsk støtte. ”På den annen side var det klart å foretrekke at det kom til uttrykk i Sikkerhetsrådet, men det avgjørende er at det er en bred oppslutning i egen allianse og i regionen” (ibid.). Uttalelsene ble tolket som at Norge kunne komme til å delta i en krig uten en ny resolusjon, og uten at alle NATO-land sluttet opp (ibid.). I nyttårstalen understreket Bondevik (2003a) at Norge, i tråd med visjonen om at ”Norge skal være en fredsnasjon”, hadde stått på for at konflikten skulle løses innen FNs rammer.

NATO fremstod ved årsskiftet 2002-03 som splittet, etter at USA hadde fremmet forslag om alliansens rolle i en eventuell krig. Forslaget, som bl.a. omfattet defensivt forsvar av Tyrkia, møtte motstand fra Frankrike, Tyskland og Belgia⁴⁹. Tyrkia følte seg truet, og ba i februar om støtte, jamfør NATOs artikkel 4. Uenigheten i NATO ble omtalt som en krise (Eide 2003), men Norge bidro med politisk og materiell støtte, samt opplæring (FD 2003a).

USA forsøkte vinteren 2003 å overbevise verden om at Irak hadde gjenopptatt jakten på atomvåpen. Etter at myndighetene mottok andre forespørsel om støtte til en eventuell krig (NRK2003a), uttalte Bondevik (SMK 2003a) seg om sin etiske

---

⁴⁸ Den amerikanske Kongressen autoriserte i oktober 2002 Bushs’ maktbruk for å beskytte landet mot faren fra Irak i resolusjonen *Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002*.

⁴⁹ Frankrike, Tyskland og Belgia fryktet svekket integritet i Sikkerhetsrådet dersom NATO gav inntrykk av å forberede seg til krig, samtidig som de ønsket å støtte Tyrkia i tilfelle angrep.

vurdering av saken: ”For meg er bruk av militær makt alltid en aller siste utvei etter at alle andre er prøvd og dersom alternativet er verre”. Saken skulle tilbake til Sikkerhetsrådet på grunnlag av UNMOVIC-rapporten, og internasjonal handling måtte være forankret i et vedtak. Samtidig påpekte han at: ”...uansett må selvsagt Norge ta et selvstendig standpunkt” (ibid). Synspunktene ble senere bekreftet av Petersen, og myndighetene advarte USA mot å handle før inspeksjonene var fullført (NRK 2003b). På dette tidspunktet viste en opinionsmåling at 64 % var mot et amerikansk-britisk angrep selv med FN-vedtak, mens hele 90 % var mot et angrep uten vedtak. Med FN-vedtak mente ca. 60 % at Norge ikke burde gi støtte, mens 30 % var for støtte (NRK 2003c). I Høyre støttet om lag 50 % angrep med FN-vedtak, og partiet hadde høyest tilhengerandel for en krig mot Irak. I Kristelig Folkeparti (heretter KrF) var over 70 % mot (ibid.). I januar sa Bondevik (NRK 2003d) at FN-mandat var et nødvendig, men ikke tilstrekkelig premiss for norsk støtte: ”Ethvert land plikter å ta et selvstendig standpunkt, uansett hva USA og FN bestemmer seg for. Men taler verdenssamfunnet entydig gjennom FN, skal det selvsagt mye til for å gå en annen vei” (ibid).

27. januar fremla Hans Blix, leder for UNMOVIC, våpeninspektørenes rapport. Han hevdet at bevis for masseødeleggingsvåpen ikke forelå, og ba om mer tid, til tross for at irakiske myndigheter ikke samarbeidet i tråd med resolusjon 1441. To dager senere presset Bush (2003a) både Irak og FN ytterligere. USA ville konsultere andre, men dersom Irak ikke lot seg avvæpne, ville man lede en koalisjon for å avvæpne Saddam Hussein. FN-mandat ville være en fordel, men ikke noe premiss. Petersen tolket, i motsetning til flere forskere og ledende politikere, ikke talen som noen krigserklæring (NRK 2003e). I Stortingets spørretime understreket Bondevik igjen at myndighetene ville følge FN-sporet. Samtidig fastholdt han regjeringens selvstendige vurdering: ”En følger ikke slavisk et FN-vedtak...Vi er ingen passive etterplaprer etter USA eller andre” (Stortinget 2003), samtidig gjentok han at det skulle mye til for å handle mot et samlet verdenssamfunn. Petersen uttrykte tilfredshet med at ”også USA og Storbritannia nå synes innstilt på å gi inspektørene mer tid” (ibid).

I slutten av januar mottok norske myndigheter en tredje anmodning fra USA om støtte (NRK 2003f). Myndighetene fastholdt at de ikke kunne ta stilling til forespørselen før Sikkerhetsrådet hadde fastslått at Irak hadde gjort seg skyldig i grovt

mislighold av tidligere resolusjoner. Bondevik svarte med å gjenta at bruk av militærmakt var siste utvei, og hevdet at dersom Sikkerhetsrådet konkluderte med militære aksjoner, stod Norge fritt til å ”vurdere klokskapen i vedtaket” (SMK 2003b).

5. februar presenterte Powell dokumentasjon for Iraks masseødeleggesvåpen for Sikkerhetsrådet. Irak hadde fremdeles slike våpen, og derigjennom misbrukt sin siste sjanse. Han stilte krav om at Sikkerhetsrådet måtte opptre ansvarlig og ta konsekvensene av at kravene i resolusjon 1441 ikke var møtt (Powell 2003). Fra Irak ble dokumentasjonen avvist, og omtalt som løgn og unnskyldning for aggresjon (NRK 2003g). Flere stater støttet USAs ønske om krig, men Norge var blant de som ville avvente inspektørenes konklusjon. FNs medlemsstater var splittet og Sikkerhetsrådet kunne ikke enes. Samme dag viste en meningsmåling (NRK 2003h) at nær 50 % ikke ville ha krig i Irak. 40 % var mot norsk støtte forutsatt FN-mandat, og kun 7 % mente Norge burde støtte uansett mandat. I følge undersøkelsen ville to av tre Høyre-velgere støttet en FN-godkjent krig (ibid).

Få dager etter Powells presentasjon uttalte Bondevik at: ”å ta lett på FNs folkerettslige spilleregler er å svikte fredsarbeidet. I den pågående Irak-debatten, også i Norge, tar mange for lett på en plikt vi har til å styrke FN” (SMK 2003c). Han hevdet at stater som undergraver rettssikkerheten er en trussel for sine naboer og hele verden.

13. februar 2003 ved Petersen.

I redegjørelsen 13. februar 2003 (heretter UR3) uttrykte Petersen (2003a:1) eksplisitt faren for krig. Han redegjorde grundig for trusselen Irak utgjorde. Med henvisning til Blix og Powell trakk han den slutning at Iraks opplysninger til våpeninspektørene hadde vært ufullstendige. Man måtte derfor være forberedt på at USA kunne sette makt bak kravene. Samtidig tolket han Powell til å ville holde fast ved FN-sporet (ibid.:3). Petersen gjentok at det var viktig for regjeringen å bidra til å avskaffe Iraks våpen uten bruk av militær makt, og at saken måtte viderebehandles basert på UNMOVICs rapporter.

Verdenssamfunnets måte å handle på må ha forankring i vedtak i Sikkerhetsrådet, noe som vil være grunnleggende for regjeringens videre behandling. Norge må imidlertid ta et selvstendig standpunkt, men selvsagt innenfor de rammer som et bindende vedtak i Sikkerhetsrådet setter for alle FNs medlemsland (ibid.:3).

Petersen avviste at myndighetenes linje hadde vært uklar, og hevdet at politikken hadde vært konsekvent befestet i FN-sporet. Hva gjaldt de ulike synspunktene i NATO, understreket han at skillelinjene ikke gikk på tvers at Atlanteren, men gjennom Europa. For Norge var det ”selvsagt av aller største viktighet at alliansesolidariteten bevares” (ibid.:4). Regjeringen fulgte den humanitære situasjonen nøye, og var klare til å bidra på kort varsel (ibid.:5). Han gjentok at den beste løsning på internasjonale utfordringer var internasjonalt samarbeid, og at et internasjonalt samfunn basert på folkeretten var i Norges nasjonale egeninteresse (ibid.:7).

Sentrale hendelser

I midten av februar ble fredsdemonstrasjoner gjennomført i flere internasjonale byer. I Oslo deltok om lag 60 000. Samme uke vedtok NATO planer for hjelp til Tyrkia ved eventuelle motangrep fra Irak, og regjeringen besluttet som sagt å bidra med verneutstyr (FD 2003a). Statslederne i EU kom med en felles uttalelse om at krig måtte være siste utvei (NRK 2003i). I Stortingsdebatten om UR3 tilbakeviste Bondevik (2003b) at striden stod mellom USA og Europa. Det transatlantiske samarbeidet og multilateralismen var grunnpilarer i sikkerhetspolitikken, og meningsutveksling var en ”livsnerve”, også i internasjonale organisasjoner. Samtidig understreket han at Norge måtte overholde sine forpliktelser, og vise vilje til å finne samlende løsninger i FN og NATO (ibid.:1). Han gjentok at det var av aller største viktighet å bevare alliansesolidariteten, ettersom det bilaterale forholdet til USA var en hjørnestein i norsk sikkerhetspolitikk (ibid.:2). Avslutningsvis trakk han linjene fra FN-sporet til kampen for menneskeverd og fred.

Mot slutten av februar tilspisset situasjonen i Sikkerhetsrådet seg. USA, Storbritannia og Spania fremmet 24. februar et resolusjonsforslag som inkluderte autorisasjon av militærmakt. Frankrike varslet vetonedleggelse av forslag med tidsfrister, og framlegget ble derfor ikke stemt over. Situasjonen var spent, og forhandlingene ble beskrevet som ”meget vanskelige”, og som ”en sak hvor de faste medlemmene var helt dominerende” (Kolby 2003:228-9). I Oslo hevdet USAs ambassadør Ong at Norges sviktende støtte svekket det bilaterale forholdet (Udgaard 2003). Samme dag hadde Bondevik snakket med Bush. I telefonsamtalen gjentok han Norges syn, og fikk bekreftet at samarbeidet fortsatt ville være godt og nært (NRK

2003j). Fogh Rasmussen, Danmarks statsminister, fikk mandat i Folketinget til å støtte USA, mens Sveriges statsminister Persson ønsket avvæpning innen folkerettens rammer, og anklaget USA for folkerettsbrudd (NRK 2003k).

18. mars anklaget Bush (2003b) Sikkerhetsrådet for å ha sviktet sitt ansvar i henhold til resolusjon 678 og 687, som autoriserte maktbruk for å avvæpne Irak. Anklagen stod i strid med en norsk forskningsrapport (Thune m.fl 2003), som konkluderte at verken resolusjon 1441 eller resolusjonene fra 1990 og 1991 ga eksplisitt autoritet, og at det ikke forelå folkerettslig grunnlag for bruk av militærmakt. Bush ga Saddam Hussein og sønnene hans 48 timer på å forlate Irak. Dersom ultimatumet ikke ble møtt ville konsekvensene bli militært angrep. Bondevik (NRK 2003l) gjentok at Norge mente et vedtak burde ligge til grunn, og at USAs egenhendige handling i beste fall ville være diskutabelt med hensyn til folkeretten.

19. mars ledet USA en koalisjon av villige⁵⁰ i *Operation Iraqi freedom*, uten støtte fra FN. Bondevik og Petersen beklaget angrepet (NRK 2003m). Fremskrittpartiets formann, Hagen, beklaget at Norge ikke lenger befant seg blant USAs nære allierte, og mente regjeringen burde bidratt dersom det ble etterspurt, mens lederen for Sosialistisk Venstreparti (heretter SV), Halvorsen, mente Norge ikke kunne godta at USA tok seg til rette i strid med folkeretten (ibid.)

21. mars 2003 ved Bondevik

Da krigen var inne i sitt andre døgn redegjorde Bondevik (2003c)(heretter UR4) for Stortinget. Krigens faktum ble beklaget, FN-sporet gjentatt bekreftet (ibid.:1):

Norges holdning er klar. Vi kan ikke støtte denne krigen. Norge har konsekvent fastholdt at militære aksjoner må ha en klar folkerettslig forankring gjennom et nytt vedtak i FNs sikkerhetsråd. Et slik vedtak er ikke fattet...Norge var med da Sikkerhetsrådet...enstemmig vedtok resolusjon 1441. Den viste en vei som vi ga vår fulle støtte, en vei vi kalte FN-sporet!

Han hevdet at Norges linje hadde bred oppslutning, og var kjent for USA (ibid.:4):

Våre synspunkter er kjente. Jeg redegjorde selv for disse i en samtale med president Bush...USA respekterer våre posisjoner og legger samtidig avgjørende vekt på å videreføre det utmerkede og langvarige samarbeidet som har vært mellom Norge og USA. President Bush understreket da også selv at det er naturlig med diskusjoner og meningsforskjeller mellom venner.

---

⁵⁰ USAs utenriksdepartement offentliggjorde 18. mars en liste over landene som inngikk i koalisjonen. Landene var Afghanistan, Albania, Australia, Aserbajdsjan, Storbritannia, Bulgaria, Colombia, Tsjekkia, Danmark, El Salvador, Eritrea, Etiopia, Filippinene, Georgia, Italia, Japan, Sør-Korea, Latvia, Litauen, Makedonia, Nederland, Nicaragua, Polen, Romania, Slovakia, Spania, Tyrkia, Ungarn og Usbekistan. 15 anonyme land ble også sagt å støtte koalisjonen.

Bondevik la ikke skjul på de motsetninger og den uenighet som hadde forekommet, samt ”tilbakeslaget” for Sikkerhetsrådet (ibid.:2,7). Han henviste dermed til spliden mellom vetomaktene, og at Sikkerhetsrådet ble overkjørt av USA. Heller enn å dvelle ved uenighetene ønsket han fokus på framtidens oppgaver. Regjeringen ville arbeide for å fremme samholdet i den globale alliansen mot terror og at ”splittelsen i de internasjonale samarbeidsfora overvinnes” (ibid.:2). Han redegjorde grundig for bekymringen det irakiske regimet hadde voldt verdenssamfunnet. Norge ville bidra aktivt for å lindre nød gjennom humanitær bistand, samt til oppbygging av det irakiske samfunnet når krigen var avsluttet. Bondevik uttrykte glede over at FN hadde sagt seg villig til å ha en sentral rolle i den humanitære innsatsen (ibid.:5), og sa regjeringen ut fra en helhetsvurdering hadde truffet en politisk konklusjon (ibid.:4).

Sentrale hendelser

Operation Iraqi freedom ble gjennomført ”raskt og med stor dyktighet” (Blix 2004:238). Dette førte til okkupasjon i løpet av under én måned, og FN var raskt på plass med humanitært hjelpepersonell. Norge bidro aktivt til FNs koordineringsrolle, og bevilget over 200 millioner kroner i humanitær bistand (Sæter 2003). Samtidig uttalte Devold (NRK 2003n) at Norge ikke var nøytrale, da samarbeidet med USA var betydelig. Bush annonserte 3. mai at krigen var over, da ”de største kampoperasjonene i Irak [var] avsluttet” (Aftenposten 2003a).

22. mai vedtok et enstemmig sikkerhetsråd resolusjon 1483, som opphevet sanksjonene mot Irak, med unntak av våpenembargo. Resolusjonen la retningslinjer for internasjonal innsats, og oppfordret å bidra til økt sikkerhet. ”Vi hilser velkommen at den internasjonale stabiliseringsstyrken på denne måten gis en klar FN-forankring gjennom et bindende vedtak i Sikkerhetsrådet”, uttrykte UD (2003b). ”Resolusjonen bekrefter også vår egen folkerettslige forståelse av at stater kan gi slike bidrag uten derved å få status som okkupasjonsmakt” (ibid.).

I juni vedtok Norges å bidra til stabiliseringsstyrkene i Irak, og var dermed det første landet som vedtok å sende militære bidrag. Bidraget bestod av et ingeniørkompani på om lag 150 personer (FD 2003b), og et mindre antall stabsoffiserer (FD 2003c). Ingeniørkompaniet skulle bidra til gjenoppbygging i det britiske ansvarsområdet, mens stabsoffiserene deltok i den polskledede divisjonen.

Bidraget var legitimert i resolusjon 1483, og deres karakter medførte at Norge ikke fikk folkerettslig status som okkupasjonsmakt (St.meld.nr.34 (2003-04):13). Ytterligere legitimitet kom gjennom resolusjon 1511. Den slo fast at forsterket internasjonal og politifaglig innsats var avgjørende for å ivareta sikkerhet og stabilitet, for på sikt å sikre et irakisk selvstyre og FNs aktiviteter i landet.

Petersen (2003b:1) uttalte i oktober at Irak-spørsmålet hadde påført NATO ”betydelige belastninger”, men at ”mye av den akutte bitterheten” tilsynelatende var borte. Dette til tross for at ingen kunne dokumentere Iraks ”masseforsvinningsvåpen”⁵¹ (Blix 2004:238). Mai 2004 annonserte regjeringen at stabsoffiserenes oppdrag skulle forlenges, mens ingeniørkompaniet skulle avslutte sitt oppdrag i juni (FD 2004b). 28. juni vedtok NATO (2004) å imøtekomme den irakiske anmodningen om bistand til opplæring av sikkerhetsstyrker. NATO oppmuntret samtidig til trening av Iraks militære styrker, og norske offiserer bidro i NATOs treningsoperasjon.

---

⁵¹ Masseødeleggesvåpen ble ikke funnet under Irak-krigen, og det er blitt hevdet at 90-95 % av våpnene ble eliminert i løpet av 90-tallet (Gaulin 2002). Deler av amerikansk og britisk dokumentasjon er senere påvist uekte.

Kapittel 4. Analyse: Verdibaserte interesser

Studien har så langt redegjort for dualismen som bakteppe, de teoretiske perspektivene, samt casets bakgrunn. Dette kapittelet vil søke å svare på problemstillingens spørsmål ved hjelp av den konstruktivistiske forklaringsmodellen. Gjennom empirisk analyse undersøkes i hvilken grad avveiningene kan forklares ved forklaringsmekanismene: sosialiseringsprosess, identitetsbasert atferd, styrking av internasjonale normer, samt språk. Analysen knyttes til det nye sikkerhetsbildet og hypotese 1, som postulerer at verdibaserte interesser i størst grad ble vektlagt, slik at hensynet til folkeretten vant frem. Modellens samlede forklaringskraft drøftes i kapittel 6.

En kort oppsummering av analysens premisser er på sin plass. Empirien etterlater liten tvil om at myndighetene anså Irak som svært alvorlig, og dette støttes av et flertall av respondentene. De omtaler Irak-spørsmålet som et "alvorlig problem", "et akutt dilemma", "en ekstremt vanskelig sak", "et unikt tilfelle" og "et betent spørsmål" (respondent 101, 102, 103, 107). Dualismen gjør seg gjeldende i samtlige redegjørelser, og i intervjuene bekrefter et flertall av respondentene dualismen som et hensiktsmessig bakteppe. Respondentene omtaler de to linjene som "ikke gjensidig utelukkende", "en pen kombinasjon", "linjer som alltid forsøkes balansert", "utgjør en sluttet ring", samt "utfyller og supplerer hverandre" (respondent 101, 104, 105, 106). Som én av dem (respondent 101) sier: "det er ikke mulig å si at én linje er viktigere enn den andre. De er komplementære, understøtter hverandre og utgjør en harmoni".

Sosialisering og interesser

Kapittel 1 viste hvordan Norge var påvirket av det gamle trusselbildet, og derfor i stor grad samarbeidet med USA. Norge var nært tilknyttet virkelighetsforståelsen det gamle NATO stod for (Knutsen m.fl. 2000:1). Etter den kalde krigens slutt er trussel- og sikkerhetsbildet⁵² annerledes. Endringene synliggjøres i UR1 hvor det påpekes hvordan terrorister kan angripe verdens mest avanserte samfunn fra fjellhuler. De nye utfordringene omtales som grenseoverskridende, og som resultat av økt globalisering og glidende overganger mellom innenriks-, utenriks-, og sikkerhetspolitikk.

---

⁵² Effekter av paradigmeskiftet, se side 11-14.

Risikobildet anses å være mer sammensatt og diffust, og å bidra til mindre forutsigbarhet for Norge (FD 2004a:26; St.prp.nr.42 (2003-04):19). Dette kan tyde på at myndighetene søker å tilpasse seg de strukturelle endringene, og derfor redefinerer landets interesser fra primært nasjonale til i større grad fellesinteresser.

Til tross for tegn på tilpasning påpeker Neumann og Ulriksen (1997) hvordan forsvarspolitikken lenge lå fast, og Neumann (2001:18) hevder at Norge i for stor grad fortsatt henger igjen i en gammel virkelighetsoppfatning. Han mener avhengigheten av USA og NATO under den kalde krigen kan forklare Norges "sendrektige" omlegging av forsvarsstrukturen. Resultatet sies å være fraværet av strategisk tenkning og en overordnet doktrine for sikkerhetspolitikken. Græger (2005:220-24) påpeker at tilpasningen til det nye NATO synes basert på "gamle" begrunnelser som territoriell sikkerhet og alliansesolidaritet, men at Forsvaret tilpasser seg endringene da militærmakt i større grad benyttes som politisk instrument. Dette tjener Norges interesser hevder hun, ettersom det øker landets innflytelse i alliansen.

Hovland (2005) hevder derimot at Forsvaret i for stor grad er tilpasset USA, og at dette svekker nasjonale interesser som nordområdene, samt fellesinteresser som en internasjonal rettsorden. Børresen (2002) mener Norge fastholder den kalde krigens tillærte lojalitet overfor NATO og USA, når landet bidrar i skarpe utenlandsoperasjoner utenfor FN. Dette anses som reflekser, heller enn resultat av grundig avveining av fordeler og ulemper i forhold til Norges interesser. Én respondent (respondent 105) omtaler imidlertid både Børresen og Hovland som del av "den gamle skolen" og mener de ikke har tatt inn over seg endringene i verden.

Andre respondenter påpeker hvordan UD har vært sene med å redefinere sin virkelighetsforståelse. Én respondent (respondent 104) sier UD fremdeles i stor grad er preget av den kalde krigen. Han mener departementet er preget av "forsinkede reflekser", og ser Petersen som del av mønstret. En annen (respondent 107) sier mange i UD tenker i tradisjonelle baner, og at "kommer det til stykket, må vi følge USA". Mot dette kan det imidlertid innvendes at UDs (2004b) strategiske rammeverk for Norges fredsbyggende innsats, kan tyde på det motsatte. Rammeverket omtaler gjenoppbygging av infrastruktur og viktige, offentlige funksjoner (ibid.:7), som kan knyttes til ingeniørkompaniets innsats i Irak. Dette kan således tyde på at både FD og

UD er i en prosess hvor politikken tilpasses den nye virkeligheten, og interessene redefineres deretter. I så fall kan de norske bidragene i Irak sees som tilpassede virkemidler for å ivareta norske verdibaserte og realpolitiske interesser.

Spilte Norges fredsidentitet inn?

Fredsnasjonens selvbylde

Kapittel 1 viste hvordan Norge ser seg selv som fredsnasjon og humanitær stormakt. FN omtales som en hjørnestein og internasjonale normer anses å være i små staters egeninteresse. Selvbildet bygger på nasjonale faktorer som kristen tro, humanitært engasjement og internasjonal solidaritet. Ut fra dette kan det antas at Norge søker å opptre i tråd med identiteten og styrke folkeretten.

I redegjørelsene uttrykkes myndighetenes syn på norsk identitet. I UR1 sier Petersen (2002a) at truslene mot freden er globale, og at Norge ikke må gi seg i anstrengelsene for fred og forsoning. I UR2 omtales Sikkerhetsrådet som ansvarlig for opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet, og masseødelegglesesvåpen og terror påpekes som trusler mot freden. I UR3 og UR4 uttrykkes ønsket om en fredelig løsning. Kort sagt henviser myndighetene gjentatte ganger til fredsidentiteten, men det er relevant å spørre om denne er reell?

Respondentene sår tvil om fredsidentiteten. Én av dem (respondent 101) hevder at den er del av en ”febrilsk søken etter en internasjonal identitet”. Han anser det som et særnorsk preg at profilbygging har indremedisinsk funksjon mer enn sikkerhetspolitisk. Fredsidentiteten bygger på misjonærtradisjonen, men behovet for å markere den skyldes at Norge står utenfor EU. Argumentet støttes av en annen (respondent 104), som omtaler fredsrollen som et innenrikspolitisk spill. En tredje (respondent 107) hevder at for at Norge skal kunne fremstå som en fredsnasjon trengs hjelp og støtte fra stormakter. Dette kan tyde på at Norge ikke selv har æren for identiteten, men at den er noe Norge får fra andre land.

Skepsisen styrkes av UD's omdømmeundersøkelser. Fra 1986 til 2003 påpeker de stor avstand mellom Norges selvbylde og omdømme. Leonard og Small (2003:1) sier hovedproblemet er at landet er usynlig internasjonalt. En undersøkelse initiert av Hundreårsmarkeringen (2005) bekrefter påstanden, da den finner en ”avgrunn”

mellom selvbildet og omdømmet. Nordmenn støtter karakteristikken av Norge som en rik nasjon som deler sine ressurser gjennom humanitære aktiviteter og fredsarbeid, mens de spurte i åtte naboland avviser den. Sætre (2004) hevder derfor at den norske identiteten er en myte, og at nordmenn er ”rike, fete og selvgode”. Neumann (2004) stiller spørsmål ved fredstradisjonen, og sier: ”Om USA-vennlige politikere skulle lykkes i å få presentert Norges nye krigslinje som en naturlig forlengelse av den norske fredstradisjonen, ville det vært svært godt politisk håndverk” (ibid.:6).

På tross av slike uttalelser, intervjuene og undersøkelsene, kan nettopp det faktum at Norge ikke anerkjennes som fredsnasjon ha påvirket avveiningene. At omdømmet som fredsnasjon er svakere enn antatt, samtidig som Norge ønsker å fremstå slik, kan ha motivert myndighetene til å handle som en fredsnasjon. Bondevik (2003a) sier: ”Som en kristen kulturnasjon har arbeidet for fred vært en av de grunnvoller Norge har bygget på gjennom århundrer. *Det* er kanskje vårt fremste kjennemerke internasjonalt. Dette arbeidet skal fortsette”, og ”Norge skal være en fredsnasjon” (ibid.:1,5). Denne visjonen, samt Petersens henvisninger til fredsidentiteten kan tyde på at ønsket om et omdømme som fredsnasjon kan ha påvirket avveiningsprosessen.

FN som hjørnestein

I UR1 og UR2 omtales FN som et forankringspunkt for sikkerhetspolitikken. Samlet innsats under Sikkerhetsrådet påpekes som veien å gå for å vinne kampen mot terrorismen, og forankring i folkeretten er et hovedhensyn for behandlingen av Irak-spørsmålet. Dette gjentas i UR3: FN-sporet skal følges. I februar 2003 skrev Bondevik (SMK 2003c) at å ta lett på FNs spilleregler er å svikte fredsarbeidet, og at mange, også i Norge, tar for lett på dette. Uttalelsene tyder på at FN-fokuset knyttes til Norges identitet, og at FN derigjennom kan ha vært en sentral premissleverandør i beslutningsprosessen. Antakelsen forsterkes i intervjuene, hvor én respondent (respondent 107) bekrefter at utviklingen i Sikkerhetsrådet ble nøye vurdert før Norge flagget synspunkt. En annen (respondent 101) uttrykker at Norge i prinsippet alltid må ha FN-mandat for å bidra i slike operasjoner. Dette kan tyde på at de gjentatte henvisningene til FN har grunnlag i virkeligheten.

Kapittel 3 viste hvordan myndighetene søkte å handle som en FN-støttespiller. Eksempelvis ble tre anmodninger om å bistå USA avslått, med ønske om ny behandling i Sikkerhetsrådet. Én av respondentene (respondent 107) hevder FN nå er viktigere enn noen gang, og at myndighetene derfor styrker FN-linjen i den praktiske politikken. FN-sporet er dermed verdibasert og realpolitisk samtidig. En annen (respondent 106) sier FN-linjen er den mest eksplisitt uttalte av dualismens to linjer. Myndighetene ønsket å imøtekomme forventninger fra nasjonale grupper, seg selv og internasjonale omgivelser, hevder én respondent (respondent 101). Da ingen av respondentene svekker antakelsen om FN som reell premissleverandør, sannsynliggjøres antakelsen om at tradisjonell tilslutning til FN kan ha spilt inn. Her må det innvendes at Lange (2005:276) hevder Norge i 2001-02 holdt en lav profil i Sikkerhetsrådet for å unngå uenighet og distansering fra USA, og at realpolitikk således kan ha påvirket norsk atferd. Dette synes allikevel ikke å utelukke at FN kan ha blitt tillagt stor vekt i avveiningene. Det faktum at Norge bidro så snart FN gav mandat til gjenoppbygging tyder på at det er tilfellet. Dette kan sees i lys av at selv Devold (2005) sier: "Norge har gått FNs ærend i Irak".

Fremdeles en humanitær stormakt?

Norges humanitære tradisjon og humanitære spørsmål går også igjen i redegjørelsene. I UR1 omtales tradisjonen for humanitært engasjement som del av Norges identitet. I tråd med denne bemerkes Saddam Husseins bruk av masseødelegglesesvåpen mot egen befolkning, og han betegnes som en despot. I UR2 gjentas dette, og myndighetene sier de følger den humanitære situasjonen nøye, og er klare til å bidra. I UR4 lover Bondevik (2003c) at Norge skal gjøre sitt ytterste for å avverge humanitær lidelse gjennom bistand. FN anses som den beste koordinator for den humanitære innsatsen i Irak. Norge ga i 2003 over 200 millioner kroner, fordelt gjennom FN, Røde Kors og norske frivillige organisasjoner (Sæter 2003). Hensynet til Iraks sivilbefolkning og den humanitære situasjonen var også sentralt i arbeidet for "smarte sanksjoner" i Sikkerhetsrådet (Kolby 2003). Uttalelser og atferd tyder således på at avveiningsprosessen kan ha blitt påvirket av den humanitære tradisjonen.

Dette avvises av én respondent (respondent 101) som sier myndighetene ikke tillat Irak et humanitært aspekt. Selv om Husseins regime ble ansett som diktatorisk,

fryktet man ikke noen akutt humanitær katastrofe. I Irak var ikke det humanitære aspektet tilstede i samme grad som i Kosovo, hevder han, og drar veksler på regjeringens vurdering av Kosovo-krigen i 1999. Denne ble definert som en akutt humanitær situasjon, og blant annet derfor bidro Norge militært, selv uten FN-mandat. Dersom samme humanitære aspekt var tillagt Irak, kunne Norge ha støttet invasjonen, men ettersom det humanitære aspektet ble vurdert som mindre akutt uteble norsk støtte, hevder han. Bondevik (sitert i Børresen m.fl 2004:221) argumenterte i Kosovo-saken for at bruk av våpenmakt var nødvendig ”for å hindre krig og en humanitær katastrofe i Europa...”. Kosovo-deltakelsen satte ikke norsk presedens⁵³, men det kan ikke utelukkes at myndighetene vurderte Irak på samme vis. En annen respondent (respondent 106) hevder at deltakelse i så fall kunne vært ansett som verdibasert og humanitær, og at Saddams gjentatte menneskerettighetsbrudd kunne legitimert et angrep. Bondeviks uttalelse tyder på at regjeringen var innstilt på å se Irak som et isolert spørsmål, uavhengig av tidligere maktbruk. At beslutningen i Irak ble en annen enn i Kosovo, tyder på at regjeringen foretok en ny situasjonsanalyse. De unngikk dermed en ny ”tøyning” av folkeretten, og bidro i større grad til å opprettholde den folkerettslige/legale tradisjonen i Norge.

Strategisk verdipolitikk

Kapittel 1 redegjorde for oppfatningen av at verdipolitikk bidrar til mer egenmakt enn tidligere. Norges innflytelse på USA og NATO er svekket etter den kalde krigen, hvilket har økt behovet for innpass og innflytelse. Studien spør derfor: i hvilken grad kan avveiningene blitt påvirket av strategisk tenkning om å opptre moralsk og samtidig få politisk kapital som goodwill, godt omdømme og innflytelse? I UR1 uttales det at den humanitære innsatsen gjør Norge til en interessant samtalepartner, og at det har betydning hva Norge mener om humanitære spørsmål og utvikling i enkelte konflikter. En viktig tilleggseffekt av engasjementet er muligheten til å fremme synspunkter i saker der Norge har nasjonale interesser, som det ellers kunne vært vanskelig å fremme. Omdømmerapporten påpeker at dette kan bidra til å synliggjøre Norge: ”Peace is an essential door-opener for political influence” (Leonard og Small 2003:44).

---

⁵³ Kosovo satte imidlertid presedens for NATO, og ble lagt til grunn i NATOs strategiske konsept fra 1999.

Til tross for uttalelser og rapporter avviser én respondent (respondent 104) slike effekter og omtaler det som en gammel tradisjon. Da det i ulike situasjoner er forskjellige forhandlingspersoner har han liten tro på at verdipolitikk kan øke Norges tilgang på sentrale aktører og arenaer. Dersom politisk kapital oppnås undres han hvor den skulle omsettes, og avviser nordområdene som et slikt felt. Lodgaard (sitert i Johansen 2002:12) avviser også at bistand og humanitært engasjement internasjonalt gir ”en høy politisk aksjekurs som innebærer betydelig politisk kapital som kan komme godt med når særnorske interesser skal forsvares”.

På den annen side støttes Petersen av tidligere utenriksminister Vollebæk (2003), som sier Norges rolle er langt større enn hva størrelse og plassering skulle tilsi, fordi den verdibaserte porteføljen gjør Norge interessante. Han mener verdipolitikken således har realpolitisk forankring. Dette styrkes av Powell (NRK 2002h) som uttaler at han gjerne benytter Norges erfaringer fra Oslo-avtalene i videre fredsarbeid.

På bakgrunn av delte synspunkter i kildematerialet er det vanskelig å anta hvorvidt dette kan ha påvirket avveiningene. Myndighetene uttrykker i liten grad slik strategisk tenkning og ønsket om slike effekter direkte, men Bondeviks visjon om å være en fredsnasjon antas å omfatte ønske om innpass og godt omdømme. Politisk kapital kan derfor ha utgjort et gode for myndighetene i avveiningsprosessen.

Betydningen av internasjonale normer

Kapittel 1 viste hvordan det er rasjonelt for Norge å arbeide for internasjonale normer, da de kan binde sterke stater, og bidra til forutsigbarhet. Det er derfor svært sannsynlig at myndighetene ønsket å opptre slik at internasjonale normer, som rettferdig krigstradisjonen, ble opprettholdt og styrket.

Forelå rettferdig grunn?

Regjeringen redegjorde som nevnt grundig for Saddams Husseins tidligere grusomheter⁵⁴. I UR4 påpeker Bondevik (2003c) den irakiske sivilbefolkningens lidelser, og støtter Petersens uttalelser i UR1 og UR2. Dokumentanalysen viser at det hovedsakelig er Petersen som påpeker regimets grusomheter, og således bidrar til å rettferdiggjøre et eventuelt angrep. Dette støttes av én respondent (respondent 107),

---

⁵⁴ Se side 31-32.

som hevder at Petersen, ”i tillegg til å si FN-sporet til han ble tørr i munnen”, påpekte hvilken trussel Irak utgjorde. En annen (respondent 101) hevder Petersens trusselvurdering derigjennom balanserte Bondevik, men oppfattet aldri Petersen som om Norge i realiteten burde delta i invasjonen. Dette kan tyde på at regjeringen, og særskilt Petersen, anså Iraks mulige masseødeleggelsesvåpen og massive brudd på menneskerettighetene som en rettferdig grunn for angrep, dersom kriteriet om legitim autoritet sees bort fra.

FN som legitim autoritet

Kapittel 3 viste hvordan FN anses som den fremste internasjonale legitimerende autoritet for bruk av militærmakt, og i UR1 henvises det til Sem-erklæringen som binder regjeringen til å arbeide for videreutvikling av folkeretten. I UR2 og UR3 omtales det som et hovedhensyn å arbeide for folkerettslig forankring. Dette tyder på at myndighetene anså FN som rettmessig legitimerende autoritet i avveiningene.

Antakelsen støttes av flere respondenter. To av dem (respondent 104, 106) henviser til en legalistisk tradisjon, og hevder den eksisterende normen er å ikke bruke makt. En tredje (respondent 107) omtaler dette som definitivt. Han anser det som usannsynlig at Norge vil engasjere seg i krigføring uten folkerettslig grunnlag⁵⁵. Han hevder derfor at det lenge var klart at ”uten FN-mandat ville Norge ende opp mot krigen”. Norsk støtte til en operasjon uten basis i folkeretten kunne ført til at man ble ansett som del av en angrepskrig, påpeker en fjerde (respondent 101). Han mener det forklarer hvorfor man så snart FN-mandat forelå bidro med militært personell som utførte politioppgaver, og dermed ikke ble del av okkupasjonsmakten. Et legalt fokus er i småstatens egeninteresse, påpeker han, og betegner det som god interessepolitikk for Norge å fremme en rettsorden hvor det blir galt, helst umulig, for sterke stater å ta seg til rette på små lands bekostning.

Bondevik uttrykker flere ganger sine normative vurderinger om eventuell norsk støtte. I desember 2002 omtales klar forankring i folkeretten som en forutsetning, samtidig som det er å foretrekke at det uttrykkes i Sikkerhetsrådet. Etter andre forespørsel fra USA gjentas det at saken skal tilbake til Sikkerhetsrådet, og at

---

⁵⁵ Det bør presiseres at grunnlag i folkeretten kan henvise til både FN-pakten, folkerettslig sedvane og mandat fra Sikkerhetsrådet.

internasjonal handling må være forankret i et vedtak. I januar betegnes et mandat som nødvendig, men ikke tilstrekkelig for eventuell norsk støtte. I Stortinget avviser han at FN-vedtak følges slavisk, men omtaler samtidig FN-sporet som Norges linje. Bondevik åpner delvis for at Norge kan støtte krigen dersom et vedtak fattes.

Uttalelsene kan tolkes som om uklare og tvetydige. Børresen, Gullow og Tamnes (2004:190) hevder tvetydigheten er Bondeviks politiske karaktertrekk. Karakteristikken begrunnes med hans rolle som utenriksminister under Golfkrigen i 1990, da holdningen også var avventende og reservert, uttalelsene tvetydige og uklare⁵⁶. Dette støttes av én respondent (respondent 103) som hevder kjernen i Bondeviks politiske virke er å holde alle muligheter åpne så lenge som mulig. Én annen (respondent 102) mener regjeringen hadde et fortvilet håp en løsning fra Sikkerhetsrådet som man i større eller mindre grad kunne slutte seg til. Antakelsen støttes av en tredje (respondent 106), som mener internasjonal legitimitet var avgjørende for myndighetene. Dette styrkes av at Norge var første ute med å sende styrker så snart FN-klarering forelå (respondent 107).

Hva gjelder FN som legitim autoritet styrker intervjuene myndighetenes uttalelser, og det antas derfor at dette ble tillagt stor vekt i avveiningsprosessen. For å kunne imøtekomme en eventuelt ny resolusjon, eller andre veiledende uttalelser, kan Bondevik ha uttalt seg tvetydig og opptrådt avventende. Kriteriet om legitim autoritet antas derfor å peke på verdibaserte interesser som spilte inn i avveiningene.

Hva er siste utvei?

Petersen (2002a) sier i UR1 at Irak må oppfylle FN-resolusjonene. I UR2 omtales våpeninspeksjoner som beste løsning for å få klarhet i Iraks potensielle våpen, og en klar og utvetydig resolusjon bør være grunnlag for nye inspeksjoner⁵⁷. I UR3 uttales det at bruk av militærmakt ikke er uunngåelig. Resolusjon 1441 omtales som en siste mulighet for regimet i Bagdad til å etterleve FN-kravene, og veien videre sies å ligge i Sikkerhetsrådet. I januar uttaler Bondevik (SMK 2003a) at han alltid anser bruk av militærmakt en aller siste utvei etter at alle andre er prøvd, og dersom alternativet er verre. Han ser seg selv som etisk og politisk forpliktet til å arbeide for en fredelig

---

⁵⁶ Myndighetene ønsket den gang ikke å bidra militært, men sendte støtteavdelinger, humanitær og økonomisk bistand. Standpunktet var en politisk og parlamentarisk mellomposisjon.

⁵⁷ Den siste resolusjonen før invasjonen var resolusjon 1441, som ble vedtatt etter UR2, se side 34-35.

løsning. Internasjonal handling må ha forankring i et vedtak, men Norge må uansett ta et selvstendig standpunkt. Uttalelsene tyder på at regjeringen kontinuerlig vurderte ulike løsninger og justerte, eller endret, syn på hva som kunne anses som en siste utvei.

Lodgaard (2003b) understreker i februar viktigheten av hvilke signaler Norge sender dersom Sikkerhetsrådet vedtar krig, hvilket vil være bindende for alle medlemsland. Det er ikke folkerettsstridig å avslå anmodninger fra FN om bistand, men det bør begrunnes godt. Han sier myndighetene kan henvise til landets totale bidrag og argumentere for at eventuelle bidrag i Irak blir symbolske, og derfor kan brukes mer effektivt andre steder. Dersom vedtaket vurderes som uklokt må man ikke betvile dets legitimitet og FNs funksjon i en så presset situasjon. Lodgaard oppfordrer regjeringen til å signalisere politiske og praktisk støtte til et eventuelt vedtak, markere respekt for beslutningen, og ikke så tvil om landets tiltro til FN.

Regjeringens vurdering av hva som kunne defineres som siste utvei kan også ha blitt påvirket av samarbeidsregjeringens natur. Kapittel 3 viste hvordan Bondevik og Petersen vektla forskjellige linjer i beslutningsprosessen. Én av respondentene (respondent 106) hevder at beslutningen var resultat av reelle motsetninger i regjeringen, da den bestod av tre partier. Han hevder uttalelsene fra de to tidvis var lite samstemte fordi det var reel meningsbrytning, og at de arbeidet for å dra beslutningen i hver sin retning. Han omtaler beslutningen som et tilfeldig kompromiss, og anser det som ”flaks” at Norge ikke deltok i invasjonen. Dette kan sees i lys av at KrF (2005:104) i sitt partiprogram⁵⁸ for 2005 skriver: ”Militære aksjoner må alltid være siste utvei, og disse må ha grunnlag i folkeretten”, mens det hos Høyre (2005:19) heter ”Samtidig som FN har en legitimitet som ingen andre organisasjoner, er FN ikke tilstrekkelig effektivt til å løse internasjonale krise- og konfliktsituasjoner”. Påstand om reell uenighet ble også fremmet i media (Mosveen 2003), hvor det ble hevdet at ”spriket” mellom Bondviks og Petersens uttalelser måtte oppklares i Stortingets utvidede utenrikskomité.

Det er sannsynlig at regjeringspartiene diskuterte internt hva som kunne godtas som siste utvei. Én respondent antyder at saksgangen var preget av sakens politiske

---

⁵⁸ Partienes programmer fra perioden 2005-09 antas å gjengi prinsipielle standpunkter og politiske holdninger, og benyttes derfor, selv om de er fra valgperioden etter caset.

sensitivitet og tempo (respondent 106). Dette impliserer at formelle fora som statsråd i mindre grad var avgjørende, men at andre fora, som det indre kabinettet eller regjeringens sikkerhetsutvalg i større grad kan ha vært benyttet for interne drøftninger⁵⁹. Her kan Venstre ha påvirket avveiningene, da en samarbeidsregjering vokter partienes interesser før kompromiss inngås. I Venstres (2005:119) program for 2005-2009 heter det; ”For Venstre er et FN-mandat en klar hovedregel for internasjonale operasjoner”. Venstre kan derfor forventes å ha medvirket til at regjeringen skulle legge et mandat til grunn som et premiss for eventuell støtte.

Som nevnt gjorde Bondevik (SMK 2003a) det klart at avveiningsprosessen var basert på de samme etiske holdninger som lå til grunn for Kosovo, men at konklusjonen ikke nødvendigvis ville bli den samme. I 1998-99 sa han at det i situasjoner uten uttrykkelig autorisasjon fra Sikkerhetsrådet måtte foretas en vurdering av om det allikevel kunne foreligge folkerettslig grunnlag (Helgesen 1999:9). Det ble også uttalt at en operasjon måtte ha ”et sterkest mulig folkerettslig grunnlag”, og regjeringen konkluderte ”etter en helhetsvurdering” at legalt grunnlag forelå (sitert i Børresen m.fl 2004:222)⁶⁰. De understreket at bidragene var et engangstilfelle, og ikke satte presedens (Helgesen 1999:8-9). Allikevel kan Petersen, i tråd med intervjuuttalelsene, ha ønsket å tillegge Kosovo presedens, for således å kunne lene seg på amerikanske argumenter om at Irak hadde forspilt sin siste sjanse. Omtalen av resolusjon 1441 som en siste mulighet til å etterleve krav fra FN kan tyde på dette. Imidlertid sies det også at diplomatiske og politiske virkemidler ikke er uttømt (Petersen 2002a:3).

Siste utvei antas å vært et sentralt kriterium i avveiningene. Intervjuene tyder på at regjeringen kan ha vært splittet innad, og dette styrkes av partienes ulike standpunkt. Dette vanskeliggjør klare slutninger, men styrker en antakelse om at siste utvei som internasjonal norm påvirket avveiningene.

---

⁵⁹ I ”det indre kabinettet diskuterer partiledere og utvalgte statsråder uformelt partipolitiske saker. I Regjeringens sikkerhetspolitiske utvalg møtes statsminister, utenriksminister, forsvarsminister, justisminister og finansminister, samt andre statsråder etter behov.

⁶⁰ Regjeringens legale grunnlag møtte kritikk fra norske folkerettsjurister. Helgesen (1999:43) hevder at Norge bidro til tross for at operasjonen ikke hadde grunnlag i folkeretten, verken i FN-pakten eller i folkerettslig sedvane.

Opinion og media

Som nevnt i kapittel 1 har opinion og media fått økt innflytelse på staters sikkerhetspolitikk nå som den i større grad er gjenstand for offentlig debatt. Mediene sees som selvstendige aktører, samtidig som myndighetene kan bruke dem til å rettfærdiggjøre normer som ligger til grunn for politikk, og styrke sitt internasjonale omdømme.

Opinionsmålingene i kapittel 3 viste hvordan et klart flertall i opinionen var mot krig, men at et eventuelt FN-mandat minsket motstanden. Dette kan sees i lys av norsk FN-tiltro. Aftenposten (2003b) skrev at et lite land med en solid FN-tradisjon, og ”med en så samlet opinion som det vi ser nå”, i realiteten ikke hadde noe valg. Én av respondentene (respondent 107) spør seg hvorvidt Irak-spørsmålet var første gang sikkerhetspolitikk var innenrikspolitisk brennbart. En annen respondent (respondent 102) sier målingene illustrerer hvordan opinionen lever i det gamle sikkerhetsbildet. Han hevder myndighetene har forsømt seg, og ikke forklart folket at FNs rolle ikke lenger er å være operatør i slike spørsmål. Dette støttes delvis av Blix (2004:252) som uttrykker forståelse for at regjeringer må forenkle kompliserte internasjonale spørsmål når de forklares for offentligheten.

Å handle mot en så klar folkemening ville trolig krevd grundig rettfærdiggjøring. Bondevik og SMK forklarte sine synspunkter i seks avisinnlegg og TV-taler i perioden januar til mars 2003. Landsdekkende aviser, regionale aviser og nisjeaviser som *Vårt Land*, ble brukt for å formidle dens standpunkt. Kommunikasjonen antas å skulle styrke legitimitet i befolkningen. Bondevik imøtekom dermed opinionen, men sørget samtidig for å beholde nødvendig handlefrihet ved å understreke at FN-mandat er et ”nødvendig, men ikke tilstrekkelig premiss”. Narum (Aftenposten 2003c) påpeker paradokset i at det enkleste for regjeringen overfor opinionen ville vært at USA angrep alene, uten FN i ryggen, da dette ville samlet dem i kritikk av amerikansk alenegang. Samtidig ville det bidratt til å undergrave den verdensordning som et stort flertall av nordmenn er like sterke tilhengere av som de er motstandere av krig.

Hva gjelder opposisjonen så dominerte uttalelser fra Ap mediebildet. Både Jagland og Stoltenberg sa seg hovedsaklig enig med regjeringen⁶¹. Johansen (2004) hevder at de nære forbindelsene mellom Jagland og Petersen henger igjen fra den kalde krigen. Han mener det førte til en mindre åpen og grundig debatt enn ønskelig, og at forholdet kan bidra til å forklare Aps støtte til regjeringen. Jagland (2004a) hevder på den annen side at støtten var basert på politisk enighet. SV, Senterpartiet, samt FrP var mer kritiske til hva FN-linjen omfattet, hvorvidt og i så fall hvordan den skulle implementeres.

Sammen med den klare opinionen bidro avveiningenes etiske spørsmål til omfattende pressedekning⁶². Den grundige dekningen av situasjonens utvikling og maktkampen i Sikkerhetsrådet kan igjen ha bidratt til debatt om internasjonale normer, ulike handlingsalternativer og interesser. Som nevnt uttrykte særlig Bondevik seg i media, og i tillegg til medieuttalelser kan regjeringen ha kommunisert internasjonalt gjennom pressemeldinger⁶³. Opinionens jevne krigsmotstand og den omfattende pressedekningen illustrerer hvor sterkt befestet internasjonale normer er i norsk kultur. Dette antas å ha komplisert beslutningsprosessen for regjeringen, som også skulle ivareta forholdet til USA. Media og opinion kan ha bidratt til fokus på normene, og regjeringen kan ha benyttet media for å rettferdiggjøre ovenfor opinionen at normene ble opprettholdt og styrket, samtidig som senere støtte til USA ikke ble avvist.

Kan språk bidra med forklaringskraft?

Kapittel 3 viste hvordan Bondevik og Petersen ordla seg og tidvis virket lite samstemte. Relevante spørsmål er: i hvilken grad ga aktørene uttrykk for sin vurdering av beslutningssituasjonen og hvilke spilleregler som burde følges? Bidro argumentasjon til å etablere konsensus eller å rettferdiggjøre normer? Var aktørene åpne for overtalelse, og kan gjentakelse hatt forpliktende effekt på beslutningstakerne?

Felles innenriks forståelse?

I UR1 omtales FN og det transatlantiske fellesskapet som viktige forankringspunkter. Bondevik (SMK 2003e) bekrefter dette da han betegner transatlantisk samarbeid og

---

⁶¹ Ap støttet regjeringen frem til spørsmålet om å forlenge mandatet til ingeniørkompaniet. At de da "hoppet av" forklarer en respondent (respondent 102) med et mulig "kupp" i partiet.

⁶² Norske medier med egne Irak-arkiver er blant annet Aftenposten og NRK.

⁶³ En av respondentene (respondent 107) påpeker viktigheten av slike kanaler.

multilateralisme som grunnpilarer for norsk sikkerhetspolitikk. Uttalelsene tyder på de hadde en felles forståelse av at dualismen så til grunn for avveiningsprosessen, og således signaliserte at både verdibaserte og realpolitiske interesser ville påvirke avveiningsprosessen.

Som nevnt er FN-sporet, FN og Sikkerhetsrådet gjennomgående i redegjørelsene, så vel som i presseuttalelsene. Én respondent (respondent 102) hevder at ingen andre land enn de skandinaviske har så høystemt retorikk med hensyn til FN. Fredstradisjonen oppgis som årsak til denne "FN-fetisjismen". En annen (respondent 101) sier Norge ikke må la seg forføre av egen retorikk. Dette kan sees i sammenheng med Lodgaard (sitert i Johansen 2002:2) som hevder: "I moralismen ligger en fare for at man spenner buen for høyt ved å definere en ambisjon som ikke kan innfris. Legges listen for høyt, og det skjer ofte, blir resultatene annerledes enn de vi la opp til i vår retorikk".

I tråd med partitilknytning og personlige vurderinger er det særlig Bondevik som omtaler FN hyppig og vektlegger de verdibaserte interessene. Dette er spesielt tydelig etter den andre forespørselen fra USA. Han (SMK 2003a) sier holdningen som statsminister og prest er den samme. Norge plikter å arbeide for en fredelig løsning, og bruk av militærmakt må alltid være aller siste utvei. Saken skal tilbake til Sikkerhetsrådet. Begrunnelsen gjentas i avslaget på den tredje forespørselen og på nytt i februar. Ut fra den sterke vektleggingen av FN som legitim autoritet og militærmakt som siste utvei, kan det antas at argumentasjonen søkte å rettferdiggjøre normer som lå til grunn for avveiningene, samtidig som det ha økt Bondeviks forpliktelser til å sørge for at dette ble resultatet av avveiningene. En slik fortolking styrkes i intervjuene. Flere respondenter påpeker at Bondeviks uttalelser tydet på at etiske vurderinger lå til grunn (respondent 107) og at han led av "sjelekvaler" (respondent 105). Andre (respondent 101) beskriver Bondevik som en person som følte et moralsk dilemma, med hensyn til parti og politiske grupperinger. Myndighetens retorikk har i så fall likhetstrekk med europeisk politisk retorikk som er preget av verdier (Matlary 2003), og de gjentatte henvisningene til hovedhensynene fra UR2 kan ha virket forpliktende og påvirket avveiningen.

Forholdet til USAs omtales også gjentatte ganger. Bondevik (2002) bekreftet tidlig at Norge vil være med i alliansen mot terror, men dokumentanalysen viser at det er Petersen som i størst grad omtaler forholdet. I UR1 sier han (2002a) at effekten av 9/11 ikke må undervurderes, og Europa og USA omtales som del av et verdifelleskap. Dersom felles mål skal nås, må begge parter lytte og om nødvendig justere kursen. I september uttrykker Petersen (NRK 2002d) støtte til Bushs' uttalelser til FN, og tolker anser uttalelsene i januar som positive med hensyn til inspektørene, og ikke som noen krigserklæring, i motsetning til en rekke forskere og politikere. I UR2 og UR3 uttrykkes det takknemlighet for amerikansk etterretningsinformasjon, og det henvises i UR3 til resultatene av amerikansk press mot Irak. Det omtales som selvfølgelig at det er av største viktighet å bevare alliansesolidariteten. Petersens uttalelser kan tyde på at han utviser sensitivitet overfor USAs situasjon, og anser deres etterretning som troverdig.

Respondentene påpeker den samme tendensen. Forholdet er svært viktig, sier én respondent (respondent 101), og mener at det faktum at regjeringen aldri sa at USA handlet folkerettsstridig, uttrykker ønsket om å balansere den atlantiske linjen med FN-linjen. En annen (respondent 105) sier Norge godt kan være uenig med USA, men at hvordan dette uttrykkes, hvor "høylydt" man er, avgjør hvilke kostnader uenigheten får. UD's begrunnelse sier at Norges egen fortolkning av folkeretten tilsa et nei, og var høflig, i motsetning til Perssons mer direkte tone. En tredje (respondent 107) hevder forholdet til USA alltid ligger til grunn når språkbruken vurderes. Det er ikke formålstjenlig for Norge å stå fremst i "hylekoret" og kjøre en konfronterende stil overfor landets sikkerhetsgarantist. Ved saklig uenighet kan småstaten i større grad fremstå som dialogorientert, sier han og argumenterer for at dette er hensiktsmessig med tanke på Norges internasjonale engasjement. Han tror Persson og Schröder lot seg friste til å spille opp retorikken for den hjemlige opinionen. For å vinne respekt internasjonalt anses imidlertid mer lavmalt retorikk som formålstjenlig. Stryken (2004:117) hevder regjeringen førte et "svært neddempet språk". Myndighetenes uttalelse om at USAs handling "i beste fall blir diskutabel med hensyn til folkeretten", og at angrepet er "beklagelig", kan sees i lys av dette.

...eller todelt kommunikasjon?

Omtalen av både USA og FN kan som nevnt under drøftningene av siste utvei, tyde på at regjeringen var åpen for det beste argument. Bondevik og Petersen sender signaler om at regjeringen tar ulike hensyn til betraktning og foretar en selvstendig vurdering. Etter den første henvendelsen fra USA sier Bondevik at saken må behandles i Sikkerhetsrådet, mens Petersen legger til at norske bidrag må ha støtte av et stort antall i NATO og i regionen. Bondevik sier i desember at bred oppslutning i NATO og regionen er avgjørende, at mandat er en klar forutsetning, og at det er å foretrekke at det kom til uttrykk i Sikkerhetsrådet. I januar uttaler han at Norge uansett må ta et selvstendig standpunkt, hvilket bekreftes av Petersen. Senere uttrykker Bondevik at vedtak ikke følges slavisk, og at Norge ikke er passive etterplaprerer etter USA. Der nest omtales mandat som nødvendig, men ikke tilstrekkelig. Dette da Norge plikter å ta et selvstendig standpunkt, uavhengig av både FN og USA. Taler verdenssamfunnet enstemmig gjennom FN skal det imidlertid mye til for å gå en annen vei, men Norge vil vurdere klokskapen i vedtaket og eventuell deltakelse. Uttalelsene tyder på at de to omtalte ulike aspekt på forskjellige tidspunkt, og at myndighetenes linje ikke var like klar som det ble hevdet i UR3?

Respondentene er delt i synet på regjeringens utsagn. Én respondent hevder Petersen fulgte den atlantiske linjen (respondent 104), og ser dette i lys av at Høyre står nærmest republikanerne i norsk politikk (respondent 105). Han antar at uttalelsene ga uttrykk for Petersens personlig overbevisning og partitilhørighet. Én annen (respondent 107) mener som nevnt, at Petersens uttalelser søkte å balansere Bondevik, og at Petersen således var den som forsøkte å vise begge sider ved saken, samtidig som han ”sa FN-sporet til han ble tørr i munnen”. Men også her spørres det hvorvidt han i realiteten ville støtte intervensjon uten mandat.

Den ulike vektleggingen i uttalelser og intervjuene kan tyde på at Bondevik og Pedersen hadde forskjellig forståelse av situasjonen og fokus på de to linjene i sikkerhetspolitikken. Berthelsen (2005) hevder de divergerende uttalelsene var del av et rollespill, men argumentet får delt respons i intervjuene. To respondenter (respondent 102, 107) støtter påstanden. Bondevik og Petersen kunne således kommunisere hver sin del av budskapet og håpe at det kom frem som en samlet

balanse. Én (respondent 107) tilbakeviser ”spekulasjon og mytedannelse om splid” mellom dem, og hevder Norges linje ble kommunisert til amerikanerne og møtte forståelse. Her må det innvendes at selv om uttalelsene kan ha hatt til formål å kommunisere en samlet balanse, kan det ha bidratt til at regjeringen ble oppfattet som lite samstemt. Andre respondenter innvender at påstanden om et rollespill trolig ikke har grunnlag i virkeligheten, da slike situasjoner er kaotiske, men i ettertid kan fremstå som konstruerte (respondent 103; 104). Dersom det allikevel var et avtalt rollespill, lyktes det delvis å kommunisere en balanse (respondent 104). Dette avviser en annen klart. Han (respondent 106) hevder det var reell meningsbrytning i regjeringen, og at ”flaks” førte til beslutningen som var et ”tilfeldig kompromiss”. På bakgrunn av intervjuene er det uklart hvorvidt de to hadde forskjellige holdninger, eller om de uttalte seg ulikt for å kommunisere et balansert budskap.

Flere respondenter omtaler Bondevik som en strategisk retoriker. Én (respondent 102) mener utsagnene må sees i lys av prosessen, og derfor kan ha hatt til formål å holde flere muligheter åpne. Bondevik antas å ha veid ordene på ”gullvekt” for å møte opinion, internasjonale aktører og et parlamentarisk flertall. Han ordla seg dermed klokere enn Rasmussen og Persson. Norges middevei vises i formuleringen av UDs begrunnelse⁶⁴, hevder han. Én annen (respondent 101) sier uttalelsene kan ha hatt til motiv å påvirke USA til å følge FN-sporet. Han avviser at de tydet på ubesluttomhet eller ustadighet. En tredje (respondent 103) omtaler det å holde alle muligheter åpne som selve kjernen i Bondeviks politiske virke, og at åpne uttalelser sikrer en mellomposisjon og parlamentarisk støtte. Bondevik er en mer dreven politiker enn Petersen, hevder en fjerde (respondent 104), og sammenligner Bondevik med ”reven som alltid sørger for å ha to utganger”.

Oppsummering

Alle de konstruktivistiske forklaringsmekanismene synes å bidra med forklaringskraft for caset. Ved å se norske sikkerhetspolitiske interesser i lys av en sosialiseringssprosess kan endringen fra hovedsakelig territorielle og nasjonale interesser, til i ennå større grad fellesinteresser forklares med slutten på den kalde

---

⁶⁴ For begrunnelsen, se side 5.

krigen. Norges identitet som fredsnasjon antas å ha stor forklaringskraft. Dette begrunnes med et sterkt selvbilde i kombinasjon med et omdømme som ønskes forbedret. I lys av norsk støtte til Kosovo stilles det spørsmål til i hvilken grad rollen som humanitær stormakt spilte inn, samtidig som ønsket om politisk kapital som effekt av verdipolitikken anses som ønskelig. Internasjonale normer synes sentralt, da regjeringen omtalte FN som en legitimerende autoritet og synes å ha knyttet siste utvei opp til Sikkerhetsrådet. Samtidig ble en selvstendig vurdering understreket, og Petersen påviste i størst grad av de to at en rettferdig grunn forelå, mens Bondevik i størst grad uttalte seg om etiske vurderinger. Dette kan sees i lys av den språklige forklaringsmekanismen, og muligheten for at de to uttrykte reell uenighet og vektla hver sin linje, samtidig som dette kan ha vært ulike deler av et samlet budskap. For å oppsummere synes den verdibaserte fortolkningen å forklare viktige sider ved avveiningsprosessen.

Kapittel 5. Analyse: realpolitiske interesser

Kapittel 4 viste at verdibaserte interesser i stor grad påvirket avveiningsprosessen, men kunne ikke forklare alle dens sider. Dette kapitlet spør derfor om en realpolitisk fortolkning kan bidra med ny og/eller annen forklaringskraft? Ved hjelp av forklaringsmekanismene anarki i forholdet mellom stater, alliansetilhørighet, politisk og militær avhengighet, samt forventninger om resiprositet, spør kapitlet om Norges beslutning virkelig var en nedprioritering av den atlantiske linjen. Den realpolitiske fortolkningen kan sees i sammenheng med hypotese 2, som postulerer at i avveiningsprosessen ble de to linjene tillagt forskjellig vekt på ulike tidspunkt. Dualismens kontinuitet ble opprettholdt. Analysemodellens samlede forklaringskraft drøftes i kapittel 6.

Påvirket den anarkiske strukturen?

I UR1 og UR3 beskrives den internasjonale situasjonen som usikker. 9/11 sies å ha ført til at ingen kan føle seg trygge, alle er nå sårbare. USA, som betegnes som verdens mest avanserte samfunn og militær hypermakt, har blitt angrepet av terrorister fra fjellhuler. Terroristene har illustrert Vestens sårbarhet, og de tillegges stor trusselmakt. Dette må sies å modifisere nyrealismens antakelse om at stater i hovedsak utgjør trusler for hverandre. Uttalelsene tyder på at myndighetene ikke anerkjenner noen overordnet internasjonal myndighet. Da folkeretten i hovedsak ikke er rettslig bindende kan ikke FN anses som noen absolutt overordnet myndighet, men uttalelsen i UR2 om at Sikkerhetsrådet må opprettholde sin legitimitet, troverdighet og autoritet, kan tyde på at det anses som det nærmeste man kommer en internasjonal autoritet.

I kildegrunnlaget er det få eksplisitte uttalelser om Norges svake maktgrunnlag. Dette er naturlig da et slikt fokus kunne svekket tiltroen til Norge som en relevant alliert. Allikevel må det begrensede maktgrunnlaget og landets status som småstat sies å ligge implisitt i redegjørelsene. Dette må sees i sammenheng med at tross omfattende strukturelle endringer ligger mange faktorer fast. Geografisk er Norge fremdeles en liten og relativt perifert beliggende stat med hensyn til Sentral-Europa. Befolkningsstørrelse og militære kapasiteter tilsier at landet, målt på tradisjonelle parametere, er en småstat. Den gjentatt positive omtalen av FN og NATO skyldes at

Norge gjennom disse søker å sikre sin sikkerhet og sine interesser. Dette bekreftes av én respondent (respondent 102) som hevder Norge med sine maktmidler kun kan bidra til internasjonal orden gjennom tett og forpliktende samarbeid med sterkere stater. Som nevnt anses en internasjonal rettsorden å være i småstaters egeninteresser, og dette kan forklare Petersens (2002a:2) utsagn om at alenegang ikke sikrer selv de sterkeste staters interesser på hensiktsmessig vis.

USA er militært overlegne og har ut fra sin samlede kapasitet vært en ”storebror” for Norge. Samtidig ønsker Norge å øke egen sikkerhet, i den grad det er mulig. Småstater har vanskelig for å klare seg på egen hånd, og bør derfor ikke isolere seg, men heller etterstreve innflytelse (Heier 2005b). Norske myndigheter anser det, nå som før, tjenelig å være alliert med USA gjennom NATO. Dette bekreftes av Petersen (2003b:1): ”Det atlantiske fellesskap er og blir et ankerfeste for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk”. Dette fordi det fremdeles sikrer norsk territoriell sikkerhet.

Alliansetilhørighetens vekt i avveiningene

Alliansetilhørigheten i NATO har som kapittel 1 viste vært Norges sikkerhetsgaranti siden 1949. NATO er Norges primære konsultasjonsarena for sikkerhetsspørsmål tilknyttet det Euroatlantiske området. Alliansemedlemskapet gjør Norge mindre sårbar som del av et sikkerhetsfelleskap, samtidig som det medfører forpliktelser. Til tross for en sterk alliansesolidaritet besluttet Norge å ikke støtte USAs invasjon. Dette fordrer spørsmålet om i hvilken grad alliansetilhørigheten kan ha påvirket avveiningene?

Kapittel 3 viste hvordan alliansetilknytningen gjør seg gjeldende hos myndighetene. I november uttaler Petersen (NRK 2002e) at bruk av makt må støttes av et stort antall land i NATO. Bondevik (Adresseavisa 2002) uttrykker senere at ”det avgjørende er...en bred oppslutning i egen allianse”. Henvisningene kan sees i lys av at Norges sikkerhetsmessige avhengighet av alliansen. På bakgrunn av dette er det naturlig å anta at myndighetene følge seg forpliktet til å støtte og styrke NATO. Én respondent (respondent 101) hevder at NATO, heller enn USA, nå er en hjørnestein for Norge. Dette har sammenheng med den multilaterale dreiningen, som anses å gi småstater økt handlingsrom. En annen (respondent 105) hevder derimot at det sentrale i NATO er USA. Dette styrkes delvis av en tredje (respondent 106) som omtaler Irak-

saken som bilateralt rettet mot USA og Storbritannia, samt NATO. Dette tyder på at oppfattelsen av om det er NATO som en kanal til USA, eller om USA er en kanal til NATO, er uklar, men at både alliansen og allianselederen anses som sentrale. Dette styrkes empirisk av at Norge bidrar i Afghanistan etter at Atlanterhavspaktens artikkel 5 ble utløst som følge av 9/11. Devold (Aftenposten 2003c) har også uttalt at Norge ikke deltok i invasjonen på grunn av manglende resolusjon, men at landet ikke var nøytrale, fordi: "...vi er medlemmer i samme allianse, og kommer til å samarbeide på samme måte som før krigen startet".

Alliansen medfører visse forpliktelser, og som alliert bør Norge blant annet låne bort utstyr til allierte ved etterspørsel. Vissheten om at Norge var bundet til å bistå USA materielt, om enn ikke uttalt og med personell, kan ha gitt myndighetene følelsen av å delvis ivareta og pleie forholdet til allianselederen. Norge lånte USA laserbelysere og avstandsmålere til bruk i Irak. Da utlånet ble kjent i oktober 2004, ble det begrunnet med tradisjonen for å låne utstyr til allierte, og Petersen (NRK 2005a) sa det var "naturlig å svare ja" når nære allierte spurte. Bondevik uttalte at eventuelle nye regler om forhåndsgodkjenning av våpeneksport, med krav om erklæring fra allierte mottagere om hvor våpnene skulle brukes, kunne oppfattes som en reell utmelding av NATO. Han henviste dermed til vurderinger av kostnad/nytte som kan ha påvirket avveiningsprosessen. Som én respondent (respondent 102) påpeker kan ikke Norge motstå faste og gjensidige spilleregler fordi vi vurderer en gitt situasjon annerledes enn USA, hvis så er NATO død.

Myndighetenes uttalelser tyder på at Irak ble vurdert som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. I UR 2 og UR3 redegjøres det for uklarhetene rundt masseødeleggelsesvåpnene. Regimet har tidligere basert seg på løgn, og uvisshet og mistillit synes å bidra til at en klar trusselvurdering vanskelig lot seg gjøre. Det uklare bildet av Iraks aggressive intensjoner og militære kapasiteter kan antas å ha bidratt til at regjeringen i UR3 uttrykker glede over at amerikansk etterretningsinformasjon, som Norge har etterspurt. Regjeringen synes, i likhet med USA, å anse det irakiske regimet som upålitelig, og med potensielt stor makt. At myndighetene i tillegg vektlegger amerikansk dokumentasjon stor vekt, kan tyde på at de forstår og deler USAs synspunkt, samt anser USA som militært og kunnskapsmessig sterke og pålitelige. I

møte med en potensiell trussel, av politisk viktig for USA, kan myndighetene ha ansett det som hensiktsmessig å opptre lojalt overfor NATO generelt, og USA spesielt.

Antakelsen styrkes av empirien, som må sees i lys av NATO som Norges sikkerhetsgaranti og viktigste sikkerhetspolitiske arena. For det første stemte Norge som USA da Tyrkia ba om hjelp i tråd med artikkel 4. Årsaken gir han i stor grad selv: ”For Norge er det selvsagt av aller største viktighet at alliansesolidariteten bevares” (2003a:4). NATO vedtok planer for å hjelpe Tyrkia ved eventuelle motangrep og regjeringen besluttet å bidra med verneutstyr (FD 2003a).

For det andre fordømte Norge Frankrike, Tyskland og Belgia for deres motvilje til å handle i tråd med allianseflertallet. I UR3 uttaler Petersen (2003a:4) at 14 land står sammen med USA og Canada med hensyn til defensive beredskapstiltak; bare Tyskland, Frankrike og Belgia har inntatt et annet syn, og skapt skillelinjer gjennom Europa. Dette gjentas i Stortingsmelding nr.34 (2003-04:1) *Om samarbeid i NATO i 2003*: ”...drøftingane av allierte defensive tiltak til støtte for Tyrkia...sette samhaldet mellom dei allierte og sjølve tiltrua til NATO på ein alvorleg prøve”. Én av respondentene (respondent 102) forklarer dette med at Norge forholder seg til NATO som om det gamle trusselbildet fremdeles eksisterte, at det derfor lettere oppstår ”panikk og forvirring i Norge når det knirker i NATO”. På grunnlag av Norges svekkede innflytelse i alliansen og posisjon utenfor EU, hevder han at ikke noe annet NATO-land er så sårbart for kriser og problemer innad i NATO som Norge. Dette ga landet det beste motivet blant medlemmene til å bygge bro bak kulissene. Han betegner ”sprekken i NATO” som ”den verste hodepine for norske myndigheter, muligens større enn Irak”. Dette da en fullstendig sprekk ville vist at NATO ikke tåler de virkelig vanskelige situasjonene. Dette styrkes av Bondevik (2003c), som i UR4 bekrefter uenighet og sterke motsetninger i NATO, men at Norge vil bidra til å overvinne splittelsen og rette blikket fremover.

Et tredje tegn som tyder på at alliansetilhørigheten påvirket avveiningene er at myndighetene i liten grad kritiserte USA. I UR1 sies det at allierte må kunne ha forskjellige oppfatninger (Petersen 2002a:3), men Bondevik (SMK 2003a) skrev senere:

Det er verdenssamfunnet, ikke enkeltland, som må avgjøre slike spørsmål. På denne bakgrunn undres jeg over noe av argumentasjonen fra enkelte. På den ene side fremheves behovet for FN-behandling. På den andre side konkluderer de allerede nå i spørsmålet om en eventuell militær aksjon. Dette henger ikke i hop. Enten følger vi FN-sporet, eller så gjør vi det ikke. Hvis vi nå skal trekke den endelige konklusjon uten å bry oss om ny behandling i FNs sikkerhetsråd, så har vi også legitimert at andre land, som USA, gjør det samme. Det er vel ikke dette vi ønsker...

I UR3 refererer Petersen (2003a:3) til USAs militære forberedelser, og ”understreker at spørsmålet ikke er ferdig behandlet”. Sikkerhetsrådets vedtak omtales som bindende for alle FNs medlemsland. I UR4 beklager Bondevik (2003c) at Sikkerhetsrådet ikke klarte å enes. Han sier Norge i det lengste appellerte om en strategi i samråd med resolusjon 1441, men: ”Sånn gikk det ikke” (ibid:1). Videre sier han at ”allierte har hatt ulike syn”, og det faktum at ad hoc-koalisjonen gikk til militæraksjon uten vedtak ”har ført til...debatt om denne krigens forhold til folkeretten” (ibid:4). Kort oppsummert unngår myndighetene å kritisere USA direkte.

Kritikken kan i beste fall klassifiseres som beklagelser, og unnfalldenheten kan skyldes frykten for kostnader. Én av respondentene (respondent 103) bekrefter at allierte som ikke bidrar får ”straff”⁶⁵. Frykten for kostnader bekreftes av en annen (respondent 107) som sier at dette er grunnen til at Norge sjelden står fremst i ”hylekoret”. En tredje (respondent 105) bekrefter at det koster ”å si nei”, og at Norge ”tenker seg nøye om før vi trækker USA direkte på tærne”. Han antar at kostnadene ble minimale på grunn av måten Norge sa nei på. Han tror imidlertid ikke at forholdet ville endret seg betydelig ved sterkere formuleringer, da Norge til USA av tradisjonelle bånd. Allikevel hevder Tønnesson (i Berthelsen 2005:9) at frykten for å legge seg ut med USA utgjør et grunninstinkt i norsk sikkerhetspolitikk. Myndighetene antas derfor å ha vurdert ulike handlingsalternativets nytte og kostnader. Hvorfor fikk så ikke uenigheten større konsekvenser?

Én grunn kan være at Norge har vært en lojal og konsistent alliert. Én respondent (respondent 106) hevder Norge kunne opptre avvikende, da det nære bilaterale forholdet ”har [gitt] litt samarbeidskapital å gå på”. Dette tyder på at norsk lojal politikk har bidratt til at landene kan være unige uten at det i stor grad går utover forholdet, og således bidrar til at Norge kan føre verdipolitikk uten at det går på bekostning av realpolitikken.

---

⁶⁵ Respondenten henviser til Australia som på 1980-tallet ble utsatt for amerikanske handelsrestriksjoner.

For det andre har landene erfaringer med uenighet. Som kapittel 1 viste har landene inngått såkalte "gentlemens' agreements", når uenighet ikke skal få betydelige konsekvensene for forholdet. Dette kan ha gitt myndighetene tro på at en tilsvarende forståelse kunne finnes med hensyn til Irak. I ettertid har Vollebæk (Nygaard 2005:20) bekreftet at USA ønsket mer imøtekommenhet fra Norge, men at Norge ble møtt med respekt, fordi regjeringen lyktes i vise at dette var et prinsippstandpunkt og en tradisjon. Dette synes å modifisere Bushs' ultimatum om "with us, or with the terrorists".

En tredje faktor som kan ha begrenset kostnadene er personlig kontakt mellom norske og amerikanske toppolitikere. Berthelsen (2005:115) beskriver forholdet mellom Rumsfeld og Devold som svært godt, og hevder Bush på religiøst grunnlag hadde forståelse for Bondeviks argumentasjon for å ikke støtte USA (ibid.:109-10). Dette støttes også av Lundestad (i Nygaard 2005:20) og bekreftes av Devold (ibid.:16), som sier gode personlige forbindelser gjør det mindre konfliktfylt å være uenig.

En fjerde faktor som kan ha redusert kostnadene ved uenighet er kompensasjoner. Norge var den første allierte som sendte bidrag så snart et FN-mandat forelå. Myndighetene antas derfor å ha vurdert ulike kompensasjonsmidler underveis. Intervjuene tyder i stor grad på at kompensasjonen var vellykket. Én respondent (respondent 101) hevder bidraget bygget bro til USA, samtidig som det var et reelt bidrag til gjenoppbygging. Dermed ivaretok det flere målsettinger samtidig. En annen (respondent 105) sier Norge kom så tidlig inn fordi det var formålstjenlig å gjøre noe positivt i Irak i seg selv, men at USA hele tiden var motivet for at Norge så seg tjent med å gå inn. "Vi er bare der for å vise vår solidaritet", uttaler han, mens en tredje (respondent 107) sier "vi er der for å vise at vi tar ansvar", og derigjennom profilere Norge som en stabil og troverdig partner. En fjerde (respondent 106) påpeker at villigheten "gav Norge en konstruktiv profil". Norsk atferd verken styrket eller svekket forholdet, men han tror norsk innflytelse ville blitt svekket dersom man ikke hadde stilt opp "så raskt og bra som vi gjorde". Dette kan sees i lys av Devolds (sitert i Nygaard 2005:23) uttalelse om at "Vi vil vise at vi er en venn det faktisk er interessant for en stor nasjon å være alliert med". Berthelsen (i Gundersen 2005) hevder Bondevik lovet USA bistand dette var vedtatt i Stortinget, eller FN-mandat forelå.

Politisk og militær avhengighet

Kapittel 1 og 2 viste hvordan Norge på grunn av differansen mellom forsvarsevnen og trusselbildet var avhengig av bistand fra USA og sikkerhetsgarantien fra NATO. Det ble også redegjort for hvordan trusselbildet siden 1990 har endret seg, da Sovjetunionen er oppløst. NATO har således reformert seg for å møte de nye truslene, og endret rolle fra et europeisk fokus til å bli en global sikkerhetsleverandør (Græger 2005:219). NATO er fremdeles sikkerhetsgarantist og fremste sikkerhetspolitiske samarbeidsarena for Norge. Når myndighetene ikke støtter staten de er avhengig av er et relevant spørsmål om avhengighetsforholdet er endret, og hvordan dette i så fall kan ha påvirket avveiningsprosessen?

I UR1 omtales diplomatiske og rettslige virkemidler som ”minst like viktig[e]” som militære. Sistnevnte har vært USAs fremste styrke, og de er globalt militært overlegne. Norge avviste som nevnt tre anmodninger om å bistå USA. Dette gir tilsynelatende inntrykk av at avhengigheten til USA er svekket. Én av respondentene (respondent 101) sier regjeringens omtalen av USA som ”en viktig alliansepartner”⁶⁶ impliserer at USAs betydning relativt sett er svekket. En annen (respondent 107) sier at avhengigheten ”selvsagt [er] mindre akutt”. Han mener dette har gitt Norge større spillerom. Samtidig ligger faktorer som nabolag, geografi og styrkeplasseringer fast. Norge må derfor tenke langsiktig på alliansetilknytningene. Respondenten kan anses å modifisere den førstnevnte respondenten, slik at USA fremdeles er Norges hovedallierte, men at USAs rolle i relativ forstand ikke er like dominerende og viktig som under den kalde krigen.

I hvilken grad kan avhengighetsforholdet ha influert avveiningene? I UR1 vektlegges det atlantiske fellesskapet som et viktig sikkerhetspolitisk forankringspunkt, og Petersen understreker viktigheten av å holde koalisjonen mot terror samlet. I UR2 roses USA for klokt å ha bygd denne, og det anses som avgjørende at samholdet bevares. Etterretningsopplysninger fra USA og andre nærstående allierte henvises til. Omtalen tillegger USA en særposisjon, da det kan tyde på at Norge finner amerikansk etterretning pålitelig. I UR1 uttrykkes håp om at Europa og USA kan trekke i samme retning, men for at det skal skje ”må begge sider lytte, og

---

⁶⁶ I St.prp. nr. 42 (2003-2004) side 31 heter det at: ”USA er en viktig alliansepartner for Norge”.

om nødvendig justere kursen” (Petersen 2002a:3). Retorikken kan tyde på at myndighetene forsøkte å opprettholde det gode forholdet, og at Norge i avveiningsprosessen, ordla seg i håp om opprettholde velvilje og bistand fra USA.

Intervjuene tyder på at Norge fremdeles er avhengig av USA. Én respondent (respondent 101) sier at sikkerhetsgarantien gjennom NATO opprettholder avhengigheten. I situasjoner hvor småstaten er uenige med land de er avhengig blir den sårbar, mens kollektive beslutninger reduserer småstatens sårbarhet. NATO er i følge ham en multilateral ramme for en bilateral bistandsgaranti. De fraværende beskyldningene om amerikansk folkerettsbrudd illustrerer dette. Resonnementet støttes av en annen (respondent 107) som sier Norge ikke er tjent med en konfronterende stil, gitt at USA er vår fremste sikkerhetsgaranti. Han hevder innstillingen om at ”hvis det kommer til stykket må vi følge USA”, er utbredt i UD. En tredje respondent (104) hevder USA under den kalde krigen ”avgjorde alle Norges interesser og verdier”. At Norge fremdeles er avhengig bekrefter at tenkning fra den kalde krigen henger igjen, sier han. Intervjuene tyder på at Norge fremdeles er militært avhengig og derfor kan ha vurdert det som lite hensiktsmessig å utfordre USA. En tilpasning, som bidro til at Norge fremsto som en lojal og attraktiv samarbeidspartner, kan derfor ha forekommet.

Intervjuene tyder på at Norge også er politisk avhengig av USA. Én respondent (respondent 107) hevder fredsidentiteten bygger på hjelp fra USA. Norge må være aktiv, militært, sivilt og gjennom fredsdiplomati, for å posisjonere seg som en stabil og troverdig partner. At Norge avviste anmodningene om hjelp, men samtidig lånte ut militært utstyr og skipet ut materiell fra amerikanske lagre i Norge, tyder på at påstandene har grunnlag i virkeligheten. Antakelsen om at fredsidentiteten er avhengig av USA støttes av en annen. Han (respondent 102) argumenterer for at Norge kan spille en konstruktiv rolle fordi en konsekvent linje har vært fulgt, slik at ”alle vet hvilke venner vi har”. Norge i seg selv er helt uinteressant, men tillegges interesse på grunn av forbindelsen til USA og muligheten for å skaffe ”ryggdekning”. Han støtter således Waages’ (2004) påstand om at Norge i Oslo-prosessen ikke kunne spilt en selvstendig eller nøytral rolle. Norges ”harmnløse” maktmidler kan brukes i samarbeid med sterkere stater, og landet kan påta seg oppgaver som USA ikke kan ta selv.

Lodgaard (2003a) advarer mot uønskede effekter av avhengigheten. Han påstår at Norges internasjonale innsats følger der USA går først. Avhengigheten av et pågående USA ikke må skyve til side småstatens avhengighet av internasjonale regler og forutsigbarhet, advarer han. Til tross for advarselen kan våpenutlån, tilpasning og lydhørhet overfor NATO tyde på at Norge anstrenger seg for å finne kreative løsninger på potensielle samarbeidsproblemer. Dette kan igjen bidra til at Norge fremstår som en attraktiv og lydhør samarbeidspartner for USA. Politisk og militær avhengighet kan således ha påvirket avveiningene. Dette styrker antakelsen om at avveiningene kan ha blitt påvirket av avhengigheten.

Forventninger om resiprositet?

Kapittel 1 viste hvordan Norge, som NATO-medlem, har ført en politikk basert på et gjensidig vekselforhold. Hva Norge forventer å motta av bistand og støtte fra andre stater antas å stå i forhold til hva landet yter selv, landets begrensede ressurser tatt i betraktning. Som mottaker av sikkerhet, materiell og økonomisk bistand lot Norge USA til en viss grad benytte territoriet i etterretningsøyemed under den kalde krigen. I Irak-avveiningene er spørsmålet i hvilken grad norske forventninger om resiprositet spilte inn og påvirket beslutningen?

Myndighetene synes å legge forventninger om gjensidighet til grunn. I UR1 omtales det atlantiske fellesskapet som et forankringspunkt, og det påpekes at både Europa og USA må tilpasse seg hverandre. Dette eksemplifiseres av Devolds (2002b, 2003) uttalelser: "Som liten nasjon er vi spesielt sårbare, og nettopp vi vil ha behov for alliert assistanse i en krigssituasjon. Da er det viktig at vi selv evner å bidra utenfor egne grenser", og "Så har vi allianseaspektet. Forpliktelsene i NATO er toveis". Dette kan sees i lys av Norges har tolket Atlanterhavspaktens artikkel 5 svært solid, ut fra et ønske om å binde USA og NATO til forsvar av eget territorium og nærområder⁶⁷.

Respondentene synes delt i hvorvidt forventninger om resiprositet kan ha påvirket avveiningene. Én av dem (respondent 102) hevder at det er en "kortslutning å

---

⁶⁷ Et nærliggende eksempel er nordområdene, som tidligere primært var av strategisk og etterretningsmessig verdi, men nå i større grad fremstår som en betydelig energiprovins. Johansen (2002) påpeker delelinjen i Barentshavet og striden om Svalbard-sokkelen som spørsmål der Norge kan regne med mindre støtte fra sine allierte, da mange av dem har egne interesser i området. Her vil Norge trenge goodwill og trekkrefter for å ivareta sine nasjonale interesser. Dette bekreftes av en av respondentene (respondent 107) som betegner nordområdene som et interesseområdet Norge må forfekte i et dynamisk stormaktsspill.

tro at å stille opp gir takknemlighet og kreditt som kan dekke Norges sikkerhetsbehov". En annen (respondent 104) påstår at tro på goodwill er en gammel tradisjon. Dette synet deler de med Johansen (2002:10), som påpeker at: "...flinkhet gir oss ingen garanti for at vi i fremtiden får den hjelp vi trenger i en krisesituasjon der vitale norske interesser står på spill, men der verken USA eller EU er direkte involvert". Han argumenterer for at dersom NATOs medlemmer skal avgjøre om de skal komme Norge til hjelp, kan utfallet bli at kun USA er til å stole på, så sant det er i deres egeninteresse. Hvis så, kan dette ha påvirket avveiningene ved at Norge i mindre grad kan ha vektlagt å imøtekomme amerikanske ønsker.

Flertallet av respondentene antar derimot at forventninger om resiprositet kan ha påvirket avveiningsprosessen, og peker til stor grad av imøtekommenhet i perioden etter invasjonen. Tre av dem (respondent 102, 104, 105) omtaler stabsoffiserene for å være resultat av symbolpolitikk. Dette synet bekreftes av Luttwak (i Svela 2005), som sier at USA ikke har noen militær nytte av sine koalisjonspartnere, men at styrkene likevel har en funksjon da statene får politisk belønning av USA. Én av de tre respondentene (respondent 105) sier at Norge er i Irak for å vise sin solidaritet, og at dette viser at landet anser det som formålstjenlig å imøtekomme USA. Han mener bidragene er en erkjennelse av forsvaret som et politisk virkemiddel. Dette henspiller på tanken om at militær styrke kan omsettes i politisk kapital (Græger 2005:225). Én annen (respondent 101) argumenterer også for dette, og henviser til at myndighetene, i motsetning til de svenske, aldri anklaget USA for folkerettsbrudd. Han drar videre veksler på ingeniørkompaniet som utførte politilignende oppgaver, og ikke var del av okkupasjonsmakten, og derigjennom ivaretok allierte og humanitære hensyn samtidig. Norge lyktes dermed i å følge opp vedtakene fra Sikkerhetsrådet om hjelp til Iraks befolkning, og samtidig bygge politisk bro til USA, til tross for uenigheten. Slik balanserte man verdibaserte og realpolitiske interesser, argumenterer han. En femte respondent (respondent 107) trekker veksler til Norges spillerom, og argumenterer for at ettersom Norge "trenger nære venner", må man visse disse at Norge "er til å stole på når det gjelder". Intervjuene kan tyde på at myndighetene håpet at bidrag etter invasjonen opprettholdt Norges status som en lojal partner, som kan forvente politisk belønning, slik at USA kan komme Norge til unnsetning ved behov.

At Norge på bakgrunn av avhengigheten av alliert støtte har tilpasset seg ved å delta ute styrkes av empiri. Tønnesson (2003) hevder Norges deltakelse i Sikkerhetsrådet i så stor grad var preget av lydhørhet og ønske om konsensus, at Norge mislyktes politisk. I ettertid har det, som nevnt, kommet frem at Norge lånte USA et lite antall laservåpen til invasjonen, samtidig som man uttalte at bidragene var knyttet til humanitær bistand. Én av respondentene (respondent 102) sier at Norge som medlem av en forsvarsallianse, basert på en gjensidige forpliktelser avtale, må man følge spillereglene. Dersom man motsetter seg disse fordi man vurderer én gitt situasjon annerledes, så er NATO "over og ut". Johansen (2002:9) påpeker at Norge har opptrådt som "snill gutt i klassen", ved å være "mer lydhør overfor amerikanske ønsker enn andre land". Han mener Norge åpenbart er innstilt på å etterkomme amerikanske ønsker, både i prinsippet og konkret, men er kritisk til hvor langt Norge bør strekke seg.

For å oppsummere tyder uttalelser fra myndighetene, respondenter og empiri på at forventninger om resiprositet ligger til grunn for norsk sikkerhetspolitikk, og kan ha påvirket avveiningsprosessen. To av respondentene påpeker som nevnt mulige effekter av å ikke opptre imøtekommende. Den ene (respondent 105) betviler at forholdet til USA ville endret seg, dersom myndighetene ikke hadde tatt høyde for resiprositet, mens den andre (respondent 106) påstår at dersom Norge ikke hadde stilt opp raskt og betydelig ville det fått konsekvenser. Han påpeker at eventuelle kostnader ved å ikke være sensitiv overfor amerikanske interesser kunne ført til svekket tilgang, innflytelse og påvirkning. Respondenten påpeker med andre ord at en avvisende, heller enn imøtekommende politikk, kunne økt faren for marginalisering. I ettertid har myndighetene begrunnet sitt ønske å holde alliansen samlet i Tyrkia-spørsmålet med at de fant det "alvorlig" at enkelte medlemsland ikke ville støtte en alliert forespørsel om hjelp (St.meld.nr.34 (2003-04):1). Dette kan sees i lys at man frykter det samme kan skje dersom Norge forspør alliansen, og styrker antakelsen som at forventninger om resiprositet påvirket avveiningene.

Bushs' planlagte Norgesbesøk i mai ble avlyst (Foss 2003). I stedet besøkte han Danmark, hvor han takket for hjelpen i Irak (NRK 2005b). Dette kan tyde på at amerikanerne vurderer hva Norge faktisk yter. I mai vedtok regjeringen at bidraget

med stabsoffiserer skulle forlenges, og i juni besøkte Rumsfeld Norge. Han reviderte da avtalen for forhåndslagring av utstyr, og sikret videre COB-avtale (FD 2005a). Besøket kan tyde på at Norge fremdeles blir tillagt en viss betydning, selv om en russisk trussel hovedsakelig er avskrevet fra både norsk og amerikansk hold. For Norge er slike avtaler verdifulle da de binder USA til landet. For Irak-avveiningene kan det tyde på at myndighetene forventer at hva Norge yter delvis står i forhold til hva landet kan forvente å motta.

Oppsummering

De nyrealistiske forklaringsmekanismene synes også å bidra med forklaringskraft for caset. Ved å se norske sikkerhetspolitiske interesser i lys av det strukturelle anarkiet kan Norges begrensede militære ressurser forklare statusen som småstat. Sikkerheten er derfor søkt sikret ved alliansen med USA ved NATO. Alliansetilhørigheten var vært prekær for Norge, og alliansesolidariteten er derfor sterk. Våpenutlån, imøtekommende uttalelser med hensyn til USAs politikk og en relativt lik trusselvurdering av Irak viser hvordan myndighetene er sensitive overfor allianselederen. Tross uenigheten synes fravær av vedvarende lojalitet, fravær av direkte kritikk, personlige kontakter og kompensasjoner å ha reduserte eventuelle kostander ved uenigheten. Ved å sende bidrag viser Norge sin solidaritet og bidrar samtidig til å styrke operasjonens legitimitet, selv om norske bidrag var svært små. Norge kan ha bidratt for å sende signaler til USA, en symboleffekt, bidraget var for lite til å gi militær mening, men stort nok for politisk symbolgevinst. Hva gjelder politisk avhengighet synes intervjuene å tyde på at Norges fredsidentitet og rolle som mekler er knyttet til forholdet til USA. Derfor antas både alliansetilhørighet, politisk og militær avhengighet å ha stor forklaringskraft. Myndigheter, så vel som respondenter, legger til grunn av forholdet er basert på gjensidighet, og for at Norge skal opprettholde sin sikkerhetsgaranti, og anses som en relevant og attraktiv alliert, vektlegges bidrag ute. Også USA synes å vurdere hva andre yter mot hva de kan forvente å motta. For å oppsummere synes den realpolitiske fortolkningen å forklare flere nye sider ved avveiningsprosessen.

Kapittel 6. Konklusjon

Denne studien har analysert avveiningsprosessen i forkant av Irak-krigen. Dette kapittelet vil først oppsummere analysens empiriske funn. Deretter drøftes utfordringer som kommer til syne når myndighetene tvinges til å gi én linje høyest prioritet. Utfordringene sees så i sammenheng med norsk sikkerhetspolitikk generelt. Analysemodellens samlede relevans vurderes, før det drøftes det hvorvidt funnene kan ha teoretisk betydning for et større univers av småstater. Avslutningsvis fremmes innspill til videre forskning.

Empiriske funn: Verdibaserte og realpolitiske interesser

Studien har søkt å svare på spørsmålet: ”Hvordan kan de norske avveiningene i forkant av Irak-krigen 2003 forklares?” Basert på analyse og fortolkning i kapittel 4 og 5 oppsummeres studien i tre funn:

1. Verdibaserte interesser påvirket avveiningene

Det første funnet er at verdibaserte interesser i stor grad påvirket avveiningene i forkant av Irak-krigen i 2003. Som en småstat med tradisjon for fredstanke, humanitært engasjement og en rolle som FN-støttespiller, tilla Norge verdipolitikk og fellesinteresser stor vekt i avveiningene. Som del av norsk identitet står dette sterkt befestet i befolkningen, og utgjør en viktig del av den sikkerhetspolitiske porteføljen. Fredsidentiteten skaper forventninger til at Norge følger og styrker folkeretten og internasjonale normer. Dette bidrar til å styrke landets omdømme som frednasjon, i tråd med rollen som internasjonalt engasjert. Analysen tyder på at verdibaserte interesser særlig ble uttalt i perioden før intervensjonen.

2. Realbaserte interesse påvirket også avveiningene

Studiens andre funn er at realpolitiske interesser også påvirket avveiningene. Som en småstat med et svakt militært maktgrunnlag har Norge alliert seg med USA, og ønsker et så godt forhold som mulig, da USA er landets sikkerhetsgarantist. Norge har vært en lojal alliert, og ført en relativt sensitiv og konsistent politikk med hensyn til amerikanske interesser. Dette bidrar til at forholdet kan tåle uenighet. I tillegg søkte Norge å minimere eventuelle kostnader av uenigheten ved å føre et neddempet språk,

pleie personlige kontakter og ikke minst ved å kompensere i tiden etter invasjonen. Dette bidrar til å fremstille Norge som en relevant alliert og således øke innflytelse i alliansen generelt og hos USA spesielt. Analysen viser hvordan Norge lyktes i å ivareta forholdet til USA, og at de realpolitiske interessene i større grad var synlige etter invasjonen.

3. Verdipolitikk som realpolitikk

Det tredje funnet er at den verdipolitikken som tilsynelatende vant frem, i stor grad er realpolitikk for småstater i dag. Å vektlegge folkeretten og styrke den internasjonale rettsorden, kan i høyeste grad anses som realpolitikk for en småstat, da det bidrar til å legge føringer på stormakter. Norges holdning var dermed klar: det var å ivareta flere hensyn samtidig. Uttalelsen fra Oftedal (sitert i Tamnes 1997:284) er illustrerende: ”For et lite land som Norge er det maktpåliggende å opptre strengt i samsvar med gjeldende folkerett. Det er ikke spørsmål om prinsipptrytteri eller nasjonal juristeri. Jeg anser det som beinhard realpolitikk”. Studien har således bekreftet hvordan Norges nasjonale interesser og fellesinteresser i stor grad er sammenfallende. Studiens funn støtter således Tamnes (1997:469) som skriver: ”Brytningen mellom det internasjonale og det nasjonale perspektiv hang nøye sammen med spenningen mellom idealer og interesser. I mange tilfeller harmonerte imidlertid egennyttens med fellesnyttens”.

For å oppsummere kan både en verdibasert og en realpolitisk analyse forklare avveiningsprosessen. Dette styrker hypotese 2, som postulerte at i avveiningsprosessen ble de to linjene tillagt forskjellig vekt på ulike tidspunkt. Dualismens kontinuitet ble dermed opprettholdt.

Utfordringer som synliggjøres i avveiningene

De tre funnene synliggjør to utfordringer som er særegne for Norge. For det første kommer latente utfordringer i dualismen til syne, da rollen som USA-alliert står mot rollen som internasjonalt engasjert: USA mot folkeretten. For det andre synliggjøres utfordringer tilknyttet landets posisjon og innflytelse som følge av svekket innflytelse i NATO og et sterkere EU: Innflytelse – ikke marginalisering.

1. USA mot folkeretten

I et stadig mer sammensatt sikkerhetsbilde kan Norge stilles overfor flere valg mellom USA og folkeretten. USA kan med sin militære styrke og unilaterale politikk fra NSS utfordre folkeretten hvor denne står mot amerikanske interesser. Folkeretten kan bli ytterligere presset i fremtiden, da USA gjerne bruker FN, men ikke alltid det FN de ser (respondent 107). Irak og Kosovo illustrerer hvordan folkerettslige prinsipper, suverenitetsprinsippet om ikke-intervensjon og menneskerettighetene, kan settes mot hverandre. Folkeretten eksisterer ikke i noe vakuum, da den og intervensjoner påvirker hverandres utvikling (Helgesen 1999:6). Dette utfordrer Norges roller som lojal alliert og internasjonalt engasjert, og i de to konfliktene har Norge på grunnlag av samme etiske prinsipper fattet forskjellige beslutninger. Dette viser hvordan man kan henvise til folkeretten med ulike og delvis motstridende argumenter, da den er elastisk og kan tilpasses ulike situasjoner. Dilemmaets to ytterpunkter synes å være: på den ene siden å delta i operasjoner uten FN-mandat og svekke internasjonalt rett, eller på den andre siden å insistere på klare mandat og derigjennom sette strek over menneskerettighetene. Én respondent (respondent 107) advarer Norge mot å bli for doktrinær, da man trenger fleksibilitet for å møte fremtidige folkerettslige utfordringer, da både Kosovo, Afghanistan og Irak var uten presedens.

2. Innflytelse - ikke marginalisering

For det andre synliggjorde avveiningene hvordan Norges handlingsrom og innflytelse er utfordret. Med svekket betydning i NATO, USAs økende bruk av ad hoc-koalisjoner, og et sterkt EU som øker sin direkte dialog med NATO, risikerer Norge å bli marginalisert. Det kan således bli ennå vanskeligere å få gehør for landets synspunkter, ettersom Norge har "satset alt på en hest", samtidig som man er avhengig av flere. Resultatet er en sårbar posisjon, og Norge utsettes for vanskelige dilemmaer. Omleggingen av Forsvaret kan sees som et forsøk på å kompensere for den reduserte betydningen i NATO (Græger 2005:224). Norge må bidra aktivt til å holde alliansen relevant, og forebygge at USA avskriver den og erstatter NATO med ad hoc-koalisjoner.

I tillegg avdekkes kostnader ved å stå utenfor EU, hvis sikkerhetsstrategi ligger nærmere norske preferanser enn hva USAs strategi gjør (Helgesen i Heier 2005:168).

Posisjonen som ”utenforland” medfører klare utfordringer, da det blir vanskeligere ”å bli hørt” (Devold 2003). Et større EU fører til at ”[Norges] egne muligheter til å påvirke reduseres i takt med at EU-samarbeidet utvides og fordypes” (Petersen 2005a:9). Kort sagt kompliserer dette Norges situasjon. Norge har i dag større handlefrihet, men ikke nødvendigvis større handlingsrom. Posisjonen er selvvalgt og blant annet basert på ønsket om inntakt selvråderett. Per oktober 2005 er over 50 % mot norsk medlemskap (Nationen 2005), og spørsmålet om medlemskap er derfor i stor grad lagt dødt både innad i partiene og mellom dem. Som et paradoks synes ønske om egenkontroll å bidra til mindre kontroll. Petersen (2002c) uttaler allikevel at: ”Norge ønsker, og vil selv bidra til å gjøre Europa til en mer jevnbyrdig partner med USA”, og viser dermed situasjonens alvor. Dette skyldes blant annet at EUs nye rolle medfører at det koster mer for Norge å holde kontakt med USA, og økt dialog mellom NATO og EU. Begge stiller ”...Norge overfor betydelige utfordringer. Vi kan risikere å bli ytterligere marginalisert” (Petersen 2005a).

Empirisk generalisering

Hva kan så funnene og utfordringene si om norsk sikkerhetspolitikk generelt? Ved å kombinere funn og utfordringer synes to generelle antakelser relevante for Norge. For det første å balansere hensynet til flere aktører, og for det andre å fremstå som en relevant samarbeidspartner.

For det første fremstår dualismen som hensiktsmessig da Norge er avhengig av gode forhold til flere aktører for å ivareta sine interesser. Logikken synes fremdeles å være en balanse mellom flere aktører både bilateralt og multilateralt. Gjennom et bredt nettverk kan norske myndigheter øke mulighetene for å ivareta både verdibaserte og realpolitiske interesser. Ved å utvise sensitivitet overfor andres interesser kan Norge ”spille på flere hester”, og ivareta både den verdibaserte og den realpolitiske linjen. Politikken bør ikke fremstå som om én linje er valgt på bekostning av andre, og det er således en hovedutfordring å minske transatlantisk spenning innenfor NATO (Neumann 2002:7). Norge bør, som tidligere, i størst mulig grad si ”ja takk, begge deler” (Jagland 2004b; Petersen 2003b; Riste 2005:276-284).

Dualismen møter kritikk og enkelte hevder at Norge mangler en helhetlig sikkerhetspolitisk strategi, og ikke evner til å foreta klare politiske prioriteringer (Neumann 2002:18; Riste 2005:45,50; Udgaard 2005). Mot påstandene innvendes det at et sikkerhetspolitisk strategidokument ikke eksisterer, men i større grad finnes i utøvet konsistent politikk (Thune og Ulriksen 2002:10). Strategien ligger i kombinasjonen av: "[et] handlekraftig FN som hovedgrunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem" (UD 2005:14), og "... forsvar og sikkerhet...fast forankret i NATO" (St.prp.Nr.1(2004-2005)). Norges politikk må være "en pen kombinasjon av verdipolitikk og realpolitikk [fordi] vi er en liten nasjon i en vanskelig verden" (respondent 105). Sikkerhetspolitikken antas derfor å forbli saksavhengig.

For det andre synes det rasjonelt at Norge profilerer seg slik at store stater ser seg tjent med å samarbeide med landet (Løvold 2004:21). For å unngå marginalisering bør Norge benytte tidligere erfaringer fra internasjonalt engasjement til å fremstå som en kunnskapsrik og konstruktiv entreprenør. Allerede i St.meld. nr.11 (1989-90:50) *Om utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for Norge*, påpekes det hvordan norsk innsats bør konsentreres om felter hvor man har særegne interesser, erfaring, tradisjon, kompetanse eller ressurser. I tråd med sier Jagland (2002:35) at arbeidet i Colombia gjør Norge viktige for USA og at "Midtøsten-engasjementet gjør oss interessante nesten overalt". Flere andre påpeker også fredsmekling som et felt hvor Norge kan fremstå som en ekstern ressurs for USA, og derigjennom få økt oppmerksomhet fra, og tilgang til, sentrale amerikanske politikere (Knutsen m.fl 2000:9; Stryken 2004:121). Også innenfor NATO kan komparative fortrinn og nisjekapasiteter fremheve Norge som relevant for USA (Græger 2005:225). Dette kan igjen øke lydhørheten for egne synspunkter og interesser. Kort sagt må rasjonale for norsk sikkerhetspolitikk være å balansere ulike aktør- og interessehensyn for å unngå marginalisering.

I Stoltenberg-regjeringens plattformen (SMK 2005:5) heter det: "Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast, herunder sterk oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapet i NATO, EØS-avtalen og at Norge ikke er medlem av EU". Til tross for

at koalisjonen av enkelte anses som den første med innbyrdes uenighet⁶⁸ om sikkerhetspolitikken siden 1945 (respondent 102), tror andre at dualismen vil opprettholdes da det er vanskeligere å være i posisjon enn opposisjon (respondent 101). Andre igjen mener SVs retorikk setter Norge i bås med Iran, og fremstiller Norge som en alliert uten forståelse for bruk av militærmakt (respondent 105).

Regjeringen vil trekke norske stabs- og opplæringsoffiserer ut av Irak (SMK 2005:11), og statssekretær Eide (Jentoft 2005) hevder uttrekningen i prinsippet ikke skaper problemer i forhold til USA eller NATO, dersom det gis beskjed i rimelig tid. Enkelte (respondent 105) anser det imidlertid som ”et kraftig politisk signal”, og som ”en dråpe i en forsuret tilværelse”, mens andre (respondent 103) påpeker at regjeringen trolig vil kompensere på andre vis. Med utgangspunkt i sikkerhetspolitikken historie, og ”Soria Moria-erklæringen” synes den nye regjeringen å balansere både verdi- og realpolitikk.

Analysesmodellens samlede relevans

Studien har, som forespeilet i kapittel 1 og 2, et forskningsdesign hvor to teorier kombineres. Denne metodologiske mellomposisjonen, hvor konstruktivisme og nyrealisme trianguleres, har belyst caset fra ulike innfallsvinkler, i håp om at de samlet gir de beste forklaringene. Som nevnt avslutningsvis i kapittel 4 bidro den konstruktivistiske teorien med god forklaringskraft for studiens case. Ettersom forklaringskraften ikke var fullstendig, undersøkte kapittel 5 hvorvidt den nyrealistiske teorien kunne tilføre mer og/eller annen forklaringskraft. Som oppsummert i kapittel 5 bidro den i så måte, og den nyrealistiske forklaringsmodellen utgjør dermed et supplement til den konstruktivistiske teorien. Ettersom begge teoriene bidrar med forklaringskraft, og en mer utfyllende forklaringen frembringes ved å kombinere de to, synes den teoretiske brobyggingen å økt studiens validitet.

Teoretisk generalisering for småstater

Hva kan så de empiriske funnene si oss om småstater og deres avveininger generelt? I hvilken grad kan de ha gyldighet for et større teoretisk univers? Ettersom småstater

---

⁶⁸ Respondenten henviser til SVs skepsis til USA. SV ble stiftet på grunnlag av motstand mot NATO. Sier i valgprogrammet for 2005-09: at USA utgjør den største trussel for verdenssamfunnet.

betegner ulike mindre stater kan det være problematisk å foreta generaliseringer på bakgrunn av småstaters atferd (Løvold 2004). I tillegg anses det som vanskelig å generalisere teoretisk på bakgrunn av et norsk case, Norges særegne posisjon tatt i betraktning. I forhold til eksempelvis andre små vesteuropeiske stater som Island, Danmark og Belgia, står Norge utenfor EU og med grense til Russland. I tillegg gjør nordområdenes ressurser landets situasjon unik. For å kunne se på funnenes betydning for småstater mer generelt, må analytisk forenkling foretas, slik at funnene kan sees med hensyn til studiet internasjonal politikk. Da kan det komplekse caset bidra til gyldighet for andre småstater:

1. Knytte seg til flere aktører

Den første generelle antakelsen foreslår at småstater søker å minimere sin sårbarhet. Ved å knytte seg til flere sterke stater reduseres avhengigheten til et fåtall stormakter. Tilknytning til multinasjonale ordninger og normer vil også bidra til å minske sårbarheten. Dette kan gi småstater større handlingsrom generelt, og i valgsituasjoner og konflikter hvor man er uenig med den/de man er avhengig av spesielt.

2. Utvikle nisjefelter

For det andre foreslås det at småstater generelt søker å øke sitt handlingsrom. Ved å profilere kreative nisjefelter, militære eller diplomatiske, kan småstater fremstå som attraktive og relevante partnere, som det kan være formålstjenlig for store stater å samarbeide med.

Til videre forskning

Denne studien har sett på hvordan verdibaserte og realpolitiske interesser gjorde seg gjeldende i de norske avveiningene før Irak-krigen. Som konklusjonen har vist belyser funnene også i en viss grad norsk sikkerhetspolitikk generelt, og noen generelle betraktninger er gjort for småstater. På bakgrunn av studiens design og funn oppfordres det avslutningsvis til videre forskning på hvordan dualismen gjør seg gjeldende i andre situasjoner. Hvordan utarter interaksjon mellom verdibaserte og realpolitiske interesser seg i småstatspolitikk på andre felter enn sikkerhetspolitikken? Eller med andre aktører og analysenivåer, både nasjonalt og internasjonalt? For Norges del er våpenproduksjon, petroleumseksport og landbrukspolitikk dagsaktuelle og

interessante felter hvor verdipolitikken og realpolitikken møtes. Hvordan Norge i fremtiden vil ivareta sine interesser i møte med EU fordrer også interessante spørsmål andre oppfordres til å undersøke.

Kildeliste

- Adler, Emanuel (2002). "Constructivism and International Relations" kap.5 i Carlsnæs, Risse og Simmons (red). *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications Ltd.
- Adresseavisa (2002). "Åpner for krig uten FN". 21. desember.
- Aftenposten (2002). "Fra samarbeid til konfrontasjon". 5. februar.
- Aftenposten (2003a). "En krig som ikke er slutt". 3. mai.
- Aftenposten (2003b). "En opinion som må lyttes til". 24. januar.
- Aftenposten (2003c). "Krohn Devold: - Norge ikke nøytrale i Irak-krigen". 3. april.
- Andersen, Svein S (2003). *Case-studier og generalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Barth Fredrik (2005): "Norges humanitære tradisjon". Presentert på seminar om Norge i verden: Norges humanitære tradisjon. Oslo 1. februar. Konferanseinnlegg.
- Berthelsen, Ole (2005). *En frelser, en prest og en satan. USA, Norge og Irak-krigen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Blix, Hans (2004). *Avgjørende dager*. Oslo: Kagge forlag.
- Bondevik, Kjell Magne (2002). Statsministerens nyttårstale 2002. 1.januar.
- Bondevik, Kjell Magne (2003a). Tale ved Nyttårsskiftet. 1.januar.
- Bondevik, Kjell Magne (2003b). Debatt om utenriksministerens redegjørelse. Stortinget, 20. februar.
- Bondevik, Kjell Magne (2003c). Redegjørelse for Stortinget om Irak-spørsmålet. Stortinget 21. mars.
- Bush, George (2001a). State of the union, 20 september. (15.07.2005) [online]
URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>.
- Bush, George (2001b). State of the union, 29.januar. (17.08.2005) [online]. URL:
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>.
- Bush, George (2003a). State of the union, 29 januar. (24.08.2005) [online]
URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html>.
- Bush, George (2003b). President says Saddam Hussein must leave Iraq within 48 hours. (24.08.2005) [online]
URL:<http://64.233.183.104/search?q=cache:sKzjNw0gy40J:www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html+Bush+Saddam+48+hours&hl=no>.
- Buzan, Barry, Wæver og Wilde (1998). *Security. A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Børresen, Jacob (2002). "NATO er ikke et redskap for USAs politikk", *Aftenposten*, 1. oktober.
- Børresen, Jacob, Gjeseth Gullow og Tamnes, Rolf (2004). *Allianseforsvar i endring. Norsk forsvarshistorie 1970-2000*. Bergen: Eide Forlag.
- Checkel, Jeffrey (2005). "Epistemologies – Positivist, Interpretative and Critical. " Universitetet i Oslo: Forelesning 19. januar, Institutt for Statsvitenskap.

- Dahl, Ottar (2002). *Grunntrekk i historieforskningens grunnlære*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Devold, Kristin Krohn (2002). Sikkerhetspolitikken i endring – utfordringer for Norge. Foredrag for Den norske Atlanterhavskomiteé. 30. april.
- Devold, Kristin Krohn (2003). Mål og prioriteringer i forsvarspolitikken i 2003.
- Devold, Kristin Krohn (2005). ”Rød sikkerhetspolitikk”, *Aftenposten*, 2. september.
- Eide, Espen Barth (2003). *Irak-konflikten: Transatlantiske spenninger*. Oslo: NUPI. Hvor hender det nr. 19.
- Fearon, James og Wendt, Alexander (2002). ”Rationalism v. Constructivism. A Sceptical View”, kap. 3 i i Carlsnæs, Risse og Simmons (red). *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications Ltd.
- FD (2003a). ”Norske defensive bidrag til Tyrkia”. Pressemelding 21.februar.
- FD (2003b). ”Norsk ingeniørkompani skal bidra til gjenoppbygging av Irak”. Pressemelding 27. juni.
- FD (2003c). ”Norske stabsoffiserer til Irak”. Pressemelding 4. juli.
- FD (2004a). *Strategisk konsept for Forsvaret, Styrke og relevans*.
- FD (2004b). ”Norske bidrag til Irak”. Pressemelding 7. mai.
- FD (2005a). ”Amerikansk forsvarsminister i Stavanger – normområdene og forhåndslagring.” Pressemelding 8.juni.
- Finnemore, Martha (1996a). *National Interests in International Society*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Finnemore, Martha (1996b). ”Constructing Norms of Humanitarian Intervention”, kap.5 i Katzenstein (ed.): *The culture of national security*. New York: Columbia University Press.
- Foss, Arne (2003). ”Planlegger Norges besøk”, *Dagbladet*, 19.februar. (12.10.2005). URL:<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/02/19/361933.html>. 21.08.2005.
- Frydenlund, Knut (1982). *Lille land – hva nå: refleksjoner om Norges utenrikspolitiske situasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gaulin, Grete (2002). ”USA bruker lupe på rapporten fra Irak”, *Ny Tid*, 13.desember. (22.09.2005). [online]
URL:<http://216.239.59.104/search?q=cache:0Aqv0EGPCUAJ:www.nytid.no/index.php%3Fsk%3D7%26id%3D2053+90+%25+av+Iraks+ABC-v%C3%A5pen+&hl=no>.
- Generell utenrikspolitikk (2005) (1. september) [online]. – URL: <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/generell/bn.html>
- Gjerdåker, Svein (1997). ”Norsk menneskerettighetspolitikk”, s. 221-239, i Knutsen, Sørbø & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Gleditsch (2003). ”Mot et utvidet sikkerhetsbegrep?”, i Malnes og Hovi (Red.) *Normer og makt: Innføring i internasjonal politikk*. 2. opplag. Oslo: Abstrakt forlag.
- Græger, Nina (2005). ”Norsk NATO-debatt etter den kalde krigen”, *Internasjonal Politikk*, 2/3: 217-239.
- Gundersen, Bjarne Riiser (2005). ”Opportunismen triumferte”. *Morgenbladet*. 20.mai.
- Heier, Tormod (2003). *USAs nasjonale sikkerhetsstrategi*. Oslo: Kortinfo fra DNAK:4.

- Heier, Tormod (2005a). Personlig korrespondanse med forfatteren. 1. april
- Heier, Tormod (2005b). *Influence and Marginalisation. Norway's Adaptation to US Transformation Efforts in NATO 1998-2004*. Oslo: University of Oslo: Faculty of Social Sciences. PhD-dissertation
- Helgesen, Vidar (1999). *Kosovo og folkeretten*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier. IFS Info 4.
- Hellevik, Ottar (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovland, Torkel (2005). "Hvor langt går Norge USAs vei?", *Aftenposten*, 27. August.
- Hundreårsmarkeringen (2005). "Norge er en rik, humanitær fredsnasjon". Pressemelding, 7. februar. (7.08.2005) [online] URL: <http://www.hundrearsmarkeringen.no/presse/meldinger/pressemelding+selvbilde.htm>.
- Høyre (2005). *Nye muligheter. Høyres Stortingsvalgprogram 2005-2009*.
- Jackson, Robert and Georg Sørensen (2003). *Introduction to International Relations: Theories and Approaches, 2nd Edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Jagland, Torbjørn (2002). *Vår sårbare verden*. Oslo: Aschehoug.
- Jagland, Torbjørn (2004a). Norske utenrikspolitiske realiteter og mangelfulle debatter, *Aftenposten*. 19. februar.
- Jagland, Torbjørn (2004b). Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse. Stortinget 16. juni. (25.10.2005) [online]. – URL: <http://www.stortinget.no/std/2003/s040616-04.html#Thorbjorn%20Jagland.1> .
- Jentoft, Morten (2005c). "Endret utenrikspolitikk". NRK. 13. september.
- Jepperson, Wendt, Katzenstein (1996). "Norms, Identity, and Culture in National Security", kap. 2 i Katzenstein (ed.): *The culture of national security*. New York: Columbia University Press.
- Johansen, Jahn Otto (2002). *Et kritisk syn på Norsk Forsvarspolitikk*. Fremskrittspartiets Forsvar og Utenriks- og Sikkerhetspolitiske utvalg.
- Johansen, Jahn Otto (2004). Utenrikspolitikk og vennskap, *Aftenposten*, 13.februar.
- Katzenstein, Peter J. (1996). "Introduction: Alternative Perspectives on National Security", kap.1 i Katzenstein (red.): *The culture of national security*. New York: Columbia University Press.
- Knudsen, Olav Fagelund (1997). "Beslutningsprosesser i norsk utenrikspolitikk", s. 71-90, i Knudsen, Sørbo & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Knutsen, Torbjørn L. (1997). "Norsk utenrikspolitikk som forskningsfelt", s. 18-21 i Knutsen, Sørbo & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Knutsen, Granviken, Holte, Kjølberg og Aagaard (2000). *Europeisk sikkerhet i en foranderlig tid: En analyse av Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske handlingsrom*. DNAK: Det sikkerhetspolitiske bibliotek nr.4.
- Kolby, Ole Peter (2003). "Norge i FNs sikkerhetsråd 2001-2002. Erfaringer og perspektiver". *Internasjonal politikk* 2: 225-233.
- Kristelig Folkeparti (2005). *Prinsipp- og politisk program 2005-2009*. Vedtatt på landsmøte 2005.

- Kristoffersen, Torgrim (2002). *Samarbeid og sikkerhet i Europa. Minileksikon*. Folk og forsvar. Oslo
- Lange, Alexander Wiken (2004). *Holdninger og handlinger. Norges Midtøsten politikk i FN's Sikkerhetsråd 2001-2002*. Oslo: Universitet i Oslo, Institutt for statsvitenskap. Hovedfagsoppgaver.
- Lange, Alexander Wiken (2005). "Holdninger og handlinger. Norges Midtøsten politikk i FN's Sikkerhetsråd 2001-2002", *Internasjonal politikk*, 2/3:255-278.
- Leira, Halvard (2005). "Folket og freden. Utviklingstrekk i norsk fredsdiskurs 1890-2005". *Internasjonal politikk*, 2/3: 141-161.
- Leonard, Mark og Small, Andrew (2003). *Norwegian Public Diplomacy. The Foreign Policy Center*.
- Lodgaard, Sverre (2003a). "Nasjonale interesser: Norge følger der USA går først", *Aftenposten*, 12. desember.
- Lodgaard, Sverre (2003b). "Hvis FN sier ja til krig, trenger ikke Norge være med", *Aftenposten*, 7.februar.
- Løvold, Andreas (2004). Småstatsproblematikken i internasjonal politikk. *Internasjonal politikk*, nr.1: 7-32.
- Mathisen, Werner Christie (1997): *Diskursanalyse for statsvitere: Hva, hvorfor og hvordan*. Institutt for statsvitenskap. Forskningsnotat 01/97.
- Matlary, J.H. (2002). *Verdidiplomati – en kilde til makt? : En strategisk analyse av norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Makt- og demokratiutredningen 1998 – 2002. Rapport 46.
- Matlary, J.H. (2003) "Make law, not war", s.93-115 i Rasch, Matlary og Mydske (red.), *Spillet om Irak*, Oslo: Abstrakt forlag.
- Matlary, J.H. (2005a). "I FN er knallharde oppgjør i vente", *Aftenposten* 31. mars.
- Matlary, J.H (2005b). Values and Weapons. From "Humanitarian" to "Democratic" Interventions? Paper.
- Melby, Svein (2002). *Hegemonens hamskifte- Bush, 11.september og amerikansk utenrikspolitikk*. Oslo: NUPU. Rapport 270.
- Melby, Svein (2004) *Bush-revolusjonen i amerikansk utenrikspolitikk*. Oslo: Aschehoug.
- Meland, Astrid (2003). "Bush avlyser", *Dagbladet*, 29.04. (21.08.2005) [online] URL:<http://www.dagbladet.no/nyheter/2003/04/29/367552.html>.
- Mosveen, Eirik (2003). "Bondvik satt på plass", *VG*, 5.februar.
- Narum, Håvard (2003). "Folkets og politikernes krigsmotstand." *Aftenposten*. 30. januar.
- Narum, Håvard (2004). "I skvis mellom interesser og moral". *Aftenposten*. 28. oktober.
- Nationen (2005). "Att og fram for ja-siden". 3. oktober. (24.09.2005). [online] URL: <http://www.nationen.no/nyheter/meningsmaalinger/article1766511.ece>.
- NATO (2002). "Prague summit statement on Iraq". Pressemelding. 21. november. (24.09.2005) [online] URL: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-133e.htm>.
- NATO (2004). "Statement on Iraq". Pressemelding 28. juni.

- Neumann, Iver B. og Ulriksen, Ståle (1997). "Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk", s. 94-119 i i Knutsen, Sørbo & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Neumann, Iver B. (2002). *Norges handlingsrom og behovet for en overgripende sikkerhetspolitisk strategi*. Oslo: Den norske Atlanterhavskomite. Det sikkerhetspolitiske bibliotek nr. 3.
- Neumann, Iver B. (2004). "Det er typisk norsk å krige", *arr idéhistorisk tidsskrift*, nr.2/3: 3-7.
- Njølstad, Olav (1997). "Norge og USA", s.203-220 i Knutsen, Sørbo & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Norges omdømme (2005) (12. september). [online]. – URL: <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/profilering/bn.html>.
- NOU 2003 nr.19. *Makt og demokrati*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste (Statens offentlige utredninger).
- NRK (2002a). "Vil styrte Saddam". 5. juli.
- NRK (2002b). "Cheney på krigsstien". 30. august.
- NRK (2002c). "Nordmenn mot aksjoner". 10. september.
- NRK (2002d). "Bondevik likte talen" 12. september.
- NRK (2002e). "USA-krav overfor FN". 20. september.
- NRK (2002f). "USA ber 50 land om hjelp". 20. november.
- NRK (2002g). "Norge venter på FN". 20. november.
- NRK (2002h). "Norge har spesiell rolle". 12. mai.
- NRK (2003a). "USA ber NATO om hjelp". 15. januar.
- NRK (2003b). "Noreg átvarar USA". 22. januar.
- NRK (2003c). "Massiv krigsmotstand". 23. januar.
- NRK (2003d). "Norge kan følge Tyskland". 23. januar.
- NRK (2003e). "Delte norske reaksjoner". 29. januar.
- NRK (2003f). "Ber Norge delta i krigen". 31. januar.
- NRK (2003g). "Irak avviser bevis". 5. februar.
- NRK (2003h). "Annenhver nordmann imot krig". 6. februar.
- NRK (2003i). "EU enige om Irak". 17. februar.
- NRK (2003j). "Bush ringte Bondevik". 13. mars.
- NRK (2003k). "Dansk deltakelse vedtatt". 18. mars.
- NRK (2003l). "Ein ulukkeleg situasjon". 18. mars
- NRK (2003m). "Norske politikere beklager angrepet". 20. mars.
- NRK (2003n). "Krohn Devold: - Norge ikke nøytrale i Irak-krigen". 3. april.
- NRK (2005a). "Noreg ga USA militærhjelp". 26. oktober
- NRK (2005b). "Bush har forlatt Danmark". 6. juli.

- NRK 1 (2005). Drømmen om Norge: norsk identitet. 12. mai.
- Nygaard, Kai (2005) "Norgesklemmen", *Forsvarforum* 9:16-24.
- Pedersen, Siri B. (kommer). *Et forsvar til besvær? Utenlandsforsvarets utfordringer – en kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for statsvitenskap. Hovedoppgaver.
- Petersen, Jan (2002a). Utenriksministerens redegjørelse for Stortinget. 26. februar.
- Petersen, Jan (2002b). Utenriksministrens redegjørelse for Stortinget. 16. oktober.
- Petersen, Jan (2002c). Hovedprioriteringer i utenrikspolitikken. 19 juni.
- Petersen, Jan (2003a). Utenriksministerens redegjørelse for Stortinget. 13. februar.
- Petersen, Jan (2003b). Sikkerhetspolitisk samarbeid i Europa eller over Atlanterhavet? Ja takk, begge deler. 13. oktober.
- Petersen, Jan (2005a). Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget. 15. februar.
- Powell, Colin (2003). Tale til FNs sikkerhetsråd. (23.08.2005) [online]
URL:http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2730855.stm.
- Risse, Thomas (2000). "Let's argue!": Communicative Action in World Politics. *International organization* 54, 1, Winter 2000, pp.1-39.
- Riste, Olav (2005). *Norways foreign relations – a history*. 2. opplag. Oslo: Universitetsforlaget.
- Romsloe, Børge og Løvold, Andreas (2004). "Norge og Verden", *Dagbladet*, 27. mai.
- Schimmelfennig, Frank (2003) *The Eu, NATO and the Integration of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Statsministerens kontor (1998). "Saddam Hussein har ansvaret". Pressemelding, 17. desember.
- Statsministerens kontor (2003a). "Irak og fredsappeller", *Dagbladet og Vårt Land*. 21. januar.
- Statsministerens kontor (2003b). "Irak – krig eller fred", Artikkel i *Vårt land*, 1. februar.
- Statsministerens kontor (2003c). "FN som fredsorganisasjon". Artikkel til diverse regionalaviser, 19 februar.
- Statsministerens kontor (2003d). "2Norsk hjelp til Irak". Artikkel i *Dagsavisen* 8. Desember.
- Statsministerens kontor (2003e). "Norges linje i Irak spørsmålet". Artikkel i *Dagsavisen* 21. februar
- Statsministerens kontor (2005). Soria Moria-erklæringen.
- Steen, Gyrð (2000). "FN – en bautastein i norsk utenrikspolitisk kulturarv. En kommentar til norske holdninger om reform av Sikkerhetsrådet" kap. 8 i Dale m.fl.: *Grenser for alt. Kritiske perspektiver på norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Spartacus forlag.
- St.meld. nr. 11 (1989-90). *Om utviklingstrekk i det internasjonale samfunn og virkninger for norsk utenrikspolitikk*.
- St.meld. nr. 34 (2003-2004). *Om samarbeidet i NATO i 2003*.
- Stortinget (2003). Møte onsdag 29. januar kl. 10. Sak nr. 1. Spørretime.
- St.prp. nr. 42 (2003-2004): *Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008*.
- St.prp. nr.1 (2004-2005). *For budsjettterminen 2005*. UD.

- Styken, Marius (2004). Må Norge elske USA? *Samtiden*, nr. 2, side 115-123.
- Svela, Elling (2005). USAs villige vil ikke, *Forsvarsforum* 6/7, side 28-29
- Syse, Henrik (2003). *Rettferdig krig*. Oslo: Aschehoug.
- Sæter, Odd Jostein (2003). "Norsk hjelp til Irak", artikkel i *Dagsavisen*, 8.desember.
- Sætre, Simen (2004). "En humanitær stormakts vekst og fall", *Morgenbladet*, 12. november.
- Sørbo, Gunnar M.(1997). "Norsk bistandspolitikk", s. 240-259, i Knutsen, Sørbo & Gjerdåker (red.): *Norges utenrikspolitikk*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Tamnes, Rolf (1997). *Oljealder: 1965-95*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tamnes, Rolf (1999). *Norge og NATO under den kalde krigen, i NATO 50 år, Norsk sikkerhetspolitikk med NATO gjennom 50 år*. Oslo: Den norske Atlanterhavskomite.
- Thune, Henrik og Larsen, Torgeir (2000). "Utenrikspolitikk uten software. En teori om omdømme, populisme og andre politiske trekkrefter i små staters utenrikspolitikk", kap. 3 i Dale m.fl.: *Grenser for alt. Kritiske perspektiver på norsk utenrikspolitikk*. Oslo: Spartacus forlag.
- Thune, Henrik (2002). "Tv-titteren", s. 237-307 i Iver B. Neumann (red.): *Global politikk. Krig, diplomati, handel og nyhetsformidling i praksis*. Oslo: Cappelen.
- Thune, Henrik og Ulriksen, Ståle (2002). *Norway as an Allied Activist – Prestige and Penance through Peace*. Oslo: NUPI. Paper 637.
- Thune, Henrik, Barth Eide, Espen og Ulfstein, Geir (2003). *Krig mot Irak. Foreligger det et FN-mandat for bruk av militærmakt?* Oslo: NUPI. Notat 643.
- Tønnesson, Stein (2003). "Norge i FNs sikkerhetsråd 2001-2002", *Internasjonal politikk*, 2: 235-239.
- UD (2001a). *USA-strategi*.
- UD (2001b). Aktuelle FN-spørsmål, FNs 56 generalforsamling, høsten 2001. (17.08.2005) [online] URL:http://odin.dep.no/filarkiv/136407/FN_2001.pdf.
- UD (2002a). "Utenriksminister Jan Petersen uttrykker tilfredshet med Sikkerhetsrådets Irak-vedtak". Pressemelding, 8. november.
- UD (2003a). Folkerettslige spørsmål om Irak. (17.08.2005) [online] URL:<http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/irak/032001-220055/dok-bn.html>.
- UD (2003b). "Utenriksminister Jan Petersen hilser velkommen Sikkerhetsrådets vetak om Irak". Pressemelding 22. mai.
- UD (2004a). *Aktuelle FN-spørsmål 2004*.
- UD (2004b). *Utviklingspolitikken bidrag til fredsbygging. Norges rolle. Strategisk rammeverk*.
- UD (2005). *Aktuelle FN-spørsmål. FNs 60. generalforsamling høsten 2005*.
- Udgaard, Nils Morten (2003). "Svikt hos en del norske ledere", *Aftenposten*, 13.mars.
- Udgaard, Nils Morten (2005). "Når forsvaret settes på hodet", *Aftenposten*, 9.februar.
- Venstre (2005). *Mer frihet. Mer ansvar. Et sosialtliberalt reformprogram for stortingsperioden 2005-2005*.

- Vollebæk, Knut (2003). "Norge er et lite land i verden – om Norgesbildet". Bergen: Norges Handelshøyskole, Kristofer Lehmkuhl forelesning: 2003.
- Waage, Hilde Henriksen (2004). "*Peacemaking is a Risky Business.*" *Norway's role in the Peace Process in the Middle East, 1993-1996*. Oslo: PRIO Report 1/2004.
- Walt, Stephen M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.
- Wendt, Alexander (1992). "Anarchy is what states make of it – the social construction of power politics", *International Organization*, Vol. 46: 391-435.
- Wendt, Alexander (1995). Constructing International Politics. *International Security*, Vol.20, No.1 (Summer, 1995), pp. 71-81.
- Yin, Robert K. (1994): *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Zehfuss, Maja (2002). *Constructivism in international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Østerud, Øyvind, Goldmann, Kjell og Pedersen, Mogens (red.) (1997). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerud, Øyvind (1996). *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide og respondenter.

Intervjuguide.

Spørsmål:

1. Hvis vi legger til grunn at norsk sikkerhetspolitikk karakteriseres ved en dualisme, hvor forholdet til USA og FN sees som to parallelle linjer, hvordan påvirker det sikkerhetspolitikken i praksis? Vil du si at en av linjene er viktigere enn den andre?
2. Hvordan vil du plassere ”interesser” og ”verdier” i forhold til hverandre i norsk sikkerhetspolitikk i dag?
3. Dersom vi legger til grunn at norsk utenrikspolitikk kan sies å være motivert av realpolitiske interesser og verdibaserte interesser. Hva forstår du med disse begrepene?
4. Irak-spørsmålet utfordret Norges forhold til USA og folkeretten samtidig, og tvang dermed fram en avveining og et valg. Hvordan mener du FN-linjen og USA-linjen ble vurdert før beslutningen forelå?
5. Hvordan oppfattet du Bondevik og Petersens uttalelser underveis i avveiningsprosessen? Hva slags effekt fikk uttalelsene?
6. Resultatet ble at Norge sa nei til å støtte invasjonen, som ble ledet av vår nærmeste allierte. Hva kan forklare denne atferden?
7. Hvilke utfordringer reiser en slik avveiningsprosess for et lite land som Norge?
8. Hva sier avveiningen og utfallet om norsk sikkerhetspolitikk i dag?
9. Kan avveiningene og utfallet ha noen overføringsverdi for småstater generelt?

Respondenter

- Bjørn Tore Solberg, oberst, FD.
- Bård Brederup Knudsen, avdelingsdirektør, Sikkerhetspolitisk utredning, FD.
- Henning Vaglum, avdelingsdirektør, Transatlantisk og europeisk sikkerhetspolitikk, FD.
- Inge Lønning, visepresident, Stortingets presidentskap.
- Rolf Tamnes, direktør, Institutt for forsvarsstudier.
- Sverre Jervell, seniorrådgiver, Seksjon for globale sikkerhetsspørsmål og krisehåndtering, UD.
- Vidar Helgesen, statssekretær, UD.